

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

ANADOLU'DA
ORTA ASYALI
ŞAİRLER

Cemâl KURNAZ

T.C.

KÜLTÜR BAKANLIĞI

KÜLTÜR ESERLERİ

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

*ANADOLU'DA
ORTA ASYALI ŞAİRLER*

T.C. KÜLTÜR BAKANLIĞI YAYINLARI / 1978
Yayımlar Daire Başkanlığı
Kültür Eserleri Dizisi / 193

ANADOLU'DA ORTA ASYALI ŞAİRLER

Prof. Dr. Cemâl KURNAZ

© T.C. KÜLTÜR BAKANLIĞI, 1997 / ANKARA
ISBN 975-17-1836-8
Kapak Düzeni / Ahmet KARA

Anadolu'da Orta Asyalı şairler / [haz.] Cemâl
Kurnaz. -- Ankara : Kültür Bakanlığı, 1997.

VIII, 223 s. ; 21 cm. -- (Kültür Bakanlığı
yayımları ; 1978. Yayınlar Dairesi Başkanlığı
kültür eserleri dizisi ; 193)
ISBN 975-17-1836-8

I. Kurnaz, Cemâl. II. Seriler: .
811.092

Birinci Baskı, 3.000 Adet

YARGICI MATBAASI, ANKARA, 1997

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Son yıllarda inanılmaz bir hızla gelişen iletişim teknolojisi sayesinde haberleşme artık, uzaya yerleştirilen uydular aracılığı ile yapılmaktadır. Bu gelişmenin sağladığı pek çok kolaylık yanında bazı sakıncaları da olduğu bir gerçektir. Teknolojik bakımdan güçlü olan ülkelerin kültürleri ne yazık ki diğer kültürleri etki altına almaktadır.

Çok zengin bir tarihî birikime sahip olan ülkemizde de kültür önemini ve etkisini kaybetmektedir. Artık milli kültürlerin yerini, tarihî köklerden yoksun bir teknoloji kültürünün alması söz konusudur.

Sinema, TV programları, belgeseller ve internet aracılığı ile gelen dokümanlar, bu teknoloji kültürünün egemenliğini göstermektedir. Görünüşte rengârenk, sihirli bir âlem izlenimi veren bu dünyanın da temelini yine kitabın oluşturduğunu bilmek zorundayız. Çünkü, sinema, TV ve bilgisayar programlarının tümü kitaba ve kullanılan dilin mükemmel oluşuna dayanırlar.

Yapmamız gereken, teknolojiyi reddetmek yerine ondan yararlanarak, kültürel zenginliğimizi yaşatmak ve evrensel kültüre katkıda bulunmaktır. Dolayısıyla, Türk kültürünün zenginlikleriyle beslenmiş, Türkçenin geniş ifade gücüyle yazılmış yeni eserler, teknoloji kültürümüzün de temelini oluşturmalıdır. Dünya sinemalarında gösterime sokacağımız film, belgeseller ve uydular aracılığı ile kültürümüz bü-

t n dünyaya tanıtılabilir. İnternet yoluyla ise, bilgisayar bulunan bütün evlere taşınabilir. Bütün bu çalışmaların temelinde ise, bizim dilimizde yazılmış, kültürümüzü yansıtan kitaplar olacaktır.

Yunus Emre, yedi yüzyıl önce “Her dem yeni doğarız, bizden kim usanası” demişti. Kullandığı güzel Türkçe, Yunus’u bugün tüm canlılığı ile yaşatıyor. Türkçeye sahip çıkarak, yeni eserler yaratmak, yarın bizi de yaşatacaktır. O zaman, her dem doğacağız ve bizden kimse usanmayacaktır.

M. İstemihan TALAY
Kültür Bakanı

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	9
ANADOLU'DAKİ ORTA ASYALI ŞAİRLERLE İLGİLİ TESPİTLER	13
Yüzyıllara Göre Şairler	16
Şairlerin Memleketleri	18
Şairlerin Tasavvufî İlişkisi ve Anadolu'ya Gelişlerinde	
Rol Oynayan Diğer Etkenler	21
ŞAİRLER	25
Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî	27
Handân	31
Elvân-ı Şîrâzî	32
Hâmidî-i İsfahânî	41
Kabûlî	46
Emir Ahmed-i Buhârî	47
İlâhî	53
Ali	62
Şemsî	62
Habîbî	64
Sûrûrî	68
Şâh Mehmed	71
Saffî-i Hatâyî	72
Basîrî	73
Hâlî	80
Şâhî	83
Vâlihî	85
Şâh Kâsım	86
Cemîlî	87
Hâverî	89
Beliğî	90
Eflâtun	90
Halîlî	92
Yârî	92
Zîrekî	93
Figârî	93
Atâ	94
Emîrek	97
Hâfız	100
Mehmed Emin	104
Cüdâyî	105
Hâşimî	106
Kadrî	107
Murâdî	107
Sehâbî	108
Sarfî	111
Hazinî	111
Aysî	115
Nutkî Çelebi	116
Fîrâkî	116
Ma'sûm	120

Ankā.....	121
İmād.....	123
Fenā.....	124
Hekīmī.....	124
Halīmī.....	125
İtrī.....	125
Feyzī.....	126
Nisārī.....	127
Selim.....	128
Vahdetī.....	129
Sâib-i Tebrizî.....	129
Meşrebî.....	134
Sâidâ.....	136
Tâib.....	136
İzzî.....	138
Yakîn.....	139
Resâ.....	140
Lütfî.....	141
Şadık.....	141
İzzetî.....	142
Şeydâ.....	142
Şâhid.....	143
Âgâh.....	144
Fâiz.....	147
Nâdir.....	148
Nazîmâ.....	149
Eser.....	149
Feyzî.....	150
Niyâz.....	151
Sabûrî.....	151
Revnâk.....	152
Vahyî.....	153
Rıza Han.....	154
Mahvî.....	154
Ârif.....	155
Vecdî.....	156
Kirâmî.....	156
Fâtiḥ.....	157
Hâlis.....	158
Sâ'î Efendi.....	158
Remzî.....	159
Süleyman.....	163
Habîb.....	164
Abdülkadir.....	166
Nusret.....	174
BİBLİYOGRAFYA VE KISALTMALAR.....	177
HARİTA.....	
Anadolu'ya Gelen Orta Asyalı Şairlerin Doğum Yerleri.....	187
DİZİN.....	189

ÖNSÖZ

Anadolu'nun Selçuklular ile başlayıp Osmanlılarla devam eden tarihi boyunca Orta Asya ile çok yönlü ilişkisi olmuştur. Anadolu'nun İslâmlaşmasında önemli yeri bulunan kolonizatör dervişlerden başlayarak, bu ilişkilerin din, tasavvuf, ilim, kültür ve sanat alanlarında çok boyutlu olarak sürdüğü bilinmektedir. Özellikle Fatih Sultan Mehmed, Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman dönemlerinde Orta Asyalı birçok ilim ve sanat adamı Osmanlı ülkesine gelerek faaliyet göstermiştir.

Orta Asya ile Anadolu sahası arasındaki kültür ve edebiyat ilişkileri ayrıntılı olarak incelenmiş değildir.¹ Bu

-
- 1 Bu konuya ilk olarak dikkat çeken Fuat Köprülü'dür. Köprülü, bir sığınacak yer ve himaye bulmak için Osmanlı sarayına gelen on doğulu Türk şairinin adını zikreder (*Türk Edebiyatı Tarihi*, 2. bsk. İst. 1980, s. 380); Nevâyî etkisinden söz ederken, Türk kültür coğrafyaları arasındaki ilişkiye de dikkat çeker: "XVI. asırda Safevî istilasî karşısında Türkiye'ye kaçan bazı sünnî Çağatay şair ve müellifleri ile sırf bir edebî moda olara Nevâyî'ye çağatayca nazireler yazan Osmanlı şairleri hakkında bu asra ait olan Osmanlı kaynaklarında oldukça bol malumata tesadüf ediliyor. Lakin, bu hal pek tabiidir ki, çağataycanın nüfuz sahasının genişlediğine bir misal telakki edilemez. Nitekim, daha sonraki asırlarda da Türkiye'ye gelip yerleşen yahut uzun veya kısa bir müddet burada oturan bir takım Çağatay şairlerine de rastlanmaktadır ki, bu, muhtelif Türk medenî muhitleri arasındaki daimî kültür münasebetlerinin kuvvetini göstermekten başka bir mânâ ifade etmez." (Fuat Köprülü, "Çağatay Edebiyatı", *İslâm Ansiklopedisi*, C. III, s. 305).

konuda yapılan az sayıdaki çalışma, Ahmed-i Yesevî² ve

- 2 Fuat Köprülü, “Hâce Ahmed Yesevî, Çağatay ve Osmanlı Edebiyatları Üzerindeki Tesiri”, *Bilgi Mecmuası*, C. I, Sayı: 6 (Nisan 1330 /1914), s. 611-645; Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ank. 1976, 3. bsk. 1976, s. 174-180; Müjgân Cunbur, “Ahmed Yesevî'nin Ahi ve Gazileriyle Anadolu'nun Türkleşmesindeki Yeri”, *Milletlerarası Hoca Ahmed Yesevî Sempozyumu* (26-29 Mayıs 1993), Kayseri, s. 63-66; M. Cunbur, “Ahmed Yesevî'nin Anadolu'nun Türkleşmesindeki Yeri”, *Erdem*, C. 7, Sayı: 21, Ank. 1995, s. 833-853; M. Cunbur, “Yunus Emre'nin Ahmed Yesevî'ye Bir Naziresi”, *Türk Halk Kültürü Araştırmaları*, 1991/1, Ank. 1991, s. 1-4; Mehmet Demirci, “Ahmet Yesevî'den Yunus Emre'ye”, *Milletlerarası Hoca Ahmet Yesevî Sempozyumu* (26-29 Mayıs 1993), Kayseri, s. 85-92; Kemal Eraslan, “Ahmed Yesevî ile Yunus Emre'de Ortak Temalar”, *Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri*, C. IV, Ank. 1991, s. 21-24; Cihan Okuyucu, “Ahmet Yesevî'nin Anadolu'daki Temsilcileri Yunus Emre ile Âşık Paşa Arasındaki Fikir Akrabalığı”, *Milletlerarası Hoca Ahmed Yesevî Sempozyumu*, (26-29 Mayıs 1993), Kayseri, s. 307-332; Mürsel Öztürk, “Ahmed Yesevî-Hacı Bektaş-ı Velî ve Yunus Emre Zinciri”, *Erdem*, Cilt: 3, Sayı: 9, (5 Eylül 1987), s. 759-768; İsmail Ünver, “Ahmed-i Yesevî'nin Anadolu'daki Etkileri Üzerine”, *Türk Dili*, Sayı: 504 (Aralık 1993), s. 598-605; Ali Yılmaz, “Ahmed-i Yesevî'nin Hikmetleri ile Yunus Emre'nin Şiirlerinde Tasavvufî Muhteva Benzerlikleri”, *Milletlerarası Hoca Ahmed Yesevî Sempozyumu* (26-29 Mayıs 1993), Kayseri, s. 389-413; Hasibe Mazioğlu, “Ahmed-i Yesevî'nin Anadolu'ya Attığı Ateşli Eğsi”, *Türk Dili*, Sayı: 504 (Aralık 1993), 557-562; Ali Aktan, “Hoca Ahmed Yesevî ve Künhü'l-Ahbâr'a Göre Anadolu'daki Halifeleri”, *Milletlerarası Hoca Ahmed Yesevî Sempozyumu* (26-29 Mayıs 1993), Kayseri, s. 13-23; Yılmaz Kurt, “Hoca Ahmed Yesevî'nin Rum Eyâletindeki Zâviye Kurucuları Üzerindeki Etkileri”, *Milletlerarası Ahmed Yesevî Sempozyumu*, (26-29 Mayıs 1993), Konya, s. 255-270; Ahmet Yaşar Ocak, “Anadolu Sûfilğinde Ahmed-i Yesevî ve Yesevîlik”, *Türk Dili* Sayı: 504 (Aralık 1993), s.

Ali Şir Nevâyî'nin Anadolu sahasına etkisi ile sınırlı kalmış gibidir.³ Oysa, yüzyıllar boyunca devam eden bu ilişkinin bilinenlerden daha büyük boyutta olması gerekir. Biz bu düşünceden hareketle, acaba Orta Asya'dan Anadolu'ya gelen şairler olmuş mudur sorusuna cevap aradık. Şuarâ tezkireleri başta olmak üzere incelediğimiz diğer biyografik kaynaklarda Orta Asya'dan gelerek Anadolu'da yaşayan 87 şair tesbit ettik. Araştırmalar sürdükçe bu sayının artacağı tahmin edilebilir.

Biz bu çalışmamızda, şairlerin kısa hayat hikâyeleri, eserleri ve şiirlerinden örneklere yer verdik. Örnek olarak bazısında birkaç gazel alırken, bazısında kaynakların yetersizliği sebebiyle birkaç beyitle yetindik. Birkaç şairde

581-587; Ahmet Yaşar Ocak, "Anadolu Türk Halk Sûfiliğinde Ahmed-i Yesevî Geleneğinin Teşekkülü", *Milletlerarası Ahmed Yesevî Sempozyumu Bildirileri* (26-27 Eylül 1991), Ankara, s. 75-84; H. Kâmil Yılmaz, "Anadolu ve Balkanlar'da Yesevî İzleri", *İlim ve Sanat*, Sayı: 35-36 (Temmuz 1993), s. 10-13.

- 3 Çagatay Türkçesini bir edebî dil haline getiren Ali Şir Nevâyî'nin Anadolu sahası şairleri üzerindeki uzun süreli etkisine ilk olarak Fuat Köprülü dikkat çekmiş (*Türk Edebiyatı Tarihi*, s. 379-381; aynı yazar, "Ali Şir Nevâî ve Tesirleri", *Türk Dili ve Edebiyatı Hakkında Araştırmalar*, İst. 1934, s. 264-266; aynı yazar, "Çağatay Edebiyatı", *İslâm Ansiklopedisi*, C. III, s. 270 vd.), Mehmed Çavuşoğlu'nun kapsamlı bir araştırmasına konu olmuş ("Kanunî Devrinin Sonuna Kadar Anadolu'da Nevayî Tesiri Üzerine Notlar", *Atsız Armağanı*, İst. 1976, s. 75-90); yine Nevâyî'nin tesiriyle Anadolu şairlerinde bir moda haline gelen Çağatay Türkçesiyle şiir yazma eğilimi Osman Fikri Sertkaya'nın çeşitli makalelerinde ele alınmıştır ("Osmanlı Şairlerinin Çağatayca Şiirleri", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, XVIII (Ağustos 1970), s. 133-138; "Osmanlı Şairlerinin Çağatayca Şiirleri -II", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, XIX (Ekim 1971), s. 171-184; "Osmanlı Şairlerinin Çağatayca Şiirleri -III ve Uygur Harfleri ile Yazılmış Bazı Manzum Parçalar -I", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, XX (Aralık 1972), s. 157-184.

bu da mümkün olmadı.

Bu şairler arasında soyunun Ahmed Yesevî'ye dayandığı belirtilen Üsküplü Atâ yanında, "Acem-zâde" denilerek İran havalisinden gelmiş bir ailenin çocuğu olduğu belirtilen birkaç şaire de yer verilmiştir.

Bu şairlerin yüzyıllara, memleketlerine ve tasavvufî eğilimlerine göre dağılımlarını grafiklerle gösterdik. Anadolu'ya nerelerden geldiklerini görebilmek için bir de harita ekledik.

Anadolu-Orta Asya ilişkileri, son yıllarda Türk dünyasında ortaya çıkan siyasi gelişmelerden sonra daha da önem kazanmaktadır. Anadolu'da Orta Asyalı Şairler adını taşıyan ve ilk olarak "Anadolu Sahasında Orta Asya Menşeli Divan Şairleri" başlığıyla Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi ile Gazi Üniversitesi'nin ortaklaşa düzenledikleri Timur'un 660. Doğum Yılında Türkistan-Anadolu İlişkileri (24-25 Aralık 1996) konulu uluslararası sempozyuma bildiri olarak sunulan çalışma, bu ilişkilerin tarihî boyutuna anlamlı bir katkı açma iddiasındadır. Yapılacak yeni çalışmalarla bu konunun bütün boyutlarıyla ortaya konması en büyük dileğimizdir.

ANADOLU'DAKİ ORTA ASYALI ŞAİRLERLE İLGİLİ TESBİTLER

Fatih Sultan Mehmed¹, Yavuz Sultan Selim² ve Kanuni Sultan Süleyman³ gibi Osmanlı padişahları, başta İran olmak üzere çeşitli ülkelerdeki ilim ve sanat adamlarını İstanbul'a getirme yolunda faaliyet göstermişlerdir.

Bu faaliyetler çerçevesinde büyük astronomi âlimi Ali Kuşçu'nun Fatih'in davetiyle İstanbul'a gelmiş olması çok anlamlı bir olaydır. Doğuda ve batıdaki ilim adamları

- 1 Fatih'in, Arabistan ve İran'daki büyük ilim adamlarını yakından tanıdığı ve bunları ülkesine getirtmeye çalıştığı bilinmektedir (Halil İnalcık, "Mehmed I.", *İslâm Ansiklopedisi*, C. VII, s. 534; İsmail Hami Danişment, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C. I, İst. 1948, s. 37).
- 2 Yavuz, Çaldıran zaferi sonrasında Tebriz'den ayrılırken birkaç yüz sanatkârı da beraberinde getirmiştir (Şinasi Altundağ, "Selim I.", *İslâm Ansiklopedisi*, C., X s. 427; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Osmanlı Sarayında Ehl-i Hiref Defterleri", *Belgeler*, C. XI/15, Ank. 1986; Danişment, *a.g.e.*, C. II, s. 15; Gökmen, Ertan, "Yavuz Sultan Selim'in İran'dan ve Mısır'dan Getirdiği Sanatkârlar", *Türk Kültürü*, 407, Mart 1997, s. 15-23). Meselâ Şâh Kasım, Yavuz Sultan Selim Tebriz'e girdiğinde hocası Halim Çelebi'nin tanışarak İstanbul'a getirdiği şairlerdendir.
- 3 Kanunî'nin İrakeyn seferi dolayısıyla İran havalisinden bazı şairler Anadolu'ya gelmiştir. Bu sefer öncesinde maiyyetiyle birlikte Osmanlılara sığınan Elkas Mirza'nın kâtiplerinden Eflatun aynı zamanda şairdir. Sehâbî de, Kanuni İrakeyn Seferi'nde Tebriz'e girdiğinde Kadri Efendi'nin kendisiyle sohbet edip, yeteneğini görerek 942/1535-36'da İstanbul'a getirdiği şairlerdendir.

ve sanatkârları İstanbul'da toplamayı ilke edinen Fatih, Uzun Hasan'ın elçisi olarak kendisine gelen Ali Kuşçu'ya İstanbul'da kalarak ders vermesini teklif etmiştir. O da, elçilik görevini tamamladıktan sonra dönmek için izin istemiş, bir süre sonra gelerek günlük 200 akça ile Ayasofya Medresesi'nde göreve başlamıştır. Fatih, Ali Kuşçu'nun karşılanması için sınıra bir heyet göndermiş, bütün aile ve akrabasıyla gelen bu ilim adamına günlük 1000 akça harcırah vermiştir. İstanbul'da karşılamakla da büyük âlim Hocaîade Muslihiddin Mustafa'yı görevlendirmiştir. Hatta bindikleri kadirgada med ve cezir olayı hakkında bilimsel bir münakaşı yapmışlardır.

Ali Kuşçu, Hocaîade ile iyi anlaşmış, kızını onun oğluna verdiği gibi, onun kızını da kendi oğluna almıştır. Bununla birlikte Ali Kuşçu'ya gösterilen aşırı ilgi İstanbul âlimlerini kıskandırmıştır.⁴

Doğu ülkelerinden gelen şairlere gösterilen bu ilgi, bazı Osmanlı şairlerinin kendilerini "doğulu" gösterme gibi tuhaflıklara bile yol açmıştır. Aslen Tokatlı olduğu halde İran'a gidip gelerek kendisini "Acem" olarak tanıtan Leâlî büyük itibar görmüş, foyası ortaya çıkınca da gözden düşmüştür. Latifî, bu durumu şöyle anlatır:

"Sultan Mehmed devrinde derviş-i kalenderî şeklinde Rûm'a gelüp ve müte'accim iken Acem geçinüp Hazret-i Mevlânâ Câmî selâmını ve Acem erenleri peyâmını getirdi ve kendi dahi envâ'-ı kemâlât ve şîrîn kelimât ile şâhlar meclisine girmiş ve nice selâfın ü mülûk sohbetine irmiş,

4 Abdülhak Adnan (Adıvar), "Ali Kuşçu", *İslâm Ansiklopedisi*, C. I, s. 321-322.

vâfir tevârîh ve letâif ve menâkıb ve ma'ârif bilür kimesne idi. Bu vâsıta ile Sultan Mehmed meclis-i hâsına duhûl idüp izz-i huzûrında şeref ü i'tibâr buldı. Âhirü'l-emr Acem olmayup müte'accim oldığı zâhir oldu. Meğer ol zamanda fuzalâ-yı Acem'e gayetde ri'âyet olunurmuş ve anı işidüp fuzalâ-yı Acem'den vilâyet-i Rûm'a çok kâmil kimesne gelürmüş. Ve bi'l-cümle çünkü mezbûrun Rûmî idüğün bildiler, nâiliyyet vâkı'asından dûr kıldılar.”⁵

Leâlî, bu gelişme üzerine tepkisini şöyle dile getirmiştir:

Olmak istersen i'tibâra mahal
Ya Arab'dan ya Acem'den gel

Gevhere kıymet olmaya kânda
Dür bahâsın bula mı ummânda

Söylenür nûkte vü meseldür bu
K'ola dâim çerâğ dibi karanu

Eğer âdemde ma'rifet ise murâd
Ne fazîlet virirmiş ana bilâd

Taşdan sâdır oldu gerçi güher
Mu'teberdür velî niteki hüner

Rûm'da kellelenmesün mi Acem
Oldı bu izzet ile çün ekrem

5 Latifî, s. 289-90.

Acem'ün her biri ki Rûm'a gelür
Ya vezâret ya sancak umagelür⁶

Mesihî'nin şu beyti, Leâlî'nin bu tepkisinde yalnız olmadığını gösterir:

Mesîhî gökden insen sana yer yok
Yüri var gel Arab'dan ya Acem'den⁷

Yüzyıllara Göre Şairler;

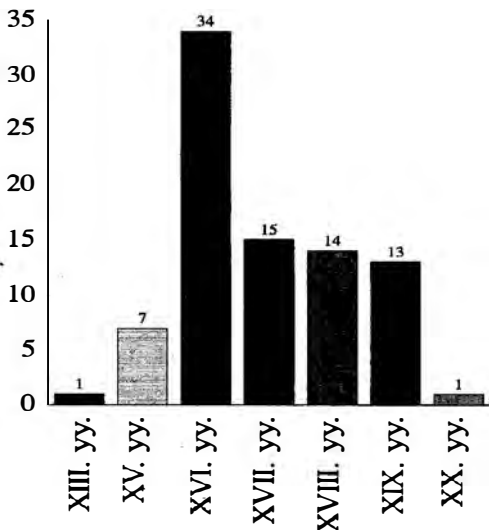
Bizim tesbitlerimize göre, Orta Asya'dan Anadolu'ya gelen şairlerin yüzyıllara göre dağılımı şöyledir:

Yüzyıl	Sayı	%	Şairler
XIII	1	1.15	Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî
XV	7	8.05	Handan, Elvan-ı Şîrâzî, Hâmidî-i İsfahânî, Kabûlî, İlâhî, Ali, Şemsî
XVI	34	40.23	Habîbî, Sürûrî, Şâh Mehmed, Saffî, Basîrî, Hâlî, Şâhî, Vâlihî, Şâh Kasım, Cemîlî, Hâverî, Abdülvehhâb, Belîğî, Eflâtun, Halîlî, Yârî, Zîrekî, Figârî, Atâ, Emîrek, Hâfız, Mehmed Emin, Cüdâyî, Hâşimî, Kadrî, Murâdî, Sehâbî, Sarfî, Hazinî, Aysî, Nutkî, Firâkî, Ma'sum, Ankâ, İmâd

6 Mustafa İsen, "Yürü Var Gel Ya Arap'tan Ya Acem'den", *Millî Kültür*, Sayı: 146 (Ank. 1984), s. 56-59.

7 Mine Mengi, *Mesîhî Dîvânı*, Ank. 1995, 315/28.

XVII	15	17.24	Hekîmî, Halîmî, İtrî, Feyzî, Nisârî, Selim, Vahdetî, Meşrebî, Sâib, Sâidâ, Tâib, İzzî, Yakîn, Resâ, Lûtfî
XVIII	14	16.09	Sâdık, İzzetî, Şeydâ, Şâhid, Âgâh, Fâiz, Nâdir, Nazîmâ, Eser, Feyzî, Niyâz, Saî, Sabûrî, Revnak
XIX	13	14.94	Vahyî, Rıza Han, Mahvî, Ârif, Vecdî, Kirâmî, Fenâ, Fâtih, Hâlis, Sabûrî, Remzî, Süleyman, Habîb
XX	2	2.30	Abdülkadir, Nusret

Bu tablodan çıkan sonuca göre, Orta Asya çevrelerinden gelen şairlerin büyük çoğunluğu XVI. yy. da yaşamıştır. Bu çağlarda Osmanlı ülkesinin kültür ve sanat

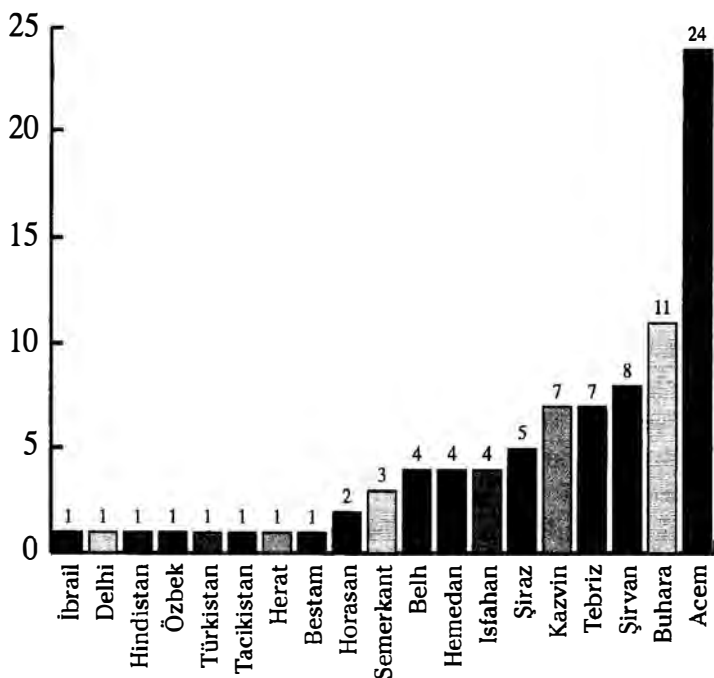
adamları için bir câzibe merkezi olmayı sürdürdüğü, inkıraz dönemlerinde giderek bu ilginin azaldığı görülmektedir.

Şairlerin Memleketleri

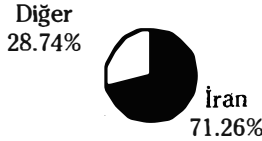
Şairlerin memleketlerine göre dağılımına baktığımızda şöyle bir manzarayla karşılaşırız:

Memleket	Sayı	%	Şairler
İbrail	1	1.15	Vahyî
Delhi	1	1.15	Nusret
Hindistan	1	1.15	Vecdî
Özbekistan	1	1.15	Şâhid
Türkistan	1	1.15	Cemîlî
Tacikistan	1	1.15	Hazinî
Herat	1	1.15	Fâiz
Bestam	1	1.15	Murâdî
Horasan	2	2.30	Basîrî, Ma'sum
Semerkant	3	3.45	İmâd, Şâhid, Âgâh
Belh	4	4.60	Mevlânâ Celâleddin, Feyzî, Eser, Abdülkadir
Hemedan	4	4.60	Sehâbî, Zîrekî, Abdülvehhâb, Meşrebî
İsfahan	4	4.60	Hâmidî, Yakîn, Habîb, Sâdık
Şîraz	5	5.75	Elvan-ı Şîrâzî, Ankâ, Ali, Figârî, İtrî
Kazvin	7	8.05	Halîlî, Mehmed Emin, Aysî, Şâh Mehmed, Vahdetî, Rıza Han, Hekîmî

Tebriz	7	8.05	Sâî, Sabûrî, Mahvî, Lutfî, Remzî, Sabûrî, Sâib
Şirvan	8	9.20	Eflatun, Hâlî, Kadrî, Nutkî, Feyzî, İzzetî, İzzî, Fâtih
Buhara	11	12.64	İlâhî, Kirâmî, Cüdâyî, Resâ, Şeydâ, Nazimâ, Saidâ, Revnak, Hâlis, Handân, Süleyman
Acem, Acemzâde Acem diyarından İran	24	28.74	Saffî, Kabûlî, Habîbî, Sürûrî, Hâfız, Vâlihî, Yârî, Emîrek, Şâhî, Hâşimî, Şemsî, Hâverî, Firâkî, Fenâ, Tâib, Ârif, Belîğî, Nâdir, Nisârî, Sarfî, Selim, Sürûrî, Niyâz, Halîmî

Bunlardan Acem, Acem-zâde, Acem diyarından, İranlı diye nitelenenler yanında Bestam, Tebriz, Kazvin, Hemedan, İsfahan, Şîraz, İbrâil ve Şirvanlı olduğu belirtilenler dikkate alındığında toplam 87 şairden 62'sinin İran havalisinden olduğu görülmektedir. Bu da, şairlerin genelde Orta Asya'nın Anadolu'ya nisbeten daha yakın yerlerinden geldiğini göstermektedir.

Tezkireler, İran'dan başlayarak imparatorluğun doğusunda yaşayan insanlara genel bir ifadeyle "Acem" demekle yetindikleri için, bunların çoğunun asıl memleketlerini ve milliyetlerini tesbit mümkün olamamaktadır. Ancak, listede görüldüğü gibi, bu şairlerin büyük çoğunluğu İran ve havalisinden gelmiş Türk asıllı şairler olmalıdır. Bunlar Farsça yanında Anadolu Türkçesiyle de şiir söylemekte başarılı olmuşlar, tezkireciler bunu özellikle belirtmek ihtiyacı duymuşlardır. Meselâ Ma'sûm'un şiiri ve tavrı tamamen Osmanlı şairlerinin aynıdır. Hasan Çelebi'nin ifadesiyle Acem olduğuna inanmak için şahit lazımdır. Âlî de Basîrî'yi "Türkî ibârâtı zebân-ı vukû' didükleri ıstılâhâtı Acemliğine göre eyü zabt itmişdür." diyerek takdir etmektedir.

Bununla birlikte, Habîbî gibi "ekser-i edâları Ace-mâne ve hilâf-ı üslûb-ı şuarâ-yı zamâne" olanlar da vardır.

Âşık Çelebi, Emîrek'in tavr u tarzını Acemâne bulur. Hasan Çelebi, Hâfız'ın şiirleri hakkında "Ekser-i eş'ârınun ma'nâsı garâbet ve edâsı rekâket üzre kelimât-ı gûl gibi nâ-merbût u nâ-ma'kûldur." değerlendirmesinde bulunur. Şâhî'nin şiirleri Nevâyî tarzındadır. Şâh Kasım gibi genellikle Farsça şiir söyleyen, Türkçe şiiri az olanlar da vardır.

Şairlerin Tasavvufî İlişkisi ve Anadolu'ya Gelişlerinde Rol Oynayan Diğer Etkenler

Orta Asya ve Anadolu kültürel ilişkilerinde tasavvuf hareketlerinin önemli rolü olmuştur. Orta Asya menşeli kolonizatör Türk dervişlerinin Anadolu'nun müslümanlaşmasında önemli rol oynadıkları,⁸ sonraki yüzyıllarda da bazı şeyhlerin Anadolu'ya gelerek faaliyet gösterdikleri bilinmektedir.⁹ Bunların bazıları aynı zamanda şairdir.¹⁰ Bazı mutasavvıf Osmanlı şairlerinin de Orta Asya

8 Ömer Lütfi Barkan, "Kolonizatör Türk Dervişleri", *Vakıflar Dergisi*, C. II, İst. 1942, s. 279-384.

9 Bu konuda bir araştırma için bkz. Thierry Zarcone, "Historie et Croyances des Derviches Turkestanais et Indiens à Istanbul", *Anatolia Moderna*, II, Paris 1991, s. 137-200. Ayrıca bkz. Abdülkadir Karahan, "Horasan Kültürünün Anadolu Türk Kültürünün Gelişmesine Etkileri", *Eski Türk Edebiyatı İncelemeleri*, İst. 1980, s. 3-11.

10 Mesela, Nakşibendiliğin Anadolu'daki ikinci ismi ve bu tarikatı İstanbul'da ilk örgütleyen Emir Ahmed-i Buhârî buna örnek verilebilir (Cemâl Kurnaz - Mustafa Tatçı, "İstanbul'da Buharalı Bir Nakşî Şeyhi: Seyyid Emir Buhârî ve Türkçe Şiirleri", *Bilgi*, I (1996), s. 250-265).

kültür merkezleriyle ilişkisi olmuştur. Abdullah İlâhî¹¹ ve Germiyanlı Şeyhî¹² gibi şairler bunlara örnek gösterilebilir.

Anadolu'ya gelen Orta Asya menşeli şairlerin bir kısmının tasavvufla olan yakın ilgisi dikkati çekmektedir. Bunların Anadolu'ya gelişlerinde bu ilginin etkili olduğu düşünülebilir. Tarikati belirtilen şairlerden 11'i Nakşibendî (Emir Ahmed-i Buhârî, İlâhî, Atâ, Resâ, Âgâh, Nazimâ, Saidâ, Şeydâ, Süleyman, Abdülvehhâb, Abdülkadir), 7'si Mevlevî (Mevlânâ Celâleddîn, Saffî, Abdülvehhâb, Feyzî, Vecdî, Niyâz, Sâib), 1'i Bayramî (Elvân-ı Şîrâzî), 1'i Yesevî (Hazinî)'dir. Bunların dışında Şâhî'nin İsmâil-i Erdebîlî'nin dervişi olduğu, Şâh Kasım ve Aysî'nin babasının şeyh olduğu, Şemsî, İtrî ve Murâdî'nin derviş-meşrep olduğu, Handan, Lutfî, Yakîn, Meşrebî, Sarfî, Eser ve Remzî'nin tarikat mensubu veya derviş olduğu, Firâkî, Hâlis ve Revnak'ın şeyhlik yaptığı belirtilmiştir. Sehâbî Seyyid Muhammed-i Nûr-bahş tarikatine bağlıdır. Bu bilgiler ışığında 37 şairin tasavvufla ilgisi bulunduğu anlaşılmaktadır.

Bazı şairler de sünni olduklarından, İran ve havalisindeki şii baskısından ve siyasî karışıklıklardan kaçarak Osmanlı ülkesine gelmişlerdir. Mehmed Emin, Aysî, Habîbî, Abdülkadir, Abdülvehhâb, Hekîmî ve Ali Muzafferüddin bunlar arasında sayılabilir.

Şairlerden bazıları da seyahat (Ma'sûm, İtrî), ticaret

11 Bilgi için bkz. Mustafa Kara-Hamid Algar, "Abdullah-ı İlâhî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. I, s. 110-112.

12 Bilgi için bkz. Faruk K. Timurtaş, *Şeyhî, Hayatı, Eserleri*, İst. 1968.

(Kazvinli Halîlî), tahsil (Heratlı Fâiz) veya elçilik göreviyle (Basîrî, Nazimâ, Rıza Han) Osmanlı ülkesine gelmişler ve burada yerleşip kalmışlardır. Sürûrî'nin mansıp ümidiyle geldiği belirtilmiştir.

Bu şairlerin bir kısmı âlim, hekim, nüktedan, hoş-sohbet, kıssahân, hattat, müzehhip, ebrûcu, nakkaş, hakkâk, musikişinas özellikleri ile de meclislerin aranan kişileri olmuşlar, çok yönlü yetenekleri ve sempatik kişilikleri ile kendilerine padişah ve diğer devlet adamlarından hâmi bulmayı başarmışlardır. Meselâ Âşık Çelebi, Şemsî'den söz ederken, “ahbâr u esmârda ve tevârih ü hikâyât u defâtir-i esfârda zü-fünûnluğu ve mecâlis-i ekâbirde kıssahânlığı” bulunduğunu bilhassa belirtmek ihtiyacını duymuştur. Latifî de Vâlihî'yi “gazelhân ve hoş-elhân ve hoş-âvâz ve şî'r-şinâs ve nağme-perdâz kimse” olarak niteler. Hâverî, Acem diyarından gelmiş şairlerle arkadaş olarak, onların şiirleri ve hallerine uygun latifeler söylemekle tanınmıştır. Gelmiş geçmiş şairlerin hayat hikâyeleriyle şiirlerini ezbere bilmektedir. Sohbetinden herkes hoşlanmaktadır. Ahdî onun için “tezkire-i erbâb-ı irfân” tabirini kullanır. Emîrek de hekimliği, hattatlığı, sesinin güzelliği ve saz çalmadaki yeteneği ile meşhurdur. Her türlü sazı çalar, hem çalar hem oynardı. Ahdî, Sehâbî'nin eski sultanların tarihini bilmekte üstün olduğunu ifade eder. Sarfî, hoş-sohbet, tanbur ve kemançeyi güzel çalan bir kişidir. Nutkî, kıssa anlatmadaki ustalığı sebebiyle “Kıssahân” lakabıyla meşhur olmuştur.

Bunların içinde kâtiplik, nedimlik, musâhiblik, kadılık, müderrislik, tabiblik ve hatta beylerbeyilik görevlerinde bulunanlar olmuştur.

Sonuç olarak, Orta Asyalı şairlerin Sultan Orhan zamanından başlayarak Fatih Sultan Mehmed, Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman devirlerinde artarak devam eden bir şekilde Anadolu'da faaliyet gösterdikleri anlaşılmaktadır. Bunların büyük çoğunluğu İran ve havalisinden gelmiştir. Bu şairlerin Anadolu'ya gelmelerinde, bulundukları yörelerdeki siyasal karışıklıklar ve Osmanlı ülkesinin huzurlu, istikrarlı ve müreffeh yapısıyla kültür ve sanat faaliyetleri için cazip halde bulunması Fatih, Yavuz ve Kanuni gibi padişahların bunları özendirme de etkili olmuştur.

Bu olay bir “beyin göçü” olarak da değerlendirilebilir. İbni Sina'nın dediği gibi, ilim ve sanat, her çağda takdir edildiği yerlere göçmektedir.

ŞAİRLER

MEVLÂNÂ CELÂLEDDÎN-İ RÛMÎ (1207-1273)

Mevlânâ Celâleddîn Muhammed-i Rûmî. Şeyh Bahaeddin Muhammed Veled Dede'nin oğludur. Eski çağlardan beri Belh'te oturan sûfi-meşrep bir bilginler ailesine mensup olan Bahaeddin Veled, "Sultanü'l-ulemâ" lakabıyla meşhurdur. Horasan'ın büyük fıkıh âlimlerinden ve önde gelen sûfilerindendir. *Maarif* isimli eserinde onun bu özelliği açıkça görülür.

Mevlânâ 604 / 1207'de Belh'te doğdu. 12 yaşlarına kadar çocukluğu Horasan ve Belh'te geçti. İlk öğrenimini burada yaptı. Moğol istilasını ihtimali üzerine babası Bahaeddin Veled, ailesini alarak hacca gitmek üzere Belh'ten ayrıldı. Nişabur, Bağdat, Mekke ve Şam üzerinden önce Karaman'a, sonra da Konya'ya geldi.

Mevlânâ, ilk öğrenimini babasından gördü. Babasının ölümünden sonra onun medresesinde müderrislik yaptı. Babasının öğrencilerinden Burhaneddin Muhakkık-ı Tirmizî'nin müridi oldu. Ölünceye kadar dokuz yıl ona hizmet etti. Mürşidinin tavsiyesiyle öğrenimini tamamlamak için tekrar Şam'a gidip geldi.

Mevlânâ'yı asıl irşad eden Şems-i Tebrizî olmuştur. Şems'in Konya'ya gelişi Mevlânâ'nın hayatında önemli bir dönüm noktası olmuştur. İki denizin buluşması olarak ifade edilen bu olaydan sonra Mevlânâ'nın büyük bir dönüşüm yaşadığı ve gerçek mutasavvıf kişiliğinin şekillendiği söylenir. Şems'in esrarengiz kaybından sonra bir

süre bunalım geçiren Mevlânâ, onun sevgisini önce Salâheddin Zerkub'ta, sonra da Hüsameddin Çelebi'de buldu. Divan-ı Kebîr¹ olarak tanınan Divan-ı Şems'teki gazellerinde Şems mahlasını kullandı.

Mevlânâ, 1273'te vefat etti. Konya Mevlevî-hânesi'ndeki türbesinde medfûndur.

Mevlânâ'nın Divan-ı Kebîr'den başka 26000 beyitlik Mesnevi'si,² Fîhi Mâ Fîh,³ Mecâlis-i Seb'a⁴ ve Mektublar⁵ isimli eserleri vardır.

Mevlânâ'nın eserlerinin tamamı Farsça'dır. Yer yer Türkçe mısra ve beyitler de söylemişse de, bunlar onun sanat gücünü göstermekten uzaktır.⁶ Bu bakımdan, Mesnevi'nin ilk on sekiz beytinin, XVIII. yy. Mevlevî şairi Süleyman Nahîfî tarafından yapılan manzum tercümesini örnek olarak veriyoruz:

1

Dinle neyden kim hikâyet etmede
Ayrılıklardan şikâyet etmede

1 C. I-VI, Çev. A. Gölpınarlı, İst. 1957-1960.

2 C. I-VI, Çev. Velez İzbudak, İst. 1988.

3 Çev. Melia Ülker Tarıkâhya, İst. 1954

4 Çev. A. Gölpınarlı, İst. 1937.

5 Çev. A. Gölpınarlı, İst. 1963.

6 Latîfî, s. 38-41; Sicil, C. II, s. 77; Lûgat-ı Tarihiyye ve Coğrafiyye, C. III, s. 41; Meşâhir-i İslâm, s. 881; Tuhfe, C. I, s. 153; "Celâleddin-i Rûmî", İA, C. III, s. 53-59; "Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî", TDEA, C. VI, s. 298-311.

Der kamışlıktan kopardılar beni
Nâlişim zâr eyledi merd ü zeni

Şerha şerha eylesin sînem firâk
Eyleyem tâ şerh-i derd-i iştîyâk

Her kim aslından ola dūr u cüdâ
Rûzgâr-ı vaslı eyler muktedâ

Ben ki her cem'iyetin nâlânıyam
Hemdem-i hoş-hâl ü bed-hâlânıyam

Her kişi zu'munca bana yâr olur
Sohbetimden tâlib-i esrâr olur

Sırrım olmaz nâlişimden gerçi dūr
Lîk yok her çeşm ü gûşa feyz-i nūr

Birbirinden cân u ten pinhân değil
Lîk yok destûr-ı rû'yet cânâ bil

Oldu âteş sıyt-ı ney sanma hevâ
Kimde bu âteş yoğ ise hayf ana

Âteş-i aşk iledir te'sîr-i ney
Cûşîş-i aşk iledir teşvîr-i mey

Yârdan mehcûra hem-derd oldu ney
Çâk-sâz-ı perde-i merd oldu ney

Ney gibi bir zehr ü tiryâk olamaz
Ney gibi dem-sâz ü müştâk olamaz

Ney verir bir râh-ı pür-hûndan haber
Aşk-ı Mecnûn kıssasın takrîr eder

Bî-dilândır mahrem-i esrâr-ı hûş
Yok zebâna müştêrî illâ ki gûş

Derdimizden rûzlar bî-gâh olur
Rûzlar çok söz ile hem-râh olur

Gam değildir günler eylerse güzer
Sen hemân bâkî ol ey pâkize-ter

Mâhi-i bahr olamaz sîrâb-sâz
Rûz-ı bî-rûzî olur gâyet dırâz

Puhte hâlin hîç fehmi etsin mi hâm
İhtisâr üzre gerek söz vesselâm⁷

7 Nahifî, *Mesnevî-i Şerif Manzûm Nahifî Tercümesi*, (Haz. Âmil Çelebioğlu), İst. 1962, C. I, s. 1-3.

HANDÂN (ö. 1426)

Seyyid İmamüddin Nesimî'nin biraderidir. Buharalıdır. Gençliğinde hacca giderken Nişabur, İsfahan başta olmak üzere birçok yeri dolaştı, hac sonrasında Anadolu'ya geldi, Kerbelâ'ya gitti. Şah Handân Julîde-mûy lakabıyla meşhur idi. Farsça ve Türkçe şiirleri vardır. Hazır-cevaplığı ile tanınmıştı. 830 / 1426'da vefat etmiştir.⁸

Biraderi Seyyid Nesimî'ye gönderdiği nasihat-nâmesinden :

1

Gel bu sırrı kimseye fâş eyleme
Hân-ı hâsı âmiye aş eyleme

2

Şu'le-i nâr-ı Ene'l-Hâk'dan doludur sînemiz
Gayr nakşından müberrâdır dil-i bî-kînemiz

Pes ki çekdüm derd ü mihnet firkat-i dildârdan
Göklere çıkdı duhânum sîne-i efgârdan

Na'le döndi cism-i Handân câna yetdi dostlar
Mihnet-i eyyâm u ta'n-ı bî-had-i ağıyârdan

8 Ahdî; S. 390-91; Tezkire-i Âmid, S. 296; Tuhfe, S. 259; TDEA, C. IV, S. 96.

ELVÂN-I ŞÎRÂZÎ

Aslen Şirazlı'dır. Türkistan'da doğdu. Elvân-ı Şîrâzî adı ile tanındı. Orhan Gazi dönemi şeyhlerindendir. Bazı kaynaklar Hacı Bayram'ın halifesi, bazıları da ahabî olduğunu rivayet eder.

Şiirleri tasavvufîdir. Gülşen-i Râz'ı Türkçe'ye tercüme etmiştir. Bu tercüme ile tasavvuf terimlerini Türkçe'ye kazandırmıştır.⁹ Şu beyitler bu tercümeden alınmıştır:

1

Nazm-ı işâret-i şarâb u şâhid

Şarâb u şem' ü şâhid nûr-ı ma'nâ
Görinmez görünür çün aks-i Mevlâ

Şarâb esrâra şem' envâra benzer
Bakun şâhid yüzi dîdâra benzer

Şarâb u şem'e bak kim sırr-ı mektûm
Sana şâhid yüzünden ola ma'lûm

2

İşârât be-hadd u hatt

9 Latifî, İst. 1314, s. 46; Kafiye-i Şuarâ, s. 46; TDEA, C. III, s. 29.

Had ü hatt oldu sun'-ı pâdişâhî
Kim anda zâhir olur hüsn-i şâhî

Hem ol menşûr-ı Rabbânî bu hatdur
Hem ol mektûb-ı Sübhânî bu hatdur

Bulardan nûr-ı zulmetdür ibâret
Hadi âb-ı hayât u hattı zulmet

3

İşârât be-zülf

Sevâd-ı a'zam ol zülf-i siyeh-târ
Ki her târında bin Mansûr ber-dâr

Olursa zülf-i müşgîn anber-efşân
Cihânda kalmaya aslâ müselmân

Ki *ve'l-leyli izâ yûsrâ* Hudâvend
Saça bunca lakabla kıldı sevgend

Sehî Bey, onun şiirlerindeki selâset ve letâfetin değme şairin divanında bulunmadığını belirttikten sonra, aşağıdaki gazeline çok sayıda nazire yazıldığı halde hiçbirinin onun seviyesine ulaşamadığını söyler:

4

İzârında hatı mektûb-ı cândur
Muhabbet-nâme-i âhir-zamândur

Boyının gölgesi düşdiği yirler
Kamu uçdan uca serv-i revândur¹⁰

Nazire mecmualarındaki bazı gazellerini Faruk K. Timurtaş yayımlamıştır.¹¹

5

Salâdur kâmeti ehl-i niyâza
Kaşı mihrâbına gelün namâza

Dehânından haber sordukça eydür
Ki vâkîf âlemü's-sırdur bu râza

Düşer bülbüllere gulgul çemende
Geyür gülden kabâyı serv-i nâza

Değildür mu'teber raksı rakîbün
Anunçün kim muhâlif girdi sâza

10 Sehî, yk. 24a.

11 Faruk K. Timurtaş, *Eski Türkiye Türkçesi XV. Yüzyıl Gramer-Metin-Sözlük*, 2.bsk., İst. 1981, s. 210-243.

Namâzın kılmağa gelmiş güzeller
Meğer Şîrâzî'nündür bu cenâze

6

Şâhenşehüm ü devlet ü devrânum efendi
Bahtum güneşi ahter-i tâbânım efendi

Tûl-i emelüm gâyeti vü nakd-i hayâtum
Endîşelerüm hâsılı vü sanum efendi

Kopınca kıyâmet günü yaşlar dökiserdür
Dîdârun için dîde-i giryânım efendi

Servaktına ben hastana ölmedin iriş kim
Görsün yüzünü son nefesi cânım efendi

Ko cânuma kirpigün okın gözlerün ursun
Kurbân olayım kaşlarına hânım efendi

Tâcına karîn olmağa iy âli-güher kim
Lâyık değil ol hazrete sultânım efendi

Gül-zârı dutar gulgule Şîrâzî sözünden
İy bülbülüm iy murg-ı hoş-elhânım efendi

Tâ cemâli âfitâb-ı ışk izhâr eyledi
On sekiz bin âlemi aksi pür-envâr eyledi

Sad-hezârân yüz görindi lutf yüz her birinün
Her birin bir řîvede hoş hüb-ruhsâr eyledi

Her aded kim var durur aslı anun vâhid durur
Vâhidi bisyâr ider kim ki tekrâr eyledi

Bâtın-ı vahdetde bu kesret ki bulmışdı vücüd
Budur ol kesret ki ol vahdetde izhâr eyledi

Hîç bu kesret menâfi' olımaz ol vahdete
Bir müsemmâdur ki vasfın ism-i bisyâr eyledi

İlm iklîminde bunlar var idi bî-reng ile hoş
Ayni bulduğundan ötrü rengi ağıâr eyledi

Bâtınından kopdı bir âvâze ma'şük ile hoş
Ol sebebdan zâhiri ana havâ-dâr eyledi

Kâf u nûnun sûretinden bağıladı bir hoş tılısm
Ol tılısm ile bu halkı hep giriftâr eyledi

Satmak istedi metâ'ın mâverâ-yı perdeden
Döndi yine kendözin ana harîdâr eyledi

Kendü satdı kendü aldı kendüyiçün kendüden
Döndi pinhân oldu vü halk ile bâzâr eyledi

Evvelin bir dâne dikdi âhırın ol dânededen
Hem dıraht u şâh u bîn ü hem gül ü hâr eyledi

Her kime tuyurdısa işbu haberden bir eser
Âkıbet cân u cihândan anı bîzâr eyledi

Şâhid it cânunı bu tevhîd güftârına kim
Dost dilinden bugün Şîrâzî ikrâr eyledi

8

Çü hüzn nâmesin ol hüsn-i bî-nişâna yazam
Geh ağlayu okuyam gâh yana yana yazam

Tılsım bildüm anun itleriyle kim bulaşam
Ciğer buhûr idem ü heft pâre nâna yazam

Ne nükte kim işidem derdi defterinden anun
Hezâr âteşîn âh ile sadr-i câna yazam

Sabâya bitimedüm ben meğer bu mektûbı
Diyâr-ı yâre giden ehl-i kârvâna yazam

Zemîne sayha düşe her ferîk-i tefrikadan
Firâk harfin eğer safha-i zamâna yazam

Selâmda evvel ü âhır tahiyyetü'l-müştâk
Yazam velî kalem-i kare kana bana yazam

Bu devr cevri ile bu ild'ölürse Şîrâzî
Bu gussa kıssaların hâk-i Germiyân'a yazam

9

Bağrum toludur gamzen okı yârelerinden
Feryâd anun gamze-i hûn-hârelerinden

Nâçâr iderem sabr firâkına habîbün
Bir çâre bulam diyü anun çârelerinden

Şimden girü benden bana ne fâide kılsun
Çünk'oldum anun ışkının âvârelerinden

Dikem kefenüm yakasına ele girerse
Bir pâre anun eteğünün pârelerinden

Ne vâkı'alar geçdi ki defterlere sığmaz
Şîrâzî ile sevdiğinin aralerinden

10

İy zâhid-i hîş-bîn ü mağrûr
Zühd oldı harâb ü fîsk ma'mûr

Zâhirde sagîreden münezzeş
Bâtında kebîresiyle mestûr

Bu küfre yakın değil midür kim
Hak sana yakın u sen Hak'a dūr

Teşvîşüni başuna üşürdün
Şu resme kim üşe bala zenbûr

Sanma ki ağara yirlü kara
Yüz bin süresin yüzine kâfûr

Ger kisvet ile olaydı dervîş
Hep ehl-i cihân olaydı Mansûr

Şu gafletile ki sen uyursın
Uyarmaya sini nefha-i sûr

Eyvâh karanlıkda kaldı
Gözündeki kulağındaki nûr

Nice kılasın bu halkı mecrûh
Ağızda bıçağ u elde sâtûr

Dök şöyle ciğer kanını gamdan
Gören anı sansın âb-ı engûr

Bu nisbete olmaya ibâdet
Kim sinûn ola behişt ile hûr

Kim âşık olan kişi bu yolda
Dîvâne gibi kamudan el yur

Şîrâzî gibi bu derd içinde
Aceb ola mı bid dahı rencûr

Tanbûrunı halkun uşatdun
İçünde tolu def ile tanbûr

Kem nefs gönül adını takmış
Bed-nâm ile halk içinde meşhûr

HÂMİDÎ-İ ISFAHÂNÎ

(1439- ?)

İsfahan'da doğdu (1439). Burada öğrenim gördü. Bir süre Bakü'de Şirvanşahlar sarayında bulundu. Ülkenin içinde bulunduğu karışıklık sebebiyle 30 yıl süreyle seyahatlerde bulundu ve nihayet Osmanlı ülkesine geldi. Bu sırada 22 yaşındadır. Mahmud Paşa'ya yazdığı bir kaside vasıtasıyla Fatih ile de tanışma imkânı buldu. Onun 865/1460-61 tarihinde Kastamonu yoluyla Bursa'ya geldiği sanılmaktadır. Padişahın musahibi, nedimi ve şair olarak yirmi yıl rahat bir hayat sürmüştür. Padişah huzurunda yaptığı bir gaf yüzünden gözden düşmüş, Bursa'da I. Murad türbe ve imâretine şeyh olarak gönderilmiştir. Sonradan affedilmişse de, Hâmidî'nin bundan sonraki hayatı ve ölümü hakkında bilgimiz yoktur. 1488'de doğmuş olan küçük oğlu Celîlî'nin babasını genç yaşta kaybettiğini biliyoruz. Bu durumda Hamidî'nin XVI. yy. başlarında vefat etmiş olması gerekir.

Onun evlendiği ve Mahmud ile Abdülcelîl adında iki çocuğunun olduğu biliniyor. Abdülcelîl (1487-1569), Celîlî mahlasıyla şiirler yazan, Yavuz Sultan Selim'e sunduğu Şehnâme Tercümesi ve Gül-i Sad-berg-i Bî-hâr, Penc-Genc, Husrev ü Şîrîn ve Leylâ vü Mecnûn mesnevileriyle tanınmış bir şairdir.¹²

Hâmidî'nin Külliyyat'ı içinde Farsça bir mesnevi olan Hasbihalnâme'si ve çoğunluğu Farsça şiirlerden oluşan Divan'ı bulunmaktadır. Ayrıca, Vasiyyetnâme, Târih-i Âli Osman ve Câm-ı Sühan-gûy isimli

¹² Hüseyin Ayan, tezkirelerde ismi zikredilen bu eserlere Hecr-nâme ve Mehek-nâme'yi de ekleyerek onun hamse sahibi bir şair olduğunu belirtmektedir ("Hamidî-zâde Celîlî", *Türk Kültürü Araştırmaları*, XVII-XXI/1-2 (1979-1983), Ank. 1983, s. 15- 45).

1

Niçün ey meh cennet-i kûyunda bâr olmaz bana
Niçün evvelki gibi hîç i'tibâr olmaz bana

Derd-i hecründe bana yâr olmadı sabr u karâr
Sen bana yâr olmayınca kimse yâr olmaz bana

Ben kaçan görsem seni kendümi aslâ bilmezem
Baht yâr olmadığıyçün ihtiyâr olmaz bana

Aşkının yolunda Mansûr'am velî nâ-pâydar
Ey dirîgâ kim bu devlet pâydar olmaz bana

Ger nigâr etsen eli kanımdan andan dönmezem
Demesinler kim meğr mehr-i nigâr olmaz bana

Hâmidî gerçi kabûl olsa dehânın vafânı
Bundan özge bu cihânda hiç kâr olmaz bana

2

Nâz ile her kanda k'ol serv-i hirmânım gider
Men eğer gitmezsem anunla bile cânım gider

Ol kamer yüzöl temâşâyâ gidince mensizin
Her gice Keyvâna dek feryâd u efgânım gider

13 İsmail Hikmet Ertaylan, *Külliyât-ı Divan-ı Mevlânâ Hâmidî*, İst. 1949; TDEA, C. IV, s. 87.

Ey ki dirsın şehrden gitme cefâyâ sabr kıl
Nicesin sabr eyleyem şimdi ki sultânım gider

Yâr gitdi dirler ü men ağlaram tanlar rakîb
Ağladığım derd ile budur ki dermânım gider

3

Didiler şehrden ol mâh u vefâdâr gider
Dostlar neyleyelüm çâre nedür yâr gider

Za'f hâlümden eğer haste tenüm bunda kalur
Terk ider ten cânımı vü dil-i efgâr gider

4

Râhat olmadı dil ey râhat-ı cân sen gideli
Gonca-veş gönlüme dar oldu cihân sen gideli

Sünbül-i zülfünle gül yüzünü yâd iderem
Gice gündüz kıluram âh u figân sen gideli

Görelî la'l gibi leblerüni merdüm-i çeşm
Akıdur derd ile su yirine kan sen gideli

Âb-ı çeşmümde hayâl-i kadd-i sîmîn biregü
İsterem dem be-dem ey serv-i revân sen gideli

Dehenün şevkiyle Hâmidî-i sũhtenün
Gitdi sabr u dil ü cân oldı revân sen gideli

5

Yâr eğer kılsa beni hâr elümden ne gelür
Ve ger öldürse beni zâr elümden ne gelür

Kirpiğüm yazdı ciğer kanıyla saru yüzüme
Mâcerâ-yı dil-i hûn-hâr elümden ne gelür

Dönmezem yâr yolında vü ger inanmaz isen
Hançerünle ciğerüm yar elümden ne gelür

Âşıkam âşık u benden eğer incinür ise
Şehrden kova beni yâr elümden ne gelür

Kendü kûyinden eğer Hâmidî-i sũhteyi
Göndere Bursa'ya hankâr elümden ne gelür

6

Ol perî-ruh kanda ise bâğ u bostân andadır
Andadır cennet kim ol serv-i hırâmân andadır

İster isen ey gönül meydân-ı aşka girmeğe
Zülf ü hâlin gözlegil kim gûy u çevgân andadır

Hicr elinden çün teni terk etdin ey cân var ana
Hırmınen-i cân andadır kim mihr-i tâbân andadır

Ey ki dirsın hecrde derd-i dilün eksildi mi
Eksilür mi derd-i dil hergiz çü dermân andadır

Ol cefâcından şikâyet ger edersen Hamidî
Devletin eşiğine yüz sür ki sultân andadır

KABÛLÎ

(1437-39 - 1478-79)

Doğum yeri bilinmemekle birlikte, İranlı olduğu tahmin edilmektedir. Fatih döneminde Osmanlı ülkesine gelmiştir. Şiirlerinden anlaşıldığına göre, Şirvan, Bakü ve Halep'te bulunmuştur. Önce Şehzade Bayezid'in vali olduğu Amasya'ya gelmiş, daha sonra İstanbul'a giderek Fatih'in sevgisini kazanmıştır. Şiirlerinden, son zamanlarında kendini çekemeyenler tarafından padişah çevresinden uzak tutulduğu, yokluk ve sıkıntı çektiği anlaşılmaktadır. 883/1478-79 tarihinde 41 yaşında ölmüştür. Anadolu'ya 877/1472-73 tarihinden önce geldiği tahmin edildiğine göre, Osmanlı ülkesinde ancak yedi sekiz sene ömür sürmüş olmalıdır. Elimizde, Farsça, Türkçe şiirlerinden oluşan ve 880/1475-76 yılında Fatih'e sunmuş olduğu Külliyyât-ı Divan-ı Kabûlî isimli bir eseri bulunmaktadır. Bilinen tek nüshası Ayasofya Kütüphanesi (No: 3958)'de olan bu eserin tıpkıbasımı yapılmıştır.¹⁴

14 İsmail Hikmet Ertaylan, *Külliyyât-ı Divan-ı Kabûlî*, İst. 1948; TDEA, C. V, s. 66.

EMİR AHMED-İ BUHARÎ (ö. 1516)

1445'te Buhara'da doğdu. Nakşibendiyye silsilesinde önemli yeri bulunan Şeyh Mahmud Encîr el-Fağnevî'nin torunudur. Gençliğinde Buhara'da öğrenim gördü. Nakşibendî şeyhi Ubeydullah-ı Ahrâr'a intisap etti. Bu sırada Anadolu'dan Semerkant'a gelen Simavlı Abdullah-ı İlâhî ile tanıştı. Ona bağlandı ve birlikte Anadolu'ya geldi. Bir süre Simav'da kaldıktan sonra şeyhi tarafından İstanbul'a gönderildi. Emir Buharî, Nakşibendiyye tarikatini Anadolu'ya getiren şeyhi Abdullah-ı İlâhî'den sonra bu tarikatin ikinci önemli ismi olmuştur. O, II. Bayezid'in de teveccühüyle tekkeler açarak Nakşibendiliği ilk olarak İstanbul'da teşkilatlandırmıştır. Emir Buharî, 1516 yılında vefat etmiş, Fatih Camii'nin batısında yer alan türbesine defnedilmiştir.

Emir Buharî, şeyhi Abdullah-ı İlâhî gibi vahdet-i vücuda inanan, melâmî-meşrepli bir mutasavvıftır. Risâle Fî't-Tasavvuf¹⁵, Farsça Divançe¹⁶, Türkçe Divançe¹⁷ ve

15 Bazı nüshaları için bkz. Süleymaniye Ktb. Halet Ef. No: 300/2, Lala İsmail Ef. No: 213/2; HAC. No: 40665; İstanbul Ün. Merkez Ktb. TY. 7221.

16 Millet Ktb. Ali Emiri, No. 13061.

17 Süleymaniye Kütüphanesi Âtîf Ef. No: 1398'de kayıtlı olan bu şiirler, bir divançe meydana getirmeyecek kadar azdır.

Mevlânâ'nın bazı şiir ve beyitlerine yazdığı şerhleri¹⁸ bulunmaktadır.¹⁹

1

Bir ulu dergâh-ı Hak'dan intisâbum var benüm
Hak bilür kim oradan çok feth-i bâbum var benüm

Götürür gözden hicâb-ı zulmetin tâliblerün
Nûr virür âleme bir âfitâbum var benüm

Âhiretde nesneden gam yimezem dostlar
Dünyede anun gibi âlî-cenâbum var benüm

Ârzu eyler can u dil hıdmetinde olmağı
Ol sebebdendür ki gâyet ıztırâbum var benüm

Cümle evrâkum dirüp dürdüm bu ilmün defterin
Şimdi harfi nakşı yok bir hoş kitâbum var benüm

18 Süleymaniye Ktb. No: KAR. 66750; Hacı Mahmud Ef. No: 40662, 40663, 40664; Hüsrev Paşa, No. 56445; 12926; Millet Ktb. Ali Emiri, No: 6458; İstanbul Ün. Merkez Ktb. No: 7222, 7223, 7779; Nuriösmaniye Ktb. No. 1737; Bayezid Devlet Ktb. No. 10073.

19 Cemâl Kurnaz - Mustafa Tatçı, "İstanbul'da Buharalı Bir Nakşî Şeyhi: Emir Buharî ve Türkçe Şiirleri", *Bilig*, I (1996), s. 250-265.

2

Neme gerek benüm bilsem bu halkun kuru gavgâsı
Bana yitmez mi âlemde hemân ol dost sevdâsı

Gönül virenler ol şâha yüz uranlar bu dergâha
Ne baksın izz ile câha yiter anlara Mevlâsı

Bu yolda sen makâm menzil hiç idinmeyesin iy dil
Ne menzilde olursan bil anun var dahı a'lâsı

Bakanlar rûy-ı dildâra ne meyl itsün bu gülzâra
İki âlemde anlara yiter hüsnün temâşâsı

Visâle irmeğe iy cân tutalum olmaya imkân
Gönülde çıka mı bir ân senün vaslun temâşâsı

3

Pür midür²⁰ ışkıla humhânelerün
Toptolu şevkıla meyhânelerün

Na'ra urup yakalar çâk iden²¹
Sagışa gelmeye dîvânelerün

20 Metinde *pür mi* şeklinde yazılmıştır.

21 Metinde *içdi* şeklindedir.

Âşinâna ne kadar remz itsen
Zerresin tuymaya bîgânelerün

Gönlümi ışkıla vîrân itdügüm
Toludur²² gencile vîrânelerün

Şem'-i ruhsârî²³ görüp cân atuban
Bâl u perden geçe pervânelerün

Bahr-i ışkunda garîk²⁴ olmayanun
Eline gire mi dür-dânelerün

4

Bu cânı komayınca ol cân ele mi girer
Ya değme belâ ile cânân ele mi girer

Vaslun heves idenler derdüni kabûl itsün
Derd olmayıcak²⁵ dilde dermân ele mi girer

Çün ana gönül virdün geç iki cihândan sen
Ol yâri ne sanursın emân ele mi girer

²² Metinde *tolubdur* şeklindedir.

²³ Metinde *ruhsârûn* şeklindedir.

²⁴ Metinde *gark* şeklindedir.

²⁵ Metinde bundan sonra *iy* kelimesi bulunmaktadır. Vezin ve anlam gereği şiire dahil edilmemiştir.

Işk oldu çü mihmân kıl ana fidâ cânunu
Bir dahi anun gibi mihmân ele mi girer

Var benliğini²⁶ terk it kulluk yolını tut kim
Kul olmayıcak iy dil sultân ele mi girer

5

Işkun bana hâdî yeter
Gayrı neme gerek benüm
Ol hem gam u şâdî yeter
Gayrı neme gerek benüm

Sanman kerâmet isterem
Yâ dürlü hâlet isterem
Ben âşıkam zât isterem
Gayrı neme gerek benüm

Işkun olal'dan mâyemüz
Göklere düşdi sâyemüz
Vaslun durur ser-mâyemüz
Gayrı neme gerek benüm

Çıkdı gözümnden bu cihân
Birdür bana assı ziyân

26 Metinde *benliği* şeklindedir. Vezin gereği bu şekilde yazıldı.

İşk oldu eğlencem hemân
Gayrı neme gerek benüm

İşkun bana yol gösterür
Gâh sağ u gâh sol gösterür
Toğrı yolu ol gösterür
Gayrı neme gerek benüm

İşkun bana mürşid yeter
İşkıla cân sana yiter
Anunıla her baş biter
Gayrı neme gerek benüm

İşkun didüğüm pîr imiş
Şeyhü's-şüyûh ol mîr imiş
Çün ikisi de bir imiş
Gayrı neme gerek benüm

6
Âşık olan ırmaya cânân cemâlinden gözin
Âşık oldur kim neye baksa göre cânân yüzin
Nûş idüp işkun meyini şol kadar mest ola kim
Seçmeye esrikliğünden gicesiyle gündüzin

Gâh unudup gâh ana âşık degül
 Işk da'vasında ol sâdık degül
 Gözün aç k'anun gibi ma'sûkdan
 Gâfil olmak bir nefes lâyıık degül

İLÂHÎ

Şeyh Ahmed İlâhî Efendi. Buharalıdır. Fatih Sultan Mehmed devrinde Bursa'ya gelmiştir. Bazı Halvetî ve Melâmî şeyhlerine hizmet ettikten sonra, yaşlı bir Nakşibendi şeyhinden seyr ü sülûkunu tamamlamıştır. Seyr ü sülûkla ilgili üç dilde eserler yazarak Fatih adına tertip etmiştir. Dervişlerinden Defterdar Derviş Efendi, onun adına Bursa'da Yoğurtlu Baba dergâhı ve camiini inşa ettirip, İlâhî evladına vakf etmiştir. Bursa'da Yoğurtlu Baba kabri yanında medfundur.

Ahmed İlâhî'nin sonunda 24 Türkçe şiirin de bulunduğu Farsça bir Divan'ı vardır.²⁷ Risâle-i Es'ile vü Ecvibe isimli eseri, Ayasofya Camii kürsüsünde ârif bir kişinin sorularına İlâhî'nin verdiği cevaplardan oluşmaktadır. Eser, Risâle-i Hızriyye, Makâlât-ı Molla İlâhî veya Necâtü'l-Ervâh adlarıyla da tanınmaktadır. İlâhî'nin bir başka eseri de Sadreddin-i Konevî'nin Miftâhü'l-Gayb'ına

27 Bursa Eski Eserler Kütüphanesi Orhan Kitapları Nu. 1223'te bulunan Divan'ın tıpkıbasımı yapılmıştır (Haz. İsmail Hikmet Ertaylan, İst. 1960).

Farsça olarak yazdığı Şerh Alâ Miftâhi'l-Gayb isimli şerhidir.²⁸ İlâhî, bu eserini Fatih'in ricasıyla Edremit'te yazmıştır.²⁹

1

Da'va-yı fazl-ı peder itme muhâdim-dem isen
Şeref-i nesl ile fahr itme eğer âdem isen

2

Çün gönül gözgüsini sâf eyledüm
Hak cemâlin zâhir anda gözledüm

Dilberüm nûrını hoş gördüm ayân
Ben çü gönlüm halvetini izledüm

Mest ü hayrân ister ol âşıkları
Ol cihetden hamr-ı vahdet sıvıladum

Kendü ister kendüyi gönlümde dost
Sanmıyasın kim anı ben istedüm

28 Bkz. Ragıp Paşa Ktb. nu: 1720; Konya Eski Eserler Müzesi Ktb. M. 7. 24. 5601.

29 Güldeste, s. 143; Tuhfe, C. I, s. 55; Cemâl Kurnaz, "Ahmed İlâhî'nin Türkçe Şiirleri", *İLAM Araştırma Dergisi*, C. I, Sayı:1, (Ocak-Haziran 1996), s. 153-172.

Şâhumun bâzı benüm eve gelüp
Avladum yine yirüm arzûladum

Tâ ki ıskı cânına konuk olam
Gönlümi ıskı yolına yiltedüm

Çün İlâhî ışkuna irdüm yine
Akl kodum kaygular terk eyledüm

3

Gönül bîmârdur dildâr elinden
Ciğer efgândur dildâr elinden

Dün ü gün ebr-i nîsan gibi her sû
Gözüm hûn-bârdur dildâr elinden

Çü Mansûr esridi şevk ile didi
Mekânum vardur dildâr elinden

Yanarken hasta gönlüm sûzile dir
İçüm bir nârdur dildâr elinden

Bu hayrân cânumun dâim nasîbi
Gam u âzârdur dildâr elinden

İlâhî-veş bu gün devr-i talebde
Canum gam-hârdur dildâr elinden

4

Şarâb-ı şevküne peymâne oldum
Cemâlün şevküne pervâne oldum

Perî-veş çünkü gizlendün gözümden
Yolına düşdüm ü dîvâne oldum

Senünle bulmağîçün âşinâlık
Cihân u cânile bîgâne oldum

Gedâ oldum senün kapuna ey şâh
Bu şeylillâh dervîşâne oldum

Fenâyile fedâ kıldum sana cân
Bu fânî cân koyup cânâne oldum

Asıldum cân ile dâr-ı fenâdan
Ne hoş Mansûr-veş mestâne oldum

İlâhî-veş ser ü destâr kodum
Yolına düşdüm ü dîvâne oldum

5

Gönlümün meydânını kılmış durur gülzâr hû
Zikr ile her kûşesinde gösterür envâr hû

Zikre meşgûl ol bu şeb gönlümi bu bâzârdan
Tâ kim açâ cânunun şehrinde bin bâzâr hû

Akl u cânun tâkati yok kim göre peymâneler
Gör nikâb-ı izzetinden göstere envâr hû

Gönlünün mir'âtını ağyâr pasından arıt
Tâ tecellî itdüre anda cemâl-i yâr hû

Sâlikâ maksûd hûdur tâlibâ matlûb hû
Cânuma cânâna hûdur gönlüme dildâr hû

Açılacak zâkirün gönli safâ-yı zikr ile
Keşf ider her kûşesinde âlem-i esrâr hû

Bulmak istersen İlâhî-veş bu genc-i ma'rifet
Halvetün küncinde zikr it cân ile bisyâr hû

6

Âşık oldur ki cân fedâ kıla
Gönlini derde mübtelâ kıla

Nefs pasından arıda gönülin
Cânını sâhib-i safâ kıla

Işk yolında âşık-ı sâdık
Bin cefâ göre vü vefâ kıla

Işk u derd ile hoş safâ süre
Fevt-i cân mihnet ü belâ kıla

Başını sıdk ile îlâhî-veş
Hâk-i dergâh-ı Mustafâ kıla

7

Ey gönül merdâne gir derd ü belâ meydânına
Yol eriyen girmegil nefis ü hevâ meydânına

Olmadan Mansûr ene'l-Hak dime kim taklîddür
Ehl-i tahkîk olmadan girme Hudâ meydânına

Her kim ol gerçek ene'l-Hak diyiser evvel gerek
Kim gire sıdk ile hoş dâr-ı fenâ meydânına

Her belâ sabr ile döner çün atâya âkıbet
Merkeb-i sabr üstine bin gir atâ meydânına

Hulkunı kılğıl İlâhî-veş hasen dervîş isen
Ol Hüseyinî-meşreb ü gir Kerbelâ meydânına

8

Gözüngüdür gönül hüsn-i Hudâ'ya
Musaffâ kıl anı dâim likâyâ

Atâdur ma'nide yârün belâsı
Olalum cân ile tâlib bekâyâ

Hemîşe derd olur dermân-ı âşık
Kaçan âşık olur tâlib devâyâ

Umarsan tûtiyâ gözüne ey cân
Sür âhir yüzünü ol hâk-i pâya

Belâ-yı ışka düş ey hasta gönlüm
Ulaşmak isterisen ger atâyâ

Usanma yârünün cevrenden ey dil
Çü tâlibdür muhib dâim cefâyâ

Belânun saykalından kaçma ey cân
Gönül mir'âtını irgür safâyâ

İriş gel zerre gibi şems-i zâta
Ulaşa bir katre bahr-ı Kibriyâ'ya

Küdûretden musaffâ olgıl ey dil
Gözengü ol cemâl-i Kibriyâ'ya

İlâhî-veş visâlün bulmak için
İdelüm cân revân ol dil-rübâya

9

Mürîd oldur ki şeyhine fedâ kıla dil ü cânı
Niçün kim şeyh gösterür ana ân ile cânânı

Murâda yetüren yolu Hudâ'ya irgüren kuli
İlâhun abd-i makbûli kim ola şeyh-i Rahmânî

Canun şeyhe fedâ kılğıl ana sıdk u safâ kılğıl
Mürîd olgıl vefâ kılğıl dilersen yâr-ı Hakkânî

Senün'çün her dilek bula yakîn beğlik vire kula
Bu yolda mürşidün ola yetüre derde dermânı

Hicâbun târumâr ide seni yokında var ide
Ayân u âşikâr ide sana esrâr-ı pinhânı

Habîbi sevdüre sana mahabbet artura sana
Hakîkat bildüre sana zihî Hâdî-i Rahmânî

Seni yâr ile yâr ide kışunı hoş bahâr ide
Sana ol âşikâr ide kamu esrâr-ı pinhânı

Îlâhî sözini anla vü sırrı cânile dinle
Buluşdur gönlünü Hakk'a yetüşdür Hazret'e cânı

10

Yüzümi gördükçe ârif fehm ider ahvâlümü
Sözüme sâmi' olan ma'lûm ider a'mâlümü

Lutf-ı akvâlümden olur hüsn-i ahlâkum ayân
Çün rivâl itdürmişem ahvâlüme akvâlümü

Murg-ı lâhûtam eğer hüccet diler sen gör nice
Hak murassa' kılmış envâr ile perr ü bâlümü

Çün beni tanımaz isen ey muhakkık isteyen
Pes nice fehm idesin tahkîk ile emsâlümü

Ey soran hâlümü bil tahkîk kim bir vechile
Hâlüme hallenmeyince bilimezsın hâlümü

Bu risâlât-ı îlâhî'den durur mürsel olan
Ey îlâhî tanıyan bir tuhfe bir irsâlümü

ALİ (ö. 1516)

Muzafferüddin Ali Efendi Şirazlıdır. Sadreddin Şirvânî ve Celâleddin Devvânî'den okudu. Şiraz'da seçkin âlimlerin ders verdiği medresede müderris oldu. Celâleddin Devvânî hastalandığında ona vekâlet etti. Onun vefatından sonra İran'da çıkan karışıklıklar üzerine İstanbul'a geldi. Kazasker Müeyyedzâde Abdurrahman Efendi, Devvânî'den ders aldığıında, Muzafferüddin kendisinden önde idi. Bu hukukun sonucu onun Sultan Bayezid'e tavsiyesiyle önce Mustafa Paşa medresesine, sonra da Sahn-ı Seman'a müderris oldu. Gözlerinde görme bozukluğu başlayınca Yavuz Selim devrinde emekli oldu ve Bursa'ya yerleşti. 922 / 1516'da vefat etti. Bursa'da medfûndur.

Geometri, astronomi ve mantıkta yetenekli idi. Tecrid, Metâlî' ve Öklidis'e haşiye yazmıştır. Şiirleri de vardır.³⁰

ŞEMSÎ

Acem diyarından Anadolu'ya geldi. Seferihisar'dandır. Işık Şems diye tanındı. Âşık Çelebi, onun kalender-meniş, derviş-reviş bir kişi olduğunu, "ahbâr ü esmârda ve tevârih ü hikâyât u defâtir-i esfârda zü-fünûnluğu ve mecâlis-i

30 Sicil, C. IV, s. 499; Mecdî, s. 340; Tuhfe, C. II, s. 701.

ekâbirde kıssahânîliği” bulunduğunu belirtir.³¹ 919/1513-14 tarihinde hayatta idi. Yavuz Sultan Selim devri sonlarında öldü.

919/1513-14 tarihinde tamamlayıp Sultan Selim’e sunduğu Deh-Murg diye bilinen bir eseri vardır.³² Bundan başka şiiri olup olmadığı bilinmiyor. Latîfî, “hoş-âyende ebyâtı, sâde ve küşâde temsilâtı” bulunduğunu söyler. Şu beyitler Deh-Murg’dan, baykuşun kuşlara nasihatidir:³³

1

Kursağunuz dânededen toldurdunuz
Hânenüz yükseklere kaldurdunuz

Koyalum her kıssa vü efsâneyi
Mûrun ağzından kaparsuz dâneyi

Yıkılur ayaklar altında cihân
Siz yaparsuz dürlü dürlü âşiyân

2

Câm-ı mülden var imişse ger ferâğı lâlenün
Kırmızı mülden pür olmazdı kabağı lâlenün

31 Âşık Çelebi, C. II. s. 806-807.

32 Hasan Aksoy, “Derviş Şemsî, Deh-Murg ve Bazı Notlar”, *İlim ve Sanat*, Sayı: 28 (İst. 1991), s. 63-64; a. yazar, “Derviş Şemseddin”, *TDVİA*, C. IX, s. 197-198.

33 Latîfî, s. 209; Kınalızâde, C. I, s. 521; Beyânî, s. 79; Kamus, C. IV, s. 2873, Sicil, C. III, s. 170; Tuhfe, C. II, s. 501.

Ağız açık bağlamalı kıpkızıl dîvânedür
Oldı geh kühsâr u geh sahrâ turağı lâlenün

Nergisünden haste-dil olanları bekler meğer
Kim söyünmez dâimâ yanar çerâğı lâlenün

3

Bâdeyi ferrâce altından çeker
Revganı kandîl-i mescidden yakar

4

Secde-i dîdâr-ı yâr itsem gerek
Baş u cânı bergüzâr itsem gerek

5

Kethüdâ diblek çalar kalgır hatîb
Kâdı el karsar u oynar muhtesîb

HABÎBÎ
(1470-1520)

Azerbaycan'ın Göyçay kasabasında doğmuştur. II. Bayezid dönemi sonlarında Acem diyarından Osmanlı ülkesine gelen şairlerdendir. Sultan Yakub'un sarayında

bulunmuş, Şah İsmail'in saygısını kazanmıştır. Yavuz Sultan Selim döneminde ölmüş, Sütlüce'deki Cafer-âbâd Tekkesi'ne gömülmüştür.

Latîfî, "Türkî nazım nâzımlarının bir tarz-ı hâssı ve üslûb-ı mahsûsı vardır. Bu fende ferzâne ve tarzında yegânedür." diyerek şiirini över.³⁴ Hasan Çelebi ve Beyânî de, edâsı Acemâne olmakla birlikte, âşıkâne şiirlerinde kendine has bir üslûbu bulunduğu görüşündedir.³⁵ Âşık Çelebi, "ehl-i ilm-şîve ve seyahat-pîşe kimse" olduğunu belirttiikten sonra, "ekser-i edâları Acemâne ve hilâf-ı üslûb-ı şuarâ-yı zamânedür." der.³⁶

İlk olarak Fuat Köprülü onun 42 şiirini yayımlamış³⁷, E. Memmedov bunlara 5 yeni şiir ekleyerek yeniden neşretmiştir.³⁹

1

Ger senün'çün kılmasam çâk ey gül-i nâzik-beden
Kabrüm olsun bu kabâ eğnümde pîrâhen kefen

Gitmeye başdan ham-ı zülfi hayâli sen mehün
Üstühân-ı kellem içre tutsa akrebler vatan

34 Latîfî, s. 127.

35 Kınalızâde, C. I, s. 279-80; Beyânî, s. 37; Tuhfe, C. 1, s. 188.

36 Âşık Çelebi, C. I, s. 302-303.

37 "Azeri Edebiyatına Ait Notlar: Hasanoğlu ve Habîbî", *Edebiyat Fakültesi Mecmuası*, C. IV (1925), s. 68-77; aynı yazar, Habîbî, Hayatı ve Eseri", *Edebiyat Fakültesi Mecmuası*, C. VIII (1932), s. 626-633.

38 *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi-2: Azerbaycan Türk Edebiyatı*, Ank. 1993, s. 127.

Gerçi şâd olman dahi ey dil bundan böyle kim
Çün bana hemdem olan sensin ne sen olgil ne ben

Düşdü şebnem bâğa gel tâ gül nisâr itsün sana
Sebzenün her bergine bir dür ki tapşurmuş çemen

Ey gönül aşk ehline her dem gülerdün şâd olup
Men dimez midüm ki tanla ağıyasıdır gülen

Nice dinlensin Habîbî sensiz ey endâmı gül
Kim batar cânile tende her tük olmuş bir diken

2

Dün gördüm ol nigârı tarab-nâk ü ercümend
Kâfûr eliyle destelemiş anberîn kemend
Bakdum şikenc-i turresine zâr u müstemend
Bir şahs-ı nâtüvân oturur gerdeninde bend
Kimdür bu miskîn ol ne resendür didüm, didi
Zülfüm kemendi tutkunı cânun durur senün

Çekmiş cemâle ferr ü dem ü izz ü cihânı
Anberle doldurup başa giymiş külâhını
Ebrin yüzünden aldı vü arz etdi mâhını
Gördüm yüzünde dâne-i hâl-i siyâhını

Şol müşk lâle üzre nedendir dedim dedi
Cânında aks-i dâğ-ı nihânın durur senin

La'l ü güher dişle yapışmış dudağına
Müşk-i Hutten hevesden ulaşmış yanağına
Dürr-i Necef hevâdan asılmış kulağına
Çok dâne dâne nesne dökülmüş ayağına
Hey hey bu ne akîk-i Yemen'dür dedim dedi
Gözden akan ciğerdeki kanın durur senin

Geşt ile çıkdı gülşene ol serv-i gül-izâr
Elvân meyve dâmenine dökdü şahsâr
Men gördüm anda piste vü bâdâm ü sîb ü nâr
Bir murg okurdi ârız-ı bâğında zâr zâr
Ol murg ne murg bu ne çemendir dedim dedi
Bâğ-ı çemende murg-ı revânım durur senin

Göz gördüğünce gönlüm olur hüsn ü mâili
Eyler deli bu şîve ile nice âkılı
Sihr eylemiş yine yüzünde çâh-ı Bâbil'i
Bend etmiş anda bir nice sâhib-nazar dili
Çin söyle bu ne çâh-ı zekandır dedim dedi
Ey çok hatâlı kendi mekânın durur senin

Yaşım yürüdü su gibi ol serv sûyına
Göz bana kaldı zülf ü hat u rûy u mûyine

Pîrâneser gönül akıp ol kadd-i cûyine
Aldandı tıfl tek dil anın reng-i rûyine
Bu ne huçeste serv-i semendir dedim dedi
Baht-ı saîd ü ömr-i civânın durur senin

Nergis uyandı bu çemen dâmen ü câme-hâb
Gül çıkdı pîrehen yakasından açıp nikâb
Teb düşdü câna cümle-i âfâkı tutdu tâb
Ol dem ki doğdu kıble-i maşrıktan âfitâb
Bir zerre gördüm anda dehândır dedim dedi
Bu söz yeğîn Habîbî gümânın durur senin

SÜRÛRÎ

Acem Sürûrî veya Sürûrî-i Şarkî diye anılır. Âşık Çelebi, onun mansıb ümidiyle Anadolu'ya geldiğini, yoksulluk içinde seyahatle ömür geçirdiğini söyler. Latîfî, bazı kimselerin onun için Anadolulu dediklerini belirtir. 'Gazel tarzında benzersiz olduğunu söyler. "Ta mu'anber kâkülün horşîde salmışdur kemend" mısraı, Yavuz Selim'e ait gösterilirse de bunundur.

Yavuz Sultan Selim devrinde Şah İsmail'in hizmetindeyken vefat etti. Sicill-i Osmanî'de Kanuni devri sonlarına yetiştigi söylenmektedir.³⁹

39 Latîfî, s. 185-186; Âşık Çelebi, C. II, s. 520-21; Kınalızâde, C. I, s. 456-57; Mecelle, 252; Keşfü'z-Zünûn, C. I, s. 792; Kamus, C. IV, s. 2558; Sicil, C. III, s. 12; Tuhfe, C. I, s. 420.

Divanının bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir.⁴⁰

1

Çeşm-i pür-hûnumda hâlin aksi ey ârâm-ı câm
Miske benzer kim kızıl vâlâda olmuşdur nihân

Ey gönül gel dîde-i tahkîk ile eşyâya bak
Kesret-i sûretde vahdet gösteren ma'nâya bak

2

Bîsütûn'da berg-i gülle lâle-i hamrâya bak
Perdehâ-yı dîde-i Ferhâd-ı gam-fersâya bak

Dâmen-i berf-i bahârîde nazar kıl lâleye
Penbe-i pür-hûn-ı dâğ-ı sînâ-yı sahrâya bak

Gösterir kühl-i cevâhir hokkasından lâleler
La'l-i terden sürmedân-ı nergis-i şehlâya bak

Ger çemende lâle evrâkında görsen dâğ-ı gam
Fi'l-mesel gökde şafak içre tutulmuş aya bak

Lâle evrâkı çemende dâğ-ı aşk eyler nihân
Nâfe-i müşk üzre çullanmış kızıl vâlâya bak

40 Hacı Mahmud Ef. Nu. 3777.

Lâlenin mey sunsa sâkî said-i sîmîn ile
Âteş-i innâ enellâh-i yed-i beyzâya bak

Ey Sürûrî lâlezâr-ı ömre yokdur i'tibâr
Bâde-i gül-renk içip bir sûret-i zîbâya bak

3

Tâ ki sevdâ-yı ser-i zülfün mekânıdır gönül
Şâhbâz-ı lâ-mekânun âşiyânıdır gönül

4

Kâmetüm gamdan büküldi sünbül-i pür-tâb tek
Gözlerüm kan ile toldı lâle-i sîrâb tek

Ceng içün her dem dil-i hârâdan ol serv-i revân
Taş saklar sîne-i sîmîn içinde âb tek

Işk kûyinde nemed-pûşam ki na'l ü dâğdan
Cismüm üzre her taraf olmuş durur kullâb tek

ŞÂH MEHMED
(ö. 1521)

Kazvin’de doğdu. Tıp alanında tanındı. Medine’ye gitti. Burada yazdığı tıpla ilgili bir kitabı Sultan II. Bayezid’e gönderdi. Mısır’da Sultan Kansugavri hizmetinde bulundu. Sultan II. Bayezid’in nikris hastalığını tedavi için daveti üzerine geldiği sarayda büyük itibar gördü. Bunu çekemeyenlerin, “Sultan Selim ile ittifak etmiştir.” diye nifak etmeleri üzerine itibar kaybetmişse de, Yavuz Sultan Selim devrinde yeniden himaye görmüştür. Onun ölümünden hemen sonra vefat etti. Ali Şir Nevâyî’nin Mecâlisü’n-Nefâis’ini, daha sonraki bazı şairleri de ekleyerek Farsça’ya çevirdi; Yavuz Sultan Selim’e sundu.⁴¹

Padişahın rahatsızlığı hakkında yazdığı kıt’a:

Bir zamân gerçi bî-huzûr oldu
Za’f-ı ten birle âlemün cânı

Lîk def’-i ufûnet itmekle
Buldı kuvvet kuvâ-yı rûhânî

Ten-i pâkinde çıkdı bir karha
Bir’ki gün çekdi za’f-ı cismânî

41 Tuhfe, C. II, s. 913. Sicill, C. IV, s. 109; Âşık Çelebi, C. II, s. 794-798; Kınalızâde, C. I, s. 511-513.

İtdi za'fını sıhhate tebdîl
İrişüp yine lutf-ı Rabbânî

Didi bu bende şâd olup târîh
Cân-ı cânâna sıhhat-i erzânî

SAFFÎ-İ HATÂYÎ (ö. 1529-30)

Derviş Mirza Saffî. Şah İsmail'in şehzâdesidir. Mevlânâ Divanı'nı almaya giden Sultan Semâ'î-i Dîvânî ile Osmanlı ülkesine geldi. Mevlevî olup burada kaldı. Sultan Dîvânî'nin vefatından hemen sonra vefat etmiş ve onun ayak ucuna gömülmüştür.⁴²

42 Esrâr Dede, s. 199; Semâhâne-i Edeb, s. 136-137; Tuhfe, C. 2, s. 562.

BASÎRÎ

(1466-67 - 1534-35)

Abraş hastalığı bulunduğundan Alaca Basîrî diye anılır. Hasan Çelebi ve bazı kaynaklar Acem (veya Acem vilayetinden) olduğunu söyler. Latifî, Acem sınırına yakın yerdendir der. Âşık Çelebi ve Beyânî Horasanlı⁴³, Riyâzî ise Bağdatlı olduğu görüşündedir.⁴⁴ Âşık Çelebi, Hüseyin Baykara, Nevâyî, Câmî, Binâyî ve zamanının ileri gelenlerinin hizmetinde bulunduğunu söyler. Hakim Şâh Muhammed Kazvinî, Ali Şir Nevâyî'nin Mecâlisü'n-Nefâis isimli tezkiresini Farsça'ya tercüme ettiğinde Yavuz Sultan Selim devri şairleri arasında Basîrî'ye de yer vermiştir. Gençliğinde Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ın oğulları Uğurlu Mehmed (ö. 1477) ve Yakup (ö. 1490) Beylerin yanında bulundu, onlara kasideler sundu. 1487 yılı civarında Herat'a giderek Nevâyî ile görüştü. Nevâyî onun adına bir muamma yazarak çevresine tanıttı. 1490 yılı civarında İstanbul'da bulunan şair, bir ara Akkoyunlu hükümdarı Göde Ahmed'in⁴⁵ musahipliğini yaptı. Onun adına II. Bayezid'e elçi olarak İstanbul'a geldi (1496-97)

43 Beyânî, s. 26; TDEA, C. I, s. 339.

44 Riyâzî, a.g.e, yk. 40b.

45 Göde Ahmed, Uzun Hasan'ın oğlu Uğurlu Mehmed'in oğludur. Babası Erzincan'da öldürülünce, dayısı II. Bayezid'in emriyle İstanbul'a getirilmiş ve daha sonra ona damat olmuştur (İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, Ank. 1937, s. 68).

ve geri dönmedi.⁴⁶

Kaynaklarda, yanında Câmî ve Nevâyî'nin kitapları, gazelleri ve siparişnâmeleri olduğu halde II. Bayezid zamanında Osmanlı ülkesine geldiği belirtilmektedir.⁴⁷ II. Bayezid'in yeğeni ve damadı Uğurlu Sultan Göde Ahmed'in musâhibi ve Defterdar İskender Çelebi'nin nedimi idi.⁴⁸ Yetmiş yaşlarında iken 941/1534-35 tarihinde ölmüştür.⁴⁹

Latifî, Nevâyî'nin Divan'ını Anadolu'ya ilk getirenin Basîrî olduğunu söyler.⁵⁰ Saraydan ve dönemin ileri gelenlerinden ilgi gördü. Ayasofya zevâidinden ulûfesi ve padişahlardan sâlyânesi vardı.

Farsça Divanı vardır⁵¹ Türkçe Divanı⁵² günümüze ulaşmamıştır. Mecmualarda bazı şiirlerine rastlanmaktadır.

Latifî, ömrünün çoğunu Anadolu'da geçirdiği için,

46 Mehmed Çavuşoğlu, "Basîrî" , Küçük Türk-İslâm Ansiklopedisi, Fasikül: 4, İst. 1981, s. 319. Sehî, Basîrî'nin, Uğurluoğlu Mehmed Emirza'nın hizmetinde olduğunu, o İran'da padişah olduğunda elçilik göreviyle Sultan Bayezid'e geldiğini, Uğurluoğlu'nun tahttan ayrılmasından sonra İran'a dönmeyip İstanbul'da kaldığını söylüyor (a.g.e., yk. 47a.).

47 Âşık Çelebi, C. I, s. 195.

48 Âşık Çelebi, C. I, s. 195.

49 Âşık Çelebi, C. I, s. 196. Sicil, C. II, s. 21; Kamus, C. II, s. 1318; Keşfü'z-Zünûn, C. I, s. 780; Kafiye-i Şuarâ, s. 62, Tuhfe, C. I, s. 100; Giese, F., "Basîrî", İslâm Ansiklopedisi, C. II, s. 319.

50 Latifî, İst. 1314, s. 101.

51 Kendi elyazısıyla tek nüshası: Süleymaniye Ktb. Aşır Ef. Bl. No: 292, yk. 229b-281a).

52 Keşfü'z-Zünûn, s. 780.

şiiirlerinde Osmanlı şairlerinin şivesine uyduğunu belir-
tir. Hoşa gidecek güzel Farsça ve Türkçe şiirleri olduğunu
söyler.⁵³ Âlî, “Türkî ibârâtı zebân-ı vukû’ didükleri
ıstılâhâtı Acemliğine göre eyü zabt itmişdür.” diyerek
Türkçe’yi kullanmadaki maharetini över.⁵⁴

Devrinde özellikle latifeleri ve tarihleri ile tanınmış-
tır. Âşık Çelebi, Benginâme’si ve Letâif’i olduğunu; Riyâzî,
Divan’ı bulunduğunu söyler. Letâif’inde, mülâzımlara şu
şekilde lakablarına uygun kadılıklar vermiştir: Sarı Gürz’e
Kızıl Ağaç, Müselman Hüseyin’e İman Hisarı, Uzun
Muslihiddin’e Boyabad Hisarı, Haşarı Hasan’a Çubukova-
sı, Köpek Bali’ye Yalak-âbâd, Oturak Süpürge’ye Aksaray,
Kartal’a Kuzguniyye Medresesi (beğenirse hûşest,
beğenmezse kûşest), Âhî’ye Göynük, Elsüzoğlu’na İl
yazıcılığı, Basîrî, yani kendisine (alaca hastalağı olduğu
için) Alacahisar, bu risaleyi sunduğu vezire de Sultanönü
Sancağı vb.⁵⁵ Bir latifesinde de herkese bir hamam
vermiştir: Müderrislere Müftü Hamamı, mülâzımlara
Kazasker Hamamı, gidilere Çardaklı Hamamı, avretlere
Alaca Hamam, ergenlere Garibler Hamamı, hamallara Sırt
Hamamı, cüllâhlara Çukur Hamamı, dilberlere Vefâ
Hamamı.⁵⁶

⁵³ Latifî, s. 101.

⁵⁴ Künhü’l-Ahbâr, s. 152.

⁵⁵ Âşık Çelebi, C. I, s. 195-196; Kınalızâde, C. I, s. 215; Beyânî, s. 26;
Riyâzî, yk. 41a.

⁵⁶ Kınalızâde, C. I, s. 215.

1

Şol nâzenîn ki dil-i zârım âşinâdır ana
Belâyı gör ki güzeller de mübtelâdır ana

Yakıp yıkarsa dil ü cânım i'tirâz edemem
Ne söyleyim biri kurban biri fedâdır ana

Sezâ mı bâğda gülgeşt-i nâ-sezâlar ile
Ne tan ederse bed-endîşler sezâdır ana

Tabiatı katı nâzından ol şeh-i hüsnün
Şikâyet eyleyemem cevrdan cefâdır ana

Hikâyet etme bana hûr-ı aynı ey vâiz
Ki dost teşnesiyem rağbetim anadır ana

Füsûn u ganc u dalâl u girişme vü şûhi
Bütün benim de var eksik hemîn vefâdır ana

Ne dem ki eyleye tertîb bezm-i sağ u tarab
Nevâ-tırâz Basîrî-i bînevâdır ana

2

Ârife devletden istiğnâ gibi devlet mi var
Terk-i lezzât-ı cihân etmek kadar lezzet mi var

Şâh-ı âlî-câhdan dervîş-i hâtır-rîşe dek
Kimseye taht-ı serây-ı dehrde râhat mı var

Aşk-ı hüsn-i pâk ezelden haslar mahsûsudur
Yoksa âmîlerde heyhât öyle hâsiyyet mi var

Lezzet îrâs eylenir âmîzeş-i enbâ-ı dehr
Âkile uzlet gibi sermâye-i izzet mi var

Nakş-ı Şîrîn kûhda âsândır ammâ ben gibi
Kûhkende kûh-ı mihnet çekmeye tâkat mı var

Yâr katlimçün vuzû' kılmış takarrub azmini
Yâ zamîrinde namâzım kılmağa niyet mi var

Ey Basîrî abdin ahvâli ana ma'lûm iken
Dergeh-i Mevlâ'da arz-ı hâcete hâcet mi var

3

Gedâ-yı mihnet-âmûzam beni aç eyleme yâ Rab
Sihâm-ı fâka vü iflâsa âmâc eyleme yâ Rab

Kibâr u ağniyâsı cümle muhtâcın nevâlindir
Kerem eyle beni muhtâca muhtâc eyleme yâ Rab

Fâriğ edinse de yaz sabrın tumârına ismim
Yazarsan dahi ol defterden ihrâc eyleme yâ Rab

Ten-i üryânımı takvâ libâsıyla müzeyyen kıl
Rehîn-i minnet-i zerbeft ü dîbâc eyleme yâ Rab

Basîrî gibi zelîl-i rif'atin farkımda kâfîdir
Serim derd-âşinâ-yı esfer-i tâc eyleme yâ Rab

4

Kaddine benzetdigiyçün servi gülşende şehâ
Bâğbân miskine otlar yoldurur bâd-ı sabâ

Nâme iki yüzlü hâme dü zebân ben bî-zebân
Bilmezem ne vech ile i'lâm edem hâlim sana

Tîr-i kin dâim deler dil sîne içre ey perî
Tâlimde var imiş sehm-i saâdet gâlibâ

Rûy u mûyin fikri zikri bana vird olalı
Hiç görünmez olupdur gözüme ağ u kara

Ey Basîrî olmuşam bîgâne akl u hûşdan
Tâ ki ol şûh-ı sitemkâr ile oldum âşinâ

5

Köfteler bengiler dehânında
Toplardur Boğazhisarında

6

Âşıklarını âh o Mesîhâ-dem öldürür
Bu âdem öldürür ki Mesîh âdem öldürür

7

Gerçi kim dirler cihânda ârife bir gül yeter
Ârife bir gül yeterse bana yârim gül yeter

8

Zihî merâsim-i cûdun mürebbi-i fuzalâ
Levâiyh-i himemûn oldı feyz-i ehl-i huzûr

9

Şol iki mahmûr gözler çehre-i dildârda
İki nergisdür açılmış kûşe-i gülzârda

10

Kirpigün sihr oklarıdur kaşlarundur yay ana
Bir benüm gibi belâkeş uğrar ise vay ana

11

Revânî'yle meğer Pinti Hamîd'ün
Bir aradan yaratılmış revânı

Birinün nânı vâsf-ı lâ-yazukun
Birinün suyu na't-ı len-terâni

Velî Pinti Hamîd'ün nânı yine
İki ol denlûdür âb-ı revânı

HÂLÎ

Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü'nde, Ahdî kaynak gösterilerek, İstanbul'da doğduğu, Şirvan'dan Osmanlı ülkesine gelmiş bir ailenin oğlu olduğu, üç dilde şiir söyleyebildiği, nestalik yazıda üstat olduğu belirtilmiştir. 57

Ancak, Gülşen-i Şuarâ'da böyle bir bilgiye

- 57 İsimler Sözlüğü, Ank. 1988, s. 174. Nail Tuman, Ahdî'yi kaynak göstererek Şirvanlı bir zatın oğlu olan kadılık görevinde bulunmuş bir Hâlî'den söz eder (*Tuhfe*, C. I, s. 182). Fakat, bu bilgi bizim kullandığımız Ahdî tezkiresinde mevcut değildir. Örnek olarak verilen iki beyit şöyledir:

Dilde bir gam-hâne bünyâd eyledi üstâd-ı ışk
Virdiler adını ol kasrun harâb-âbâd-ı ışk

*

Kasd-ı cân itmeğe yüz sihrile ta'lîm ider
Gözinün veh ne belâ sâhir imiş üstâdı

Nail Tuman, bir de Hâlî-i Nevâyî'den söz eder (*a.g.e.*, s. 183) ki, Keşfü'z-Zünûn'da (C. I, s. 785) ve Kafzâde Fâizî'de (*a.g.e.*, yk. 33b) divanından söz edilen şair bu olmalıdır; TDEA, C. IV, s. 43.

rastlayamadık. Ahdî, Hâlî mahlasını kullanan mal defter-darı Ahmed Efendi'den söz ederse de, onun ailesinin Şirvanlı olduğundan bahsetmez. Onun, Farsça ve Nevâyî dilinde yazılmış eserleri okuyup anlamakla şöhret kazandığını belirtir. Gazel, kaside ve tarih düşürmede başarılı olduğunu söyler. Hâlî mahlasını Muslihiddîn-i Lârî vermiştir.⁵⁸

1

Sevdüm seveli cân ile ol şûh dilberi
Derd ü belâdan olmadı bir lahza dil berî

Sûz-ı derûn-ı sîneye rûşen delîldür
Par par yanan fetîle-i dâğum alevleri

Iyd-ı visâle eylemedüm te'hîr bûsesin
Ta'lîk ider muhâle idüp şîve ol perî

Döymez doyınca baka ruh-ı yâre gözlerüm
Girse sehâb-ı zülfe dahı mihr-i enveri

Sor leblerinden ol sanemün Hâliyâ haber
Dünyâda bilmek ister isen zevk-i kevseri

2

Düşde zülf-i yâri yanumda görüp fâl eyledüm
Dâl geldi devlet-i vasla anı dâl eyledüm

58 Ahdî, s. 256-57.

Nakd-i câna bûsesin azırganan cânâneyi
Râyegân pehlûya çekdüm bir aceb âl eyledüm

Nâsîhün kavline meşgûl olmuş iken câm ile
Âlem-i itlâka düşdüm terk-i eşgâl eyledüm

Dest-bûs-ı yâre sa'y ile irişmez gördüm el
Pâyine düşdüm bu cism-i zerdümi al eyledüm

Ehl-i ışkun olmağa kâmil-ayârı Hâliyâ
Cism-i zerdüm pûte-i ıška salup kâl eyledüm

3

Çün mahzen oldu mihrüne gel kaçma sîneye
İrgür metâ'-ı vaslunı tapşur hazîneye

Girdâb-ı eşküm içre tenüm döndi âh ile
Bâd-ı muhâlif ile atılmış sefîneye

4

Nişân idüp cefâ tîrine her dem cism-i sad-çâki
Kaşı yayum yeter urdun yeter sehm-i zahm-nâki

Boyadı gökleri göğe duhân-ı nâr-ı dil-sûzum
Alevler eyledi peydâ çıkup yağmaya eflâki

Firâk-i la'l-i nâbunla belâ iriřdi çok câna
Terahhum cân-ı âlem şol iki gözden akan kana

Hayâl-i yâr her dilde levend olmiř gezer Hâlî
Sana vardukda habs idüp anı arz eyle sultâna

ŞÂHÎ

Şâhî-i Acem veya Şâhî-i Şarkî diye tanındı. İsmail-i Erdebilî'nin müridlerindendi. Yavuz Sultan Selim devrinde Osmanlı ülkesine geldi. Dönemin ünlü şairlerindendi. Latifî, onun tarzında muhteri şâir-i sâhir ve hayâl-i hâssa kadir olduğunu söyler.⁵⁹ Hasan Çelebi ise, onun bu görüşlerine katılmadığını belirtir.⁶⁰ Şiirleri Nevâyî tarzını andırır.⁶¹

1

Gonceyi gül bülbülün kaskına peykân eylemiş
Gonce açılğan güli yüzine kalkan eylemiş

Goncenün peykânını tîz itmek içün şâh-ı gül
Cismini başdan ayağa şekl-i sûhân eylemiş

59 Latifî, s. 201.

60 Kınalızâde, C. 1, s.

61 Şâhî'den söz eden diğer kaynaklar için bkz. Kafzâde, yk. 54b; Kamus, C. IV, s. 2839; Tuhfe, C. II, s. 480.

Gül arûsın subh-dem bülbül nikâh itmiş meğer
Kim özin yeşil duvak altında pinhân eylemiş

Dehr ara her bir bozuk dîvâr görsen şöyle bil
Bir Süleymân mülkidür çarh anı vîrân eylemiş

Mihrine aldanma Şâhî bu feleknin kim günü
Göge yetürmüş yine hâk ile yeksân eylemiş

2

Sünbülün yanında her sû çeşm-i câdûlar mıdur
Yâ kemend ile tutulmuş vahşî âhûlar mıdur

Yaylar mıdır kurulmuş asılı her kûşeden
Yâ gazabla çatdığın peyveste ebrûlar mıdır

Kaşın altında iki çeşmindi yaslanmış yatar
Yâ bir eyvân içre yatmış iki sayrûlar mıdır

Şat mıdır Kulzüm müdür yâ âb-ı Ceyhûn yâ Fırat
Hasretinden her dü çeşmimden akan cûlar mıdır

Görgeçin bağlandı çeşmim iki hoşbû sünbüle
Turra-yı anber-feşânın açdı der bular mıdur

Baş çıkargan her taraf güller midir fasl-ı bahâr
Yâ fenâ dünyâda hâk olmuş perî-rûlar mıdır

Bilmem ey Şâhî senin yârındır ancak tündhû
Yoksa hublar parçası ha böyle bed-hûlar mıdır

VÂLİHÎ

Acem-zâde lakabıyla tanındı. Bu münasebetle, ailesinin İran taraflarından geldiği anlaşılmaktadır. Tokat'ta doğmuştur. Yavuz Sultan Selim döneminde ölmüştür. Sesi çok güzeldi. Latifî onu “gazel-hân ve hoş-elhân ve hoş-âvâz ve şi'r-şinâs ve nağme-perdâz kimse” olarak niteler. Çarşı pazarda Necâtî'nin şiirlerini okuyarak dilendiğini belirtir. “Türkîde şi'r-i Necâtî'ye nazire olmaz ve nazîri vilâyet-i Rûm'a bir dahi gelmez” dediğini ve onun şiirlerine nazireler yazdığını söyler.⁶²

Şu beyitler, Necâtî'nin, “Bir içim su umaram hançer-i bürrânundan / N'ola bir kerre içürsen ne gider yanundan” matla'ıyla başlayan gazeline nazire olarak söylenmiştir:

Kimseler söz alamaz gonce-i handânundan
Kimse dil kurtaramaz hançer-i bürrânundan

62 Latifî, s. 354-355; Tuhfe, C. 2, s. 1146.

Gönlümüz oldu perîşân yine bin hasret ile
Bir haber viridi sabâ zülf-i perîşânundan

Ola sâyende beğüm her biri bir serv-i bülend
Ne yere sâye düşse serv-i hırâmânundan

ŞÂH KÂSİM (ö.1542)

Tebriz'de doğdu. Şeyh Mahdûmî'nin oğludur. Yavuz Sultan Selim Tebriz'e girdiğinde hocası Halim Çelebi onunla tanışarak İstanbul'a getirmiştir. Kanuni Sultan Süleyman devrinde de himaye gördü. Bu dönemde öldü. Kanuni hakkında Şemâilnâme'si ve Osmanlı Tarihi'ne dair yarım kalmış bir eseri vardır. Vefat tarihi Sicill-i Osmani'de 945/1538-39, Âşık Çelebi'de 946/1539-40 olarak gösterilmiştir. Âşık Çelebi'nin arkadaşı olan oğlu Ali Çelebi de 969/ 1561-62'de vefat etmiştir. Şiirlerinin çoğu Farsça'dır. Türkçe pek az şiir söylemiştir.⁶³

Âfitâb-ı hüsne matla'dur girîbânun senün
Nitekim garbî durur pâk-dâmânun senün

63 Âşık Çelebi, C. II, s. 791-794; Tuhfe, C. II, s. 478. Sicil, C. III, s. 132; Mecdî, s. 454-455; Tuhfe, C. II, s. 478.

CEMÎLÎ

(1465 - 1543)

Sehî, Türkmen olduğunu, şark diyarından geldiğini söyler.⁶⁴ Latifî, Hasan Çelebi ve Âlî'ye göre Türkistanlı⁶⁵, Fâizî'ye göre Diyarbakırlıdır.⁶⁶ Herat'a giderek Ali Şir Nevâyî Divanına nazîre yazdı. Diyarbakır'a döndü, daha sonra İstanbul'a gitti ve orada öldü (950/1543)⁶⁷. Divanı vardır.⁶⁸

Sehî, "ulûm-ı müktesebeden çendân behremend degül" diyerek onun ümmî veya en azından doğru dürüst bir öğrenim görmediğini söylüyor.⁶⁹ Latifî, şiirlerinin çoğunluğunun Nevâyî tarzında olduğunu, onun üç divanındaki şiirlere "kafiye ber-kafiye" nazire yazdığını, ancak bunların vezin ve kafiye benzerliğinden ileri gidemediğini, sanat, hayal ve letafet bakımından yetersiz olduğunu belirtir.⁷⁰ Âlî ise, onun Nevâyî tarzında şiir yazarların mahirlerinden olduğunu, yeni mazmunlar

64 Sehî, yk. 54b; Keşfü'z-Zünun, C. I, s. 783; Mecelle, s. 173; Sicil, C. II, s. 87; Tezkire-i Amid, s. 125.

65 Latifî, s. 122; Kınalızâde, C. I, s. 262; Künhü'l-Ahbâr, s. 111; TDEA, C. II, s. 41.

66 Kafzâde, yk. 23a.

67 Tuhfe, C. I, s. 159.

68 Nergis Biray, *Cemîlî Divanı, Metin-Gramer Notları-Sözlük*, Gazi Ün. Sos. Bil. Enst. Yüksek Lisans Tezi, Ank. 1988.

69 Cemâl Kurnaz, "Ümmî Divan Şairleri", *Türklük Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 7 (1991-92), İst. 1993, s. 368.

70 Latifi, s. 122.

bulduğunu belirtir.⁷¹

1

Bolmasun ol encümen kim anda sahbâ bolmaya
Bolmasun sahbâ dahi ger bir dil-ârâ bolmaya

2

İrdi gûyâ bülbül efgânı kulağına gülün
Kim irürdi câmesinün çâkini dâmânına

3

Dıraht-ı derd idi gûyâ vücûdı Kays-ı şeydânun
Ki murgân-ı belâ vü mihnet anda âşiyân itdi

4

Neylerem ol meclisi anda ki ben dîvânega
Bir melek-sîmâ perî-veş yâre peymâ bolmaya

71. Kûnhü'l-Ahbâr, s. 111.

HÂVERÎ

Sultaniye'dendir. Acem diyarından geldiği için Hâverî-i Acem diye anılır. Ümmî olmasına rağmen Osmanlı şairleri ve Acem diyarından gelmiş şairlerle arkadaş olarak, onların şiirleri ve hallerine uygun latifeler söylemekle tanındı. Gelmiş geçmiş şairlerin hayat hikâyeleriyle şiirlerini ezbere bilirdi. Sohbetinden herkes hoşlanırdı. Ahdî onun için "tezkire-i erbâb-ı irfân" tabirini kullanır.⁷²

ABDÛLVEHHÂB/ABDÎ

(ö. 1574)

Abdulvehhâb Es-Sabunî. Hemedanlıdır. Burada Nakşibendi şeyhi Hâce Celâl'e bağlanmıştır. Şah Tahmasb'ın ülkesini istilasından sonra ortaya çıkan şiî baskısından dolayı ülkesini terkederek önce Anadolu'ya gelmiş, daha sonra hacca niyet ederek Şam ve Kahire'ye gitmiştir. Burada Şeyh Abdülcilil ile karşılaşmış ve ona bağlanmıştır. Şeyhinin vefatında şeyhlik teklif edilmişse de, mizacı inzivâyâ meyilli olduğundan kabul etmeyip Hicaz taraflarına gitmiştir. 954 / 1547'de vefat etmiştir. Kınalızâde Şam'da, Esrar Dede Hz. Peygamber'in Ravza-i Mutahhara'sı civarında medfun olduğunu söylemektedir.

Mecdüddîn Sipehsâlâr ve Ahmed Eflâkî'nin yazı faaliyetlerinde yardımcı olarak vak'anüvisler arasına

72 Ahdî, s. 387; Tuhfe, C. I, s. 245; TDEA, C. IV, s. 165.

girmiş ve Mevlevîlik'te yüce makamlara erişmiştir. Muamma söylemekte üstattır. Muammaları sanat yönünden başarılı değilse de, kuruluş bakımından sağlamdır. Muammeyât-ı Mîr Hüseyin'e yazılan şerhlerin en güzeli onunkidir. Muammeyât-ı Esmâ'ü'l-Hüsnâ, Menâkıb-ı Hazret-i Molla Hudâvendigâr, Nevâ-yı Horûs ve Sîrât-ı Müstakîm isimli eserleri vardır. Şiirde Abdî mahlasını kullanmıştır.⁷³

Kûy-ı aşk-ı Mevlevî dîvânesi olmuştur ubeyd
Seng-i etfâl-i rehi hısn-ı hasînidür anun

BELİĞÎ

İran'da Şah Kulu diye anılırdı. İran'dan gelerek İstanbul'a yerleşmiştir. Kanuni Sultan Süleyman devrinde nakkaşbaşı olmuştur. Aynı zamanda şairdir.⁷⁴

EFLÂTUN

Şirvanlıdır. İran Türkmenlerindendir. Elkas Mirza'nın kâtibi olarak birlikte İstanbul'a gelmiştir. Saray şehnâmecisi Ârif Fethullah Çelebi'yi kıskanarak onun görevini almak istemiş, padişah tarafından ancak onun ölümünden

73 Kınalızâde, C. II, s. 605-6; Esrar Dede, s. 220-221; Semâhâne-i Edeb, s. 152; Tuhfe, C. II, s. 640; TDEA, C. I, s. 22.

74 Sicil, C. II, s. 25; Tuhfe, C. I, s. 105; TDEA, C. I, s. 391.

sonra bu göreve getirilmiştir.

Farsça ve Türkçe şiirleri vardır. Farsça şiirlerinde Esîrî, Türkçe şiirlerinde Hazânî mahlasını da kullanmakla birlikte, daha çok Eflâtun olarak tanındı. Nestalik yazıda, tezhip ve tasvirde üstat idi. Dostları arasında kötü şiir söylemekle tanınmıştır.⁷⁵

1

Leblerün ayn-ı inâyetdür neden hûn-hârdur
Sâd-ı sıhhatdür gözün bilmen neden bîmârdur

2

Bu fenâ deyrinde çün harf-i vefâ efsânedür
Âleme aldanma kim dünyâ misâfir-hânedür

3

Ol perî-peyker ki kaddi serv ü beli incedür
Leblerini sorma benden kim açılmış goncedür

75 Ahdî, s. 317-18; Kühû'l-Ahbâr, s. 194; Tuhfe, C. I, s. 49.

HALÎLÎ

Kazvin'de doğdu. Ticaret amacıyla memleketinden ayrılarak Osmanlı ülkesine geldi, burada öğrenim gördü. Sonra Halep'e yerleşti. Muammada usta idi.⁷⁶

YÂRÎ

Acemzâde lakabıyla anılması münasebetiyle Acem diyarından geldiği tahmin edilmektedir. Hiç evlenmemiş, bir yerde karar kılıp yerleşmemiştir. Önemli Fars şairlerinin divanlarını ezbere bilirdi. Latifî, onun pek yetenekli birisi olmadığını belirtir.⁷⁷

Geh hatâ hâil olur ruhsâr-ı yâre zülfi gâh
Başuma gün toğmadı kaldı sehâb içinde mâh

Seyr-i bâğ itsem koyuban kâmet-i şimşâdını
Dik gelür serv-i çemen dil uzadur her bir giyâh

Servler saf bağlamış gül şâhı dîvân eylemiş
Pâdişâh olmuş çemende nergis-i zerrîn-külâh

76 Ahdî, s. 386; Tuhfe, C. I, s. 258; TDEA, C. IV, s. 48.

77 Latifî, s. 369-370; Tuhfe, C. II, s. 1211.

Pâdişâhum ger seni sevmek günâh u cürm ise
Başdan ayağa günâhuz başdan ayağa günâh

ZÎREKÎ

Hemedanlıdır. Gençliğinde memleketini terkederek Adana'ya geldi, kâtip Pîrî Çelebi'nin vasıtasıyla Ramazan-zâde Pîrî Paşa'nın hizmetine girmiştir. Lala Mustafa Paşa Kıbrıs'ı fethedince mâliye kâtipliği görevi verdi. Kıbrıs'ta öldü. Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Mihr ü Mâh mesnevisini yazılışından bir süre sonra Farsça'ya tercüme ederek Ramazanzâde Pîrî Paşa'ya sunmuştur.⁷⁸

FİGÂRÎ

(ö. 1551)

Figârî Seyyid Mehdî Efendi aslen Şîrazlıdır. Burada Gıyâseddin Mansur bin Mevlânâ Sadreddin Hüseyin'den Arapça, mantık, kelam tahsil etmiştir. İstanbul'a gelerek Muhyiddin Çelebi'ye danışmendlik yapmıştır. Daha sonra mülazemetle Hoca Hayreddin Medresesi'ne müderris olmuştur. Arapça ve Farsça şiir söylemede başarılıdır. Hat, inşâ, belâgat ve beyanda üstattır. 958 / 1551'de vefat etmiştir. Şakayık'ta ve Sicill-i Osmanî'de 957 yıllarında vefat ettiği söylenmektedir. Sicill-i Osmanî'nin mahlasını

⁷⁸ Ahdî, s. 422; Künhü'l-Ahbâr, s. 224-225; Tuhfe, C. I, s. 392.

Efkârî olarak göstermesi doğru değildir. Keşşâf, Kadi Beyzâvî, Şerh-i Telhis ve Hâşiye-i Şerh-i Tecrîd'e ta'likatı vardır.⁷⁹

ATÂ

Üsküp'te doğmuştur. Âşık Çelebi, Hasan Çelebi ve Beyânî, ecdadının Acem diyarından geldiğini, soyunun Ahmed Yesevî'ye ulaştığını söylerler.⁸⁰ Hasan Çelebi, biraz daha ileri giderek, “Şeyh Ahmed-i Yesevî'ye intisâb ile iddiâ-yı ırâkat-i ensâb iderdi.” diyor. Öğrenimini yarıda bırakarak tasavvufa yönelmiş⁸¹, Nakşibendî tarikatine girmiştir. İshak Efendi ile yakın dostluğu vardı. Yavuz Sultan Selim döneminde 960/1552'den sonra Üsküp'te öldü.⁸²

Divan'ı vardır. Sehî, gazel ve kasidelerini beğenir. Âşık Çelebi ve Hasan Çelebi, onun şiirdeki vukufunu belirtmek üzere Molla Arap Vâiz ile aralarında geçen bir olayı anlatırlar. Bu zat, kendini Arap ve Acem belâgatçilerinden üstün görür, kimseyi beğenmezmiş. Süleyman Çelebi'nin Mevlid'ini “Ahbâr-ı mevzûayı müstemildür.” diye eleştirerek kendi yazdığı bir Mevlid'i

79 Mecdî, s. 511-512; Sicil, C. IV, s. 527; Tuhfe, C. II, s. 782.

80 Âşık Çelebi, C. II, s. 597; Kınalızâde, C. II, s. 638; Beyânî, s. 597; TDEA, C. I, s. 209.

81 Sehî, onun öğrenimini yarıda bırakarak ticarete meylettiğini söylüyor (yk. 45a).

82 Sicil, C. II, s. 474. Ayrıca bk. Tuhfe, C. II, s. 682; Keşfü'z-Zünûn, C. I, s. 802; Kamus, C. IV, s. 3158.

Atâ'ya göndermiş, "Bizüm bu fende çendân mûmâre-setümüz ve nazma mûnâsebetümüz yokdur. Eğer beşeriyet mûcibi ile kusûr u fûtûr var ise, tenkîh buyursunlar, ıslah mahalline mum yapışdursunlar." der. Atâ, eserin tutar yerinin olmadığını görünce, "cümlesin erimiş muma bandurup" geriye gönderir. Vâiz bunun üzerine birkaç gün Atâ aleyhinde verir veriştirir, Âşık Çelebi'nin ifadesiyle kürsüyü kıssahan meclisine döndürür.⁸³

Atâ'nın, Osmanlı şairlerinin makbullerinden olduğu görüşünde olan Latîfî, Tecnisât-ı Kâtibî'ye benzeyen Tuhfetü'l-Uşşâk isimli pek meşhur olmayan manzum bir risalesinin olduğunu söylüyor ve bir beytini örnek olarak veriyor:⁸⁴

1

Hudâ'nun olmasa tevîki hem-râh
Kimesne kurbine bulmazdı hem râh

Tezkirelerde yer alan bazı beyitleri şunlardır:

2

Bağrum firâk odına yanmış kebâba benzer
Keyfiyyet ile şî'rüm rengîn şarâba benzer

83 Âşık Çelebi, C. II, s. 597.

84 Latîfî, s. 246. Âşık Çelebi (s. 597) ve Riyâzî (yk. 105b) Tuhfetü'l-Uşşâk'ın Tecnisât-ı Kâtibî'ye benzeyen eserinden başka bir kitap olduğunu belirtir.

Bu kara kara eski göynükler ile sînem
Yer yer ocağı kalmış şehr-i harâba benzer

Bu bî-vefâ cihânun Atâ yokdur sebâtı
Su üzredür binâsı bir âsiyâba benzer

3

Senün bir gonceden nâzik-ter ü şîrîn dehânun var
Şekerden tatlu berg-i gül gibi rengîn zebânun var

4

Bir bencileyin nâle ider bülbülü gördüm
Gülzârda bir serv-i hırâmânun elinden

5

Bende olma nefsüne iki cihâna şâh iken
Hayfdur büt-hâne kılmak kalbi beytu'llâh iken

6

Ben ilerü çekdüm seni germ olma igende
Ey âh olursa başun eflâke berâber

7

Hor bakma fakîr dervîşe
Ne bilürsün ki şâhzâde ola

Nemed içre misâl-i âyîne
Zihni rûşen zamîri sâde ol

EMÎREK

Asıl adı Mustafa'dır. İranlıdır. Latifî ile Ahdî onun Acemzâde olduğunu söyler. Şiirinin mesel-âmiz ve hayâl-engîz olduğunu belirtir.⁸⁵ Hekim Molla Üveys'in oğludur. Lakabı Emîrek'tir. Anne tarafından soyu Hz. Ali'ye çıkmaktadır. Hekimliği, hattatlığı, sesinin güzelliği ve saz çalmadaki yeteneği ile meşhurdur. Her türlü sazı çalar, hem çalar hem oynardı. Âşık Çelebi, tavr u tarzını Acemâne bulur. Kendini beğenmişliğinden ve mütekebbirliğinden dolayı, Molla Câmî ve Hâfız-ı Şîrâzî gibi büyük İran şairlerinden "karındaşımız, sebakdaşımız" diye bahsettiğini söyler. Arapça, Farsça ve Türkçe şiirler yazmıştır. Kasidelerinin çoğu mülemmadır. Divanı vardır.⁸⁶

1

Sevdüm görince sen şeh-i Yûsuf-likâyı ben
Göz göre başuma satun aldum belâyı ben

85 Latifî, s. 323-324; Ahdî, s. 562; TDEA, C. III, s. 36.

86 Âşık Çelebi, s. 162-163; Kınalızâde, C. I, s. 184-185; Beyânî, s. 19-20; Kafzâde, yk. 90b; Keşfü'z-Zünun, C. I, s. 816; Sicil, C. I, s. 309; Kamus, C. II, s. 1041; Tuhfe, C. I, s. 66, C. II, s. 992.

Hattı gubârının eserin görmedin henüz
Ey gül-izâr okıdum idi bu duâyı ben

2

Bîmârem ey ecel bu gice bekle yanum al
Rûz-ı firâk-ı dilberi gösterme cânım al

3

Nakd-i ömrin kim ütdiğün cânun
Çukurında bula zenahdânun

4

Olmazsa gam değül kemer ü taht u tâcumuz
Âlemde lutf-ı tab' iledür ibtihâcumuz

5

Gamundan hastedür dil sâkiyâ dermâncığün gelsün
Neşât-ı câm-ı şevki nergis-i mestâncığün gelsün

Nihân ağyârdan ey şüh-ı şen gül âşıkâ gâhî
Kirişmeyle nigâh-ı gamze-i fettâncığün gelsün

6

Bast-ı bisât-ı inbisât eyleyelüm sizünle biz
Şîr ü şeker-veş ihtilât eyleyelüm sizünle biz

7

Kıya kıya bakışun cânı zahm-nâk eyler
Gök ala sürmeli gözlerini helâk eyler

8

Bu şâm-ı ıyd-ı vafunda zebân-ı hâme âcizdür
Felekde her kaşun gûyâ ki bir kuyruklu yılduzdur

9

Âşık öldürmekdür ol şemşîr-i uryândan ümîd
Başa gün toğmakdur ol hurşîd-i cândan ümîd

10

La'l-i cân-bahş-ı dehân-ı yârdan dil cân umar
Hastedür dâruşşifâ-yı gaybden dermân umar

11

Cân-ı derûn halvet-i dilde seni tenhâ sever
Mâsivâyı neylesün şol bende ki Mevlâ sever

İbrahim Paşa ve İskender Çelebi devrinden sonra gelen Ayas Paşa ve Mahmud Çelebi zamanında şairlerin caizeleri kesildiğinde şu kıt'ayı söylemiştir:

12

Kand-i la'lin virmedi uşşâka dilber câize
Gayra ammâ ki virür her dem mükerrer câize

Himmetün yanında mahsûl-i Arâb ednâ kerem
Cenb-i lutfunda harâc-ı Rûm kemter câize

Bahşış-i nakd isteyen baksun cebînün ayına
Gün yüzün görsün görem diyen musavver câize

Şâire i'tâ idüp virdi Peyember câize
Niçün olmadı bana bilsem musahhar câize

Câize irmezse ger meddâh-ı şâir-pîşeye
Sîm-i eşkiyle yeter ruhsâre-i zer câize

Hâzin-i defter katında cûd kim isrâf ola
Oldığından n'oldı pür-dîvân u defter câize

Ömrini kes yâ İlâhî kâtı'um kim itdi men'
Olmış iken cümle yârâna mukarrer câize

HÂFİZ
(ö. 1551)

Künyesi Hâfızüddin Muhammed b. Ahmed b. Âdil Paşa'dır. Kafkasya'da Arran eyaletine bağlı Berdaa şehrinde doğmuştur. Kaynakların, Acem diyarından olduğunu söylemesi ve Hâfız-ı Acem diye anmaları, onun öğrenimini Tebriz'de ünlü ilim adamı Mevlânâ Mezîd'in yanında tamamlayarak şöhret kazanmasından kaynaklanmaktadır.

Hâfız, Şah İsmail'in iktidarı ele aldıktan sonra uyguladığı Şii baskısından dolayı memleketini terketmek zorunda kalmıştır. Ufak tefek olduğu için⁸⁷ Kukla Acem diye anılan kardeşi Abdülfettah ile birlikte Amasya'ya gelmiş (1501), Amasyalı olan Anadolu Kazaskeri Müeyyedzâde Abdurrahman Efendi'nin himayesine girmiştir. Burada ilmi ile dikkat çekmiş, büyük hat üstadı Şeyh Hamdullah'tan icazet almıştır. Müeyyedzâde'nin tavsiyesiyle önce II. Bayezid tarafından Ankara Medresesi'ne, daha sonra terfiyen Merzifon Çelebi Mehmed Medresesi'ne müderris olarak tayin edilmiştir. Merzifon'da müderris iken, Çaldıran seferi dönüşünde Amasya'da kışlayan Yavuz Sultan Selim'e bir gazel sunmuş⁸⁸, bunun üzerine İstanbul'da Atik Ali Paşa Medresesi müderrisliği görevi ihsan edilmiştir (1515).⁸⁹ Taşköprizâde İsmüddin Ahmed ise, bu olaydan söz etmez ve Şerhü'l-Miftah'a yazdığı haşiyeyi beğenen Müeyyedzâde'nin bu tayini yaptırdığını iddia eder. Bir ara İznik'teki Orhan Gazi Medresesine de gönderilen Hafız-ı Acem, İstanbul'da Sahn-ı Seman'dan Çifte Başkurşunlu Medresesine ve Ayasofya Medresesi müderrisliğine (1535-36) yükseltilmiştir. Bu son görevinde iken 70 akça ile emekliye ayrılmış, kendini tamamıyla eser yazmaya vermiştir. Riyâzî, Müeyyedzâde Abdurrahman Efendi vasıtasıyla Sultan Bayezid'in Sahn ve Ayasofya Medreselerinde müderrislik görevi verdiğini ve daha sonra 60 akça maaşla emekliye ayrıldığını söyler.⁹⁰ Hâfız-ı Acem, 31 Ocak 1551'de vefat etmiştir.

87 Kendisi de ufak tefek olduğundan bazı kaynaklarda Minik Hâfız diye anılmaktadır.

88 Ömer Faruk Akün, bu gazelin, sayısı az olmayan Çağatayca manzumelerinden birisi olduğunu söyler ("Hâfız-ı Acem", *TDVİA*, C. XV, s.80).

89 Kınalızâde, C. I, s. 277, Tuhfe, C. I, s. 175.

90 Riyâzî, yk. 50a-b.

Hâfız-ı Acem, devrinin önde gelen ilim adamlarındandır. Fıkıh, kelim ve belâgat alanlarında yazdığı şerh ve haşiyeler dikkat çekicidir. Latifî, onun birçok önemli esere şerh ve haşiye yazdığını, nice anlaşılması zor konuyu tahkik ederek hallettiğini söyler. Nevâyî tarzına yakın hoşâ giden şiirleri olduğunu ifade eder.⁹¹ Hasan Çelebi, “Ekser-i eş’ârınun ma’nâsı garâbet ve edâsı rekâket üzre kelimât-ı gûl gibi nâ-merbût u nâ-ma’kûldur.” dedikten sonra, bazı şiirlerinin gayet güzel olduğunu ekler. Eğridirli Hacı Kemal’in Câmiü’n-Nezâir’i ve Edirneli Nazmî’nin Mecma’u’n-Nezâir’inde bazı şiirleri kaydedilmiştir. Arapça ve Farsça şiirler de yazmıştır.

Eserleri şunlardır: Hâşiyetü Şerhi’l-Vikaye li-Sadri’s-Şerî’a, Hâşiye alâ Şerhi’l-Misbâh, Hâşiye alâ Şerhi Miftâhi’l-Ulûm, Hâşiye alâ Şerhi’l-Mevâkif, Risâle fî Tasvîri’l-Heyûlâ, Muhâkemâtü’t-Tecrîd, Medînetü’l-Ulûm (Âşık Çelebi’ye göre Medâyînü’l-Ulûm), Meârikü’l-Ketâib fî Mebâhis mine’l-Ulûm ve’l-Kütüb, İrcâ’u’l-İlm ilâ Nukatihi (Âşık Çelebi’de İrcâ’u’l-Ulûm ilâ Nukta Vâhide), Fihrisü’l-Ulûm, es-Seb’atü’s-Seyyâre, Nuktatü’l-İlm, Dâritü’l-Hindiyyeti’l-Vâkıa fî Şerhi’l-Vikaye, Nefsetü’l-Masdûr, Zafernâme Tercümesi (Şerefeddin Yezdî’nin Tevârih-i Timur, Timurnâme, Kitab-ı Timur gibi isimlerle anılan eserinin tercümesi), Menâkıb-ı Ali bin Ebî Tâlib.

Âşık Çelebi, bu eserlerinde öylesine fazilet göstermeye özenmiştir ki, sözleri anlanmamak mertebesine yetmiştir diyerek ince bir eleştiride bulunursa da,⁹² Hâfız-ı Acem, çoğu Arapça olan bu eserleriyle devrinin önemli bir ilim adamı olarak karşımıza çıkmaktadır.

1

Hoşâ ki meykede küncinde bir yatağum ola
Elûm ayağum ola kâsedden ferâğum ola

91 Sehî, yk. 20a; Latifî, s. 125; Beyânî, s. 36; Kafzâde, yk. 24a.

92 Âşık Çelebi, C. I, s. 296-299; Kınalızâde, C. I, s. 276.

2

Felek altun benekdür kim zemîni âsumânîdür
Şeh-i mi'râca lâyıkdur o hil'at husrevânîdür

3

Bâde halliga acâib hîle buldum gûş idün
Mest olun teklîf sâkıt olsun andan nûş idün

4

Fenâ ışk içre ol bolgay ki ism ü resm hem kalmas
Cünûn birle hikâyetler koyup gitmek ni şöhretdür

5

Dilâ tâ irmesün kimse mehûmga nâlelar yanlıĝ
Hisâr it âteşîn âhı sen ana hâlelar yanlıĝ

Şehâ âb-ı revânı teb tutubdur reşk-i tab'undan
Leb-i cûy üzre hârgâhun imes teb-hâlelar yanlıĝ

Sabâ yanlıĝ sarılsam ana pinhân min hevâ-dârı
Vücûdum mahv kılsam ol gün anda jâlelar yanlıĝ

Bana bir sebze-fâm olsa ki gül-gûn pîrehen giyse
Çıkarganda başıdın gönleĝini lâlelar yanlıĝ

Şu beyitler mânâca yadırganan şiirlerine örnektir:

6

Ankebûtı mirese çek meges âhûysa ger
Bu hevâ saydgehide ne aceb tâzi göre

Koyına gelme kuzı yoĝsa sana dek gelürem
Gûsfendüm başum üstindeki bînini göre

Şu beyti, Kardeşi Kukla Acem vebadan öldüğünde söylemiştir:

Cenâizler cenâzâtı katarın gördünüz mi veh
Cenâizler cemâd ayakları âdem ma'âzallah

MEHMED EMİN

Mehmed Emin hakkında ayrıntılı bilgiyi yakın dostluğu olan Hasan Çelebi'den öğreniyoruz. Kazvin'e bağlı Ebher kasabasında doğdu. Asıl adı Emin'dir. Şah Tahmasb'ın vezirlerinden Mirza Bey Sâbıkî'nin oğludur. Şeyh Bahâeddin-i Suhreverdi soyundandır. Babasının ölümünden sonra çıkan karışıklık yüzünden Bağdat'a geldi. İskender Paşa'nın iltifatını kazandı. Şah Tahmasb bunu duyunca malını yağmalattı. Bunun üzerine Basra'ya gitti. Şiraz, Horasan, Tebriz, Şirvan ve Şam'da bulundu. Şam defterdarı Şeyh Kemal'den iltifat gördü. Daha sonra İstanbul'a geldi. Sultan Bayezid vakfı mütevellisi oldu. Muhâsebecilik ve defterdarlık yaptı. Devrinin ileri gelen âlim ve şairlerindendir. Farsça ve Türkçe şiirleri vardır. Kanuni Sultan Süleyman devrinde vefat etti.⁹³

1

Figâr-ı sînemi tîr-i gamunla çâk iderüm
Tarîk-i ışkda âhir vücûdî hâk iderüm

Tenüm gubârı yolunda keder virürse eğer
Sirişk-i çeşmümle reh-güzârı pâk iderüm

93 Kınalızâde, C. II, s. 868-873; Beyânî, s.146; Kamus, C. VI, s. 4187; Sicil, C. IV, s. 117; Tuhfe, C. II, s. 922-23; TDEA, C. VI, s. 206.

Gam-ı firâk u belâ-yı itâba mümkün sabr
Rakîbe meyl idicek kendümi helâk iderüm

Ham itme bâr-ı gamunla kemân gibi kadümi
Ki tîr-i âh ile eflâki zahm-nâk iderüm

2

Cefâ vü cevruñi bildüm ki yârun imtihanıdır
Dil ü câna anun her biri bir lutf-ı nihânîdür

CÜDÂYÎ (ö.1560)

Acem asıllıdır. Buhara'da doğdu. Hoş-sohbet biriydi. İstanbul'a geldi. İlim adamlarıyla dostluk kurdu. Vebadan öldü. Hakkında yegâne bilgiyi, yakın dostu olan Ahdî vermektedir. Onun ölümü üzerine bir de Farsça tarih düşürmüştür.⁹⁴

94 Ahdî, s. 359; Tuhfe, C. I, s. 147; TDEA, C. II, s. 91.

HÂŞİMÎ

Babası Acem diyarından Osmanlı ülkesine göç etmiştir. Peygamber soyundan olduğu için Hâşimî mahlasını almıştır. Yavuz Sultan Selim'in şehzadeliğinde musahibi idi. Babası, Yavuz Sultan Selim'in Sultan II. Bayezid ile yaptığı Karıştıran savaşında öldü. Haşimî kadılık yaptı. Rumeli taraflarında bu görevde iken öldü. Oğullarından Emîrî ve Muhtarî de şairdir. Şiirleri Acemâne olmakla birlikte başarılı sayılır. Latifî, "cânânlar ile" redifini ilk onun bulduğunu söyler.⁹⁵

Bezm-i mey eylemişem dün gice hûbânlar ile
Nice hûbânlar ile bî-ser ü sâ mânlar ile

Veh ne hoş bildi ki yokdur benî Âdem'de vefâ
Şol ki üns eyledi Mecnûn gibi hayvânlar ile

Ne bana vasl müyesser ü ne hod vasl-ı habîb
Düşeyim şehrine şeydâ olup efgânlar ile

95 Latifî, s. 363-364; Kınalızâde, C. II, s. 1057; Sicil, C. IV, s. 622; Tuhfe, C. II, s. 1196; TDEA, C. IV, s. 140.

KADRÎ

Asıl adı Mîr Kadrî'dir. Şirvan'da doğdu. Çeşitli yerleri gezdikten sonra İstanbul'a geldi. Sonra Haleb'e yerleşti. Muammâda yetenekli idi. 961/ 1553'te hayatta olduğu biliniyor.⁹⁶

1

Geçüp sûfî riyâdan sâf ol meyl-i şarâb eyle
Dil-i pür-jengüni yüri mey ile âfitâb eyle

Okinmaz olmasa ger vâsf-ı hatt-ı ârız-ı cânân
Yazup ey hâce dünyâyı ser-â-ser bir kitâb eyle

MURÂDÎ

(ö.1560-61)

Bestam'da doğmuştur. Bayezid-i Bestamî soyundandır. Murâdî-i Acem olarak tanındı. 955/1548-49'da İstanbul'a geldi. Zühed ve takva sahibi, derviş-meşrep biriydi. Kanuni döneminde yaşamıştır.

Selman-ı Sâvecî'nin şiirlerine nazireler yazmıştır.⁹⁷

96 Ahdî, s. 536-37; Tuhfe, C. II, s. 824; TDEA, C. V, s. 84.

97 Ahdî, s. 574-575; Tuhfe, C. II, s. 947-948; TDEA, C. VI, s. 443.

SEHÂBÎ

(ö. 1563)

Hüsameddin Hüseyin Efendi. Hemedan'da doğdu.⁹⁸ Kanuni Sultan Süleyman, Irakeyn Seferi'nde Tebriz'e girdiğinde Kadri Efendi onunla sohbet edip, yeteneğini görerek 942/1535-36'da İstanbul'a getirmiştir. Seyyid Muhammed-i Nûr-bahş tarikatine bağlıdır. Şair Bîdârî'nin biraderidir. 971/1563'te öldü. İstanbul'da medfundur. Hasan Çelebi, Beyânî ve Kamusu'l-A'lâm'ın vefat tarihini 970 göstermesi yanlıştır. 970/1562-63'te görevli olduğu Kimyâ-yı Saadet çevirisini tamamlayarak Divan'ı ile birlikte Kanuni'ye sunmuştur.⁹⁹

Ahdî onun otuz sene devlet hizmetinde bulunduğunu, 30 akçe ulûfesi olduğunu belirtir. İnşâ ve muammada başarılı olduğunu söyler. Eski sultanların tarihini bilmekte üstün olduğunu ifade eder.¹⁰⁰

Latifî, onun Türkçe şiir söylemekte ve muammada yetenekli olduğunu söyler.¹⁰¹ Farsça ve Türkçe şiirleri vardır.

98 Ahdî'ye göre Dergûzin şehrinde doğdu (s. 423); TDEA, C. VII, s. 488-489.

99 Âşık Çelebi, C. II, s. 508-510; Kınalızâde, C. I, s. 450-452; Beyânî, s. 68; Kühû'l-Ahbâr, s. 226-227; Kafzâde, yk. 52a; Keşfü'z-Zünûn, C. I, s. 792; Keşfü'z-Zünûn Zeyli, s. 507; Osmanlı Müellifleri, C. II, s. 227; Mecelle, s. 250; Sicil, C. III, s. 9; Kamus, C. IV, s. 2539; Tuhfe, C. I, s. 415.

100 Ahdî, s. 423-424.

101 Latifî, a.g.e., s. 184.

1

Zehr-i hicrân çâşnî-i vasl ile lezzetlûdür
Ta'm-ı mey ger telh ise keyfiyyet-i mey tatludur

2

Gamzen hadenginün sanma sîne-çâkiyem
Korkutma hançerün ile ki anun helâkiyem

3

Diler ağyâr zevk-i vaslını uşşâk hicrânı
Meges cüllâb arar pervâne ister nâr-ı sûzânı

4

Cünûnum mübtelâ-yı zülf-i cânân olmayan bilmez
Perîşân-hâtırın hâlin perîşân olmayan bilmez

5

Gözümde sîm-i eşk ü sînem üzre tâze dâğum var
Gedâ-yı kûy-i ışkum sîm ile zerden ferâğum var

Eğërçi subh-ı ışkum şâm-ı gamdan tîredür lîkin
Hayâl-i şem'-i ruhsârunla bir rûşen çerâğum var

6

Çûb-ı zahmın sanmanuz cismümde yer yer ol perî
Bana ihsân eyledi bir hil'at-i nîlûferî

7

Hadünden lâle-i hamrâ hacîl berg-i gül-i ter hem
Kadünden şâh-ı tûbâ münfail serv ü sanavber hem

Gören ruhsârunı zülfün şebinde vechi var diyüp
Meh-i zulmet-nisâr u âfitâb-ı sâye-perver hem

8

Bezm-i işkun bir aceb kanlı şarâbı var imiş
Kim ser-i uşşâkdan anun habâbı var imiş

9

Cür'a-yı vasl içmedin peymâne-i ömr oldu pür
Hey dirîgâ bilmedün dehrün şitâbı var imiş

10

Tekellüm itmeyüp olsam aceb midür mebhût
Ki urdı hâtem-i la'li dehâna möhr-i sükût

SARFÎ

Acem Sarfî diye anılır. Tokat'ta yerleşmiştir. Hoş-sohbet kimse idi. Derviş yaratılışlı idi. Musikiye yatkın idi. Tanbur ve kemançeyi güzel çalardı. Muamma, aruz ve kafiye ilminde yetenekli idi. Türkçe ve Farsça şiirleri vardır. Ahdî ile yakın dostluğu olmuştur.¹⁰²

HAZİNÎ

(d.1532-33 - ?)

Adı Sultan Ahmed, mahlası Hazinî'dir. Tacikistan'ın Hisar şehrinde doğmuştur. Ömrünün ilk yarısı burada geçmiştir. Yesevîyye tarikatine mensuptur. Ahmed Yesevî'nin ilk halifesi Mansur Ata, Hazinî'nin dip dedesidir. Eseri Cevâhirü'l-Ebrâr'ı 1593 tarihinde telif etmiştir. Bu tarihte 60 yaşını geçtiğini söylemektedir. Buna göre Hazinî, H.939-40/ yıllarında doğmuş olmalıdır. 12 yaşında düşdüğü ilahî aşk Seyyid Mansur'a biatle neticelenmiş ve 19 yaşındayken hilafete layık görülmüştür. Tahminen 1564 yılında Hisar'dan ayrılan Hazinî, ilk olarak Medine'ye gelmiş hac sonrasında İstanbul'a gelmiştir. Bir süre sonra yeniden Mekke'ye gittiyse de, Sultan III. Murad'ın tahta oturması münasebetiyle (1574) tekrar İstanbul'a gelmiş, padişahın arzusuyla, Ahmed Yesevî

¹⁰² Ahdî, s. 464; Tuhfe, C. II, s. 557.

hakkında hemen hemen ilk ve tek kaynak durumunda olan Cevâhirü'l-Ebrâr'ı yazmıştır.¹⁰³ Eserinde verdiği bazı bilgiler ışığında 63 yaşından fazla yaşamamadığı anlaşılmaktadır.

Hazinî, Cevâhirül-Ebrâr'da Ahmed Yesevî'nin hayatını, menakıbını, silsilesini ve Yesevîlik adabını anlatır. Eserin yegane nüshası İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'ndedir (TY. 3893). Hazinî bu eserinde, muhtevaya uygun bir şekilde kendi şiirlerini de serpiştirmiştir. Bu şiirler içinde küçük mesneviler, gazeller ve rübailer bulunmaktadır.

1

Oldı meşhûr ol şeh-i Alevî
Garb u şark içre Ahmed Yesevî

Bildi hâşâk çünki kurb-ı nebât
Yaptı şöhr terâzûda dârât (?)

Oldı şekker ile hasek hem teng
Kıymet üzre şekker ile ile hem seng

İftihâr-ı e'izze silsilesi
Tutdı âfâk sıyt u zelzelesi

103 Eser, Cihan Okuyucu tarafından yayımlanmıştır: Hazinî, *Cevâhirü'l-Ebrâr Min Emvâc-ı Bihâr*, Haz. Cihan Okuyucu, Kayseri 1995.

Yidi vü giydi hırka vü hurmâ
Ma'den ü genc-i min ledün ilmâ

Cehr ü ihfâda mecma'ül-bahreyn
Kutbü'l-aktâb u mürşidü'l-berreyn

Hâssa hazret-i Seyyid Mansûr
Kıldılar bu tarîkatı meşhûr

Ey Hazînî bu iki seyyidden
Dileğin vasl-ı hazret-i zü'l-men¹⁰⁴

2

Zâhir ü bâtın seferde râh-cû yârân gerek
Bu tarîkat yolında yoldaşlar ihvân gerek (?)

Yol yoldaşsız yürilmez şa'bdur ister refîk
Yolda ger vardur refîkûn var yürü sümme't-tarîk

Çün Resûl-i Ekrem'e ashâb kıldı ittifâk
Şer' yolu vü tarîkat feth olındı bi'l-vifâk

Ger şerîat ger tarîkat gir hakîkat dehr-ârâ
Cümlesi muhtâc-ı mâ-yehtâc-ı ihvânu's-safâ

104 Hazinî, *a.g.e.*, s. 43.

Hânkâh u tekyede âdâb içün hemdem gerek
Sırr-ı gayb u remz-i lâ-reybinde bes mahrem gerek

Yârsız yoldaşsız sâlikler meslek yırag
İstegil yoldaş yok ise seferden kıl ferâğ

Ey Hazînî bulmadun yoldaş muhteldür tarîk
Niçe dirsın er-refîku er-refîku er-refîk¹⁰⁵

3

Ger huzûr-ı kalb istersen dile ihzâr-ı şeyh
Yâverî Hak'dan dilersen cân ile ol yâr-ı Şeyh

Kendü istiğfârından mağfûr olmazdur mürid
Kılmayınca kendüsini mahv-ı istiğfâr-ı Şeyh

Subh-ı vuslat hîç açılmaz mürîdün yüzine
Olmayınca tâ güneş dik tâlî'-i eshâr-ı Şeyh

Lâyık-ı mezkûr olmaz zikr ü efkâr-ı mürîd
Tâ ihâta kılmayınca fikrini ezkâr-ı şeyh

Hızr u Mûsa kıssasında hisseler var ey mürîd
Behrever olur kim olsa dâyimâ derkâr-ı Şeyh

105 Hazînî, *a.g.e.*, s. 111, 112.

Mahrem-i ilm-i ledünnî sanma her nâ-mahremi
Mahrem olmaz olmayınca mahrem-i esrâr-ı şeyh

Ey Hazînî Hazret-i Hızır'un Seyîd Mansûr'dur
Hoş mübârek Hızır'dur hakkâ sana dîdâr-ı Şeyh¹⁰⁶

4

Yâ Rab bu risâleyi vesîle eyle
Vaslunı nasîb bu cemîle eyle
Kılgıl Yeseviyye ehline eğlence
Dergâh-ı kabûlünde delîle eyle¹⁰⁷

AYŞÎ

(ö.1576-77)

Kazvinli bir şeyhin oğludur. Babası sünnilîğiyle meşhur olduğundan, memleketini terk ederek İstanbul'a geldi. Divan-ı hümayun kâtibi olarak görev yaptı.¹⁰⁸

106 Hazînî, *a.g.e.*, s. 122.

107 Hazînî, *a.g.e.*, s. 123.

108 Kınalızâde, C. II, s. 710; Sicil, C. III, s. 613; Kamus, C. V, s. 3231; Tuhfe, C. II, s. 717; TDEA, C. I, s. 250.

NUTKÎ ÇELEBİ

Şirvan'da doğdu. İstanbul'a geldi. Devrin ileri gelenlerinin ve özellikle Sultan Murad'ın ilgisini gördü, onun meclislerinde bulundu. Kıssa anlatmadaki ustalığı sebebiyle "Kıssahân" lakabıyla meşhur oldu. Muamma söylemekte ustadır.¹⁰⁹

FİRÂKÎ

(ö. 1582?)

Şeyh Firâkî Abdurrahman Çelebi, Acem diyarından gelerek Kütahya'ya yerleşen bir ailenin çocuğudur. Zeyniyye şeyhi olan babasının ısrarıyla öğrenimini yarıda bırakarak tasavvuf yoluna girdi. Ömrünü vaaz ve nasihatle geçirdi. Sultan Bayezid Kütahya'da şehzade iken vaazlarında hazır bulunmuş, onu caize ile ödüllendirmiştir. Vaazlarında, kızdığı kişileri eleştirmesiyle tanındı. Ölüm tarihi Mecelletü'n-Nisâb ve Kafzâde Fâizî'de 993/1583, Kamusu'l-A'lâm'da 980, Osmanlı Müellifleri'nde 983, Hasan Çelebi ve Riyâzî tezkirelerinde 988/1580-81, Gelibolulu Âlî'de 990/1582 olarak gösterilmektedir.

Şiirleri sadedir. Bazı mesnevilerinin olduğu söylen-

109 Kınalızâde, C. II, s. 992-993; Tuhfe, C: II, s. 1065.

mektedir. Hasan Çelebi, şiirinin vasat olduğunu söyler¹¹⁰.

1

Âşıka nâz eylemez dilber eğerçi az olur
A benüm çok sevdiğüm bu ne dükenmez nâz olur

Tâli'ümde âh kim ben sevdiğüm meh-pâreler
Gün be-gün hercâyilikler eyleyüp mümtâz olur

Veh ki bir şehbâza el virmez hevâ-yı ışkda
Pâyine düşdüklerüm ekser hümâ-pervâz olur

Yâre karşı yâreler açsam aceb mi sînede
Lâleler açılmağa başlar kaçan ki yaz olur

Ey Firâkî şehrümüz şâhin yuvasıdur bizüm
Anun için anadan toğanumuz şehbâz olur

2

Cihâna şâh olup şâhâ cihân turdukça turdun tut
Cihân mülkinde Şeddâdî binâ bünyâdun urdun tut

110 Latifî, s. 260; Kınalızâde, C. II, s. 743-744; Beyânî, s.116-117; Ahdî, s. 521-522; Riyâzî, yk. 116a-b; Kafzâde, yk. 74a-b; Mecelle, s. 337; Osmanlı Müellifleri, C. II, s. 363; Kamus, C. V, s. 3353; Tuhfe, C. II, s. 560; TDEA, C. III, s. 237.

Göçersin kûs-ı rihlet çalınur âhir bu menzilden
Otağın pâdişâhum lâle-veş her yerde kurdun tut

Vücûd iklîminün ferzâne olmışsan Süleymân'ı
Adem deryâsına ol saltanat möhrin düşürdün tut

Bu âlem murg-zârında murâdunca şikâr alup
Şehâ bâzû-yı devletden nice şehbâz uçurdun tut

Elünden rûzgâr-ı zûr-kârın kurtuluş yokdur
Sabâ gibi bu sahrâlarda ha yeldün yöpürdün tut

Ayağı götürür çün her kişi âhir bu meclisden
Firâkî bir el önden âlem-i vahdetde yurdun tut

3

Bir taraf oldı heves gitdi hevâ şimden girü
Nideyin el virdiğin dünyâ bana şimden girü

4

Hâl-i müşgîn ile ol kâkûl-i pür-çîn arası
Kârbân-ı dil ü uşşâka harâmî deresi

5

Kanlı yaşum dem-be-dem deryâ gibi eyler hurûş
Bilmezem kandan gelür her dem bana yâ Rab bu mûş

Halka halka dâğlar yakdum tenümde mutribâ
Nây dinletgil bana def gibi oldum cümle gûş

Işk pul pul dâğ ile zeyn itdi üryân cismümi
Oldum İbrâhîm-i Edhem'den Firâkî hırka-pûş

6

Gülşeninde âlemün bu sırra irmez hîç kes
Zâğlar âzâde vü bülbül giriftâr-ı kafes

Sultan Bâyezid ile Sultan Selim arasındaki mücadeleye dair şu beyitleri söylemiştir:

7

Çün be-hükm-i Kâdir ü Kakhâr sultân-ı ezel
Taht ile tâ tahta-i tâbûtı taksîm itdiler

Bahtı gör kim tahta-i tâbûta bindi Bâyezid
Tahtı bir şâh-ı selîmü't-tab'a teslîm itdiler

MA'SÛM

(ö. 1601)

Horasanlıdır. Asıl adı Mehmet'tir. Molla Ma'sûm olarak tanındı. Seyahat arzusuyla Deşt-i Kıpçak'tan İstanbul'a geldi. Saadettin Efendi'ye intisap etti. İstanbul'da öğrenim gördü. Edip Hocaefendi'den mülazım oldu. Ağrıboz, Çatalca, Tırhala ve Yenişehir Fener'de kadılık yaptı. Çatalca'ya yerleşti. 1010/1601 tarihinde azlolunarak 120 akça ile emekliye ayrıldı. Aynı yıl içinde Çatalca'da öldü.

Farsça ve Türkçe şiirleri vardır. Şiiri ve tavrı tamamen Osmanlı şairlerinin aynıdır. Hasan Çelebi'nin ifadesiyle Acem olduğuna inanmak için şahit lazımdır¹¹¹

Bayram ismi için yazdığı şu muamması meşhurdur:

Nice bir devlet-i vuslatdan olasan mahrûm
Ol mehûn yolına vir hâsılunı ey Ma'sûm

111 Kınalızâde, C. II, s. 911-913; Atâyî, s. 450-451; Fezleke, C. I, s. 176, Sicil, C.IV, 502 ; Tuhfe, C. II, s. 967.

ANKÂ (ö. 1615?)

Acem Hüseyin Molla. Şîrazlıdır. Asıl adı Hüseyin'dir.¹¹² Hasan Çelebi, 978/1570 yılında İstanbul'a gelerek babası Ali Efendi'nin meclisine dahil olduğunu, hatta onun vefatı üzerine bir mersiye yazarak kendilerini teselli ettiğini belirtiyor.¹¹³ Mısır'da ölmüştür. Fâizî ve Nâil Tuman 1023/1614-15'te,¹¹⁴ Rıza 1025/1616'da¹¹⁵ öldüğünü söyler.

Hasan Çelebi, kendi dilinde ve Osmanlı Türkçesi'yle güzel şiirler söylediğini belirtir. Bunlarda İran şairlerinin şiirleriyle benzerlikler görülür.¹¹⁶

1

Dime ağyâra lutf itsem nihânî kim duyar anı
Olur râz-ı nihânî âşık ilhâm-ı Rabbânî

Rakîb-i zâğ neyler gülşen-i kûyunda ey gonçe
Husûsâ ol yirün Ankâ ola murg-ı hoş-elhânî

.112 Riyâzî, yk. 112a; TDEA, C. I, s. 140.

113 Kınalızâde, C. II, s. 702-3; Kamus, C. V, s. 3224; Sicil, C. III, s. 606.

114 Kafzâde, yk. 73a; Tuhfe, C. II, s. 709.

115 Rızâ, s. 77.

116 Beyânî, s. 108.

2

Küşte-i şemşîr-i hicrânuz visâlin görmedük
Hîç melâmet bezminün cânâ zevâlin görmedük

Bulmaduk bir meşreb-i sâfî-vücûd-ı nüktedân
Ehl-i derdün bir söz anlar ehl-i hâlin görmedük

3

Biz mülk-i dilün tûtî-i gûyâlarıyuz
Cân gülşeninün bülbül-i şeydâlarıyuz

Kılsak ne aceb perîleri cümle şikâr
Biz kulle-i Kâf-ı ışk ankâlarıyuz

4

Atdı bizi tîr-i gam-ı hicrâne nişâne
Bilsek acabâ n'eyledük ol kaşı kemâne

5

Zıkr-i la'l-i lebün olalı vird-i zebânım
Pürdür güher-i ma'nâ ile dürc-i dehânım

6

Deheninden dem urur gonce-i ra'nâyı görün
Öykünür gözlerine nergis-i şehläyı görün

7

Âşık cihâna virmez iken dil-rübâsını
Dil-dârı gör ki hîçe satar mübtelâsını

8

Gice yârân ile geh hançerin andık geh ebrûsın
Biraz söyleşdük ol mâlın orasından burasından

9

Ol şeh semend-i hüsne süvâr oldu nâz ile
Yağmaya virdi mülk-i dili türktâz ile

10

Ne ararsın ser-i kûyumda dime Ankâ'ya
Neylesün bunda yitürdi o dil-i güm-râhı

İMÂD

Molla İmâd Çelebi. Semerkantlıdır. İlim öğrenmek amacıyla Hindistan'da bulunmuş, daha sonra hacca gitmiştir. İstanbul'a gelerek danişment olmuştur. Muamma, aruz ve kafiye ilmiyle Farsça şiir söylemede başarılıdır.¹¹⁷

117 Ahdî, s. 500; Tuhfe, C. II, s. 705.

FENÂ

Mirza Abdurresûl Efendi. İranlı.¹¹⁸

HEKÎMÎ

(ö. 1617)

Muhammed Hekîmî Efendi bin Süleyman bin Muhammed. Nev'izâde Geylan'a bağlı Lahcan'dan, Hasan Çelebi, Kazvin muzâfâtından Ebher kasabasından olduğunu yazıyor.

Hasan Çelebi'ye göre, sünni olduğu için Şah İsmail'in Kazvin'i almasından sonra başlayan Şii baskısı üzerine memleketini terkederek Diyarbakır'a geldi, burada Mevlânâ Muslihiddîn-i Lârî'nin hizmetine girerek ondan mü-lâzım oldu. Onun ölümünden sonra İstanbul'a gelmiş-tir. Nev'izâde, onun önce Hindistan padişahı Hümâyûn Şah'ın hizmetinde bulunduğunu, II. Selim zamanında Anadolu'ya geldiğini söylüyor. Sultan Murad Manisa'da şehzade iken Hocası İbrahim Çelebi ile yakınlık kurmuş, ondan mü-lâzım olmuştur. Sultan Murad'ın Rumeli beğler-beğisi Mehemed Paşa'nın hocalığını yapmıştır. Bu çevrelerle teması sonucunda Canbaziye medresesine mü-derris olmuş (991/1583), daha sonra çeşitli medreselerde müderrislik yapmıştır. Kayseri kadılığı ve Donanma kadılığı

¹¹⁸ Tuhfe, C. II, s. 784.

görevlerinde bulundu. Muharrem 1026 / 1617'de vefat etmiştir. İstanbul'da medfundur¹¹⁹

HALÎMÎ (ö. 1623)

Acemzâde Abdulhalîm Efendi. Şöhreti Acemzâde'dir. Ma'lûlzâde Seyyid Muhammed Efendi ahfâdındandır. Cemâziyelâhir 1033 / 1623'te ölmüştür. Mısır'da medfundur.¹²⁰

İTRÎ (ö. 1622-23)

Muhammed Itrî Efendi. Şirazlıdır. Seyahat ederek Mısır ve Şam'dan sonra İstanbul'a geldi. Şeyhülislam Yahya Efendi'nin hizmetine girdi. Ganizâde'nin mektupçuluğu, müderrislik ve kadılık görevlerinde bulundu. Ergene kadısı iken 1032 / 1622-23'te vefat etti. Seyyid Rızâ'nın vefatını 1035 göstermesi yanlıştır.

Hattat, âlim, şair ve derviş yaratılışlı bir kişi idi.

Gümânda idi gönül dür iken o mâh-cebîn
Visâline varıram şimdi geldi bana yakîn

119 Kınalızâde, C. I, s. 297-299; Atâyî, s. 591-92; Fezleke, C. I, s. 387; Sicil, C. IV, s. 146; Tuhfe, C. I, s. 241.

120 Mecelle, 314; Tuhfe, C. I, s. 221.

Safha-ı tâlî-i bergeşte kalemgîr değil
İde imdâd meger miskâla-ı ihsânı¹²¹

FEYZÎ
(ö. 1656)

Feyzî veya Feyzullah Sadreddin-zâde veya Kassâm-zâde Feyzullah Feyzî Efendi b. Kassâm Muhammed Emin Efendi. Sadreddîn-i Şîrvânî soyundandır. 1008/1599-1600'de doğdu. Müderrislik yapmıştır. Üsküdar'da ped-erinin yanına defnedildi. Sicill-i Osmanî'de vefat tarihi yanlış olarak 1068 gösterilmiştir.¹²²

Dil ü cânı yakan tâb-ı ruh-ı rahşân-ı yârümdür
Ten-i zerd-i nizârum çiğneden ol şehsüvârumdur

Habâb-ı la'l-i mey sanman görinen câmda yer yer
Ruh-ı aks-i nigâra hayme kurmuş şehriyârumdur

Bahâr-ı hüsnüni gördükde cânâ dâğlar yakdum
Fezâ-yı sîne bu nev-dâğlarla lâle-zârumdur

121 Atâyî, s. 674-675; Rızâ, s. 72-73; Fezleke, C. II, s. 45; Kafzâde, yk. 71a; Sicil, C. III, s. 483; Tuhfe, C. II, s. 687-688; TDEA, C. IV, s. 313.

122 Nuhbe, s. 428; Şeyhî, s. 243-244; Mecelle, s. 343; Sicil, C. I, s. 403, C. IV, s. 32, 37; Tuhfe, C. II, s. 804.

NİSÂRÎ
(ö. 1656)

Nisârî Yakup Çelebi. Acem Yakup Çelebi. Şeyhî, onun doğu beldelerinden olduğunu söylüyor. Memleketinden ayrılarak Bursa'ya gelmiş, Dâye Hatun Camii yakınında ikamet etmiştir. Tarih söylemekte yetenekli idi. 1067 / 1656'da vefat etmiş, Bursa'da Hacılar Kozu denilen yerde defnedilmiştir.

Şeyhülislâm Kara Çelebizâde Abdülaziz Efendi'nin Bursa'daki çeşmesine yazdığı tarih:

1

Mazhar-ı lutf-ı Hudâ Hazret-i Şeyhü'l-İslâm
İde Hak gülbün-i ikbâlini dâim nev-hîz

Bursa'ya ni'met-i mahz oldı vücûd-ı pâki
İtdi vîrân olan yerleri ma'mûr u temyîz

Şehre bir su getürüp çeşmeler ihyâ itdi
Ta'mda şerbet-i şekkerdür o yâ şehd-âmîz

İtmedi eylediği hayrı cihânda kimse
Kanı âlemde anun gibi bir ehl-i temyîz

İdemez binde birin midhatin erbâb-ı ukûl
Nice medh ide Nisârî gibi abd-i âciz

Rûz u şeb hazretüne hayr duâdır târîh
Olasın izzet ü ikbâl ile âlemde azîz

2

Terk eylemişdi gönlüm çokdan hevâ-yı aşkı
Bir serv-kadi gördü uydu hevâyâ şimdi

Peyk-i sabâdan aldı çeşmim gubâr-ı kûyun
Kalmadı ihtiyâcı kuhl-i cilâyâ düşdü

Bîmâr-ı aşka dermân mümkün değil Nisârî
Sa'y itmesün ehîbbâ söylen devâyâ düşdü¹²³

SELİM

Âsım, hayatı hakkında bilgi vermeden Acem Selim
namıyla tanındığını belirtmektedir.

Eğerçi dâhil-i ehl-i zamânem lîkin
Der-în miyâne garîbem çü mısra'-ı tazmîn¹²⁴

123 Şeyhî, C. I, s. 706; Göldeste, s. 507-508; Nuhbe, s. 559; Mecelle, s. 419; Tuhfe, C. II, s. 1030; TDEA, C. VII, s. 65.

124 Tuhfe, C. I, s. 451.

VAHDETÎ

Asıl adı Mir Mehmed'dir. Kazvin'de doğdu. IV. Murad'la birlikte Bağdat'tan İstanbul'a geldi. Musahip ve kapıcıbaşı oldu. Divanı vardır. Aynı zamanda hattattır.¹²⁵

SÂİB-İ TEBRİZÎ (1601-1676)

Lâkabı Ali Bey'dir. Tebriz mirzalarındandır. Babası tüccar, amcası Şemseddîn-i Tebrizî (veya Şems-i Sâinî) diye tanınan meşhur bir sanatçıdır. Sefîne'de İsfahanlı gösterilmektedir. Şah I. Abbas, İsfahan'ı başkent yapınca, tanınmış aileleri, âlim ve sanatçıları aileleriyle Tebriz'den göç ettirerek buraya yerleştirmişti. Sâib de, genç bir şair olarak tanındığı sıralarda ailesiyle birlikte İsfahan'a göç etmek zorunda kaldı. Burada öğrenimini tamamladıktan sonra hac amacıyla ülkesinden ayrıldı. Şah Abbas'a kötilediklerinden, dönüşte kırıgın olarak Herat'a ve Kabil'e gitti (1625). Kabil'de vali naibi olan ve Ahsen mahlasıyla şiirler yazan Mirza Ahsenullah Zafer Han'ın misafiri oldu. Sonraları onunla birlikte Hindistan Ag-ra'daki Şah Cihan'ın yanına gittiler. Şah Cihan Sâib'e Müstaid Han ünvanını ve Hezârî mansıbını verdi. 1632'de İsfahan'a dönen Sâib, Şah II. Abbas zamanında (1642-1667) çok itibar gördü. Kendisine "melikü's-şuarâ" ünvanı

125 Tuhfe, C. II, s. 1156.

verildi. Ancak, Şah Süleyman döneminde (1667-1694) yazdığı bir kaside dolayısıyla gözden düştü.

Sâib, ömrünün sonlarında Osmanlı ülkesine geldi, bazı şehirlerde bulundu. Konya'ya gelerek Bostan-ı Evvel'den el alarak Mevlevî oldu. Gelirken Divan'ını neden getirmediğini soranlara, "Deryâ-yı ma'rifete bir katre-i nâçiz getirmek hadd-i nâ-şinâslıktır" diye cevap vermiştir. Daha sonra halife olarak memleketi Tebriz'e dönmüş, burada bir tekke açarak ölümüne kadar sakin bir hayat yaşamıştır (1670-1671). Tekkesi İran ve Anadolu şairleriyle dolup taşmıştır.

Sâib, Farsça ve Türkçe şiirler yazmıştır. Divan'ından başka Kande-harnâme ve Mahmud u Ayaz isimli iki mes-nevisi ile Beyaz isimli bir antolojisi (müntehabât mecmuası) vardır.

Sebk-i Hindî'nin önemli temsilcilerinden biri olan Sâib, iki üç asır boyunca Hindistan, Afganistan ve Osmanlı sahasında büyük bir üstat olarak kabul edilmiştir.¹²⁶

1

Ne ihtiyâc ki sâkî vire şarâb sana
Ki öz piyâlesini virdi âfitâb sana

Şarâb-ı la'li içün tökme âb-ı rû zinhâr
Ki dem-be-dem leb-i la'lün virür şarâb sana

126 Semâhâne-i Edeb, s. 122-125; Meserret Dirioz, "Sâib'in Türkçe Şiirleri", *Türk Kültürü Araştırmaları*, Yıl XVI/1-2, 1977-1978, Ank. 1978, s. 277-301; TDEA, C. VII, s. 424-425.

Eğer uram daşa peymâneni geçür menden
Şarâbdan nice göz tikse her habâb sana

Kurutma terlü izârun içinde bâde-i nâb
Ki gül gibi yaraşur çehre-i pür-âb sana

Şarâbdan ne aceb olmasan eğer serhoş
Bu duzlu lebler ilen neylesün şarâb sana

Bu âteşin yüz ilen kim dutar senün eteğin
Helâl ilar kanını tâ yeter kebâb sana

Didim çıkara seni hat hicâbdan gâfil
Ki hat gubârı olur perde-i hicâb sana

Çıkar inânı elinden şükûh-ı hüsnünden
Eğer sipihr-i berîn olsa hem-rikâb sana

Senün sahîfe-i hüsnün kelâm-ı Sâib'dür
Ki dâğ-ı ayb olur hâl-i intihâb sana

2

Olmadı horşîdden dağlarda rengîn kaşlar
Gördiler la'l-i lebün kan terlediler daşlar

Kıldı peydâ hükm-i takvîm-i kühen gül defteri
Açdılar tâ çihre-i dil-dârımı nakkâşlar

Kılmadılar sîne-i efgârumı âmâc-gâh
Eksük atdılar bizimlen ol mukavves kaşlar

Âşık-ı sâdık bilür seng-i melâmet kadrini
Mahzen-i sultâna lâyıkdur bu yarar daşlar

Gün dönende il didüm terk itmesün yoldaşlık
Çün kara oldu günüm yâd oldılar kardaşlar

Yol eğer hakdur çeker yolsızdan âhır intikâm
Yola tapşur çıkdılar yoldan eğer yoldaşlar

Oldı mağlûb-i hevâ-yi nefs istilâ-yı akl
Aldılar hâkim elinden ihtiyâr evbâşlar

Çün könül bî-nûr olur mutlak-inân olur heves
Kaş karalanda çıkarlar yuvadan huffâşlar

Hüsn-i âlem-sûz bilür ışk-sûzun kadrini
Şem'i gör pervânenün yolunda virdi bâşlar

Mihribân olmaz nesîm-i subh-dem hergiz sana
Şem' tek tâ tökmesen Sâib gözünden yaşlar

4

Könlüm o mahmûr gözlerden değül âzârsız
Kim görüpdür bu harâb olmuş ivi bîmârsız

El-be-el gülzârdan horşîd dâmânın dutar
Gözgüsin her kim ki şebnem tek kılur jengârsız

Çekmedi bülbül nefes tâ gitdi gül gül-zârdan
Hiç kâfer kalmasun yâ Rab cihânda yârsız

Hâksârlıg pîşe kıl tâ feyz-i Hak yetsün sana
Kölge salmaz mihr-i tâbân başlara dîvârsız

Küfrsiz ger mümkün olsaydı nizâm-ı âb u gîl
Baş dutardı sübhanın cem'iiyeti zünnârsız

Derd ü dâğ-ı ışk ilen Sâib olur insân melek
Kâmil olmaz sîm ü zer mağşûş olanda nârsız

5

Dutma ol gül dâmenin mahşer gününde cân için
Kılma yüz­süz­lig nigâr ilen bir avuç kan için

Açmagıl ağzın görende hâl-i müşgîn dânesin
Eğme baş pergâr tek her noktaya devrân için

Yoldaş oldur kim kara günlerde yoldan çıkmasun
Küsme yoldaşdan Hızır tek çeşme-i hayvân için

Yeni ay başın eğer horşîde tâ olsun temâm
Sâde-dil bilmez ki besler özini noksân için

Meşreb için koymagıl elden inân-ı ihtiyâr
Hâmlıgdan atunı öldürmegil meydân için

Hüsn cevlnından el kesmekdür arvadlar işi
Kes özinden merdler tek Yûsuf-ı Ken'ân için

Minnet ilen dirilik Sâib ölümdendür beter
Cân virürler ehl-i gayret derd-i bî-dermân için

MEŞREBÎ

Derviş Meşrebî Hemedanlıdır. Hayatı hakkında bilgimiz bulunmamakla birlikte Kafzâde'nin verdiği şu beyitler, söyleyiş bakımından onun Anadolu Türkçesi'ne aşına olduğunu göstermektedir:¹²⁷

127 Kafzâde, yk. 89b; Tuhfe, C. II, s. 958.

1

Hilâl-i evc-i hüsn olmuş melâhat subhına zîver
Değüldür cebhesi üzre ser-i destâr-ı zer-târı

2

Gül bâğa geldi meclis-i şâhâne eyledi
Birkaç kadehle bülbülü mestâne eyledi

Şem' itme bezm-i hasrete ben nâtüvânını
Şu'le ne denlü olsa gerek bir giyâhda

Dâğ üzre dâğ yakdı dil-i derdnâka aşk
Yandı çerâğ-ı mürde yine hânkâhda

O mâhun câm-ı meyde aks-i rûy-ı nûr-perverdi
Hemân Belkîs-ı mehtâba benzer ferş-i mînâda

Dile kasd itdi gamzen nâgehân hüsnün kemendinden
Çıkardı hançerin san bir fedâyî âstîninden

SÂİDÂ¹²⁸

(ö. 1681)

Buhara'da doğdu. Molla Câmî'nin soyundandır. Nakşibendî şeyhidir. Öğreniminden sonra İstanbul'a gelip Eyüp'e yerleşti. Memleketine dönerken Basra'da öldü (1092/ 1681).¹²⁹ Türbesi buradadır. Farsça divanı vardır.¹³⁰

TÂİB

(ö. 1690-91)

İranlıdır. Asıl adı Abbas'tır. Acem Paşa olarak tanındı. IV. Mehmed zamanında beylerbeyi olmuştur. Farsça ve Türkçe şiirleri vardır. Vefat tarihi yanlış olarak Sicill-i Osmanî'de 1012, Belîğ'de 1121 olarak gösterilmiştir.¹³¹

1

Bir mâh-rûy-ı velvele-ârâya düşdi dil
Mânend-i jâle gonçe-i ra'nâya düşdi dil

128 Şeyhî, Said olarak kaydetmiştir (C. I, s. 651).

129 Sicil'de hactan dönerken Cidde'de öldüğü söyleniyor (C. III, s. 27); Tuhfe, C. I, 433; TDEA, C. VII, s. 430.

130 İsimler Sözlüğü'nde Sâlim Tezkiresi tek kaynak gösterilerek bilgi verilmektedir (s. 418-19).

131 Safâyî, s. 65-66; Nuhbe, s. 46-47; Şeyhî, C. II, s. 55; Sicil, C. III, s. 292; Tuhfe, s. C. I, s. 122.

Yandı yakıldı sûz-ı gam-ı aşk-ı yâr ile
Pervâne-veş o şem'-i dil-ârâya düşdi dil

Ser- matla'-ı cemâlde ebrûların görüp
Evvel nazarda bir meh-i garrâya düşdi dil

Bu arsa-gehde Tâib idüp cânbâzlık
Efvâh-ı âşikân-ı hod-ârâya düşdi dil

2

Ol kitâb-ı hüsnde bir sûret-i ra'nâ yatur
Mısraeyn-i ebruvânda matla'-ı garrâ yatur

Dil kucağında eğer tîr-i müjen tutsa karâr
Benzer ol rûz-ı visâle Kays ile Leylâ yatur

Tâibâ vâsf-ı dehen bir hokka-i ser-bestedür
Zîr-i lebde bir sadef pür-lü'lü-i lâlâ yatur

3

Nihânî gamzeler kim cevri ile bîdâda başlarlar
Şikâyet-senc olup üftâdeler feryâda başlarlar

Zuhûrın kim görürler fitnenün zîr-i tegâfülden
O çeşm-i mest-i nâza âşikân isnâda başlarlar

4

Hûn-ı dil kim mâye-i endîşedür her katresi
Neşve-bahş-ı bâde-i sad-şîşedür her katresi

Tâb-ı firâkiyle kalem katre-bâr-ı vasf ola
Dâğ-ı reşk-i her Felâtun-pîşedür her katresi

5

Fenâ bulursa bu deyr-i cihân ne gam ey dil
Sanem-gehinde büt-i şîve-kârı bâkîdür

İZZÎ

(ö. 1693)

Safâyî,¹³² Sâlim ve Nâil Tuman'a göre Şirvan'da¹³³, Belîğ'e göre Revan'da doğdu.¹³⁴ Asıl adı Mehmed'dir. İstanbul'a gelerek öğrenim gördü. Bazı devlet adamlarına nedimlik ve vezirlere kâtiplik yaptı. Daha sonra memleketine geri döndü.¹³⁵

Farsça ve Türkçe şiirleri vardır. Belîğ ve Safâyî, şu beytini örnek olarak veriyor:

132 Safâyî, yk. 270.

133 Sâlim, yk. 111b Tuhfe, C. II, s. 667.

134 Nuhbe, s. 344.

135 Safâyî, s. 270. Şeyhî, C. II, s. 192; Sicil, C. III, s. 455; Mecelle, s. 318

Marîz-i aşka ancak çâre vasl-ı yârı bulmuşlar
Bu derde şerbet-i la'l-i leb-i dildârı bulmuşlar

YAKÎN

(ö. 1695-96)

Asıl adı Derviş Ali'dir. İsfahanlıdır. İstanbul'a gelmiş, isteyenlere Örfî ve Sâib divanlarını okutmuştur. İran'a dönerken yolda ölmüş, Diyarbakır'a defnedilmiştir. Sâlim 1100 tarihinde İstanbul'dan ayrıldığını söylüyor. Türkçe ve Farsça şiirleri vardır. Sâlim ve Nuhbe'de Yakînâ olarak kaydedilmiştir.¹³⁶

1

Perîşân eyleyen uşşâkı her mû zülf-i Hindûdur
Harâb iden hezârân hâneyi ol tâk-ı ebrûdur

Gönüller almada çîn-i ser-i zülfî hatâ itmez
Nice medhûşî hayrân eyleyen gûyâ hemân budur

2

Cânâ zekât-ı ni'met-i hüsni edâ için
Bir kez Yakîn-i bî-kes-i âşüfte-hâle bak

136 Sâlim, yk. 167a; Nuhbe, s. 683-84; Şeyhi, C. II, S. 247; tUHFE, c. II, S. 1221.

RESÂ
(ö. 1700)

Buhara'da doğdu. Asıl adı Haydar'dır. Özbek şehzâdelerinden ve Nakşibendî şeyhlerindendir. İstanbul'a gelip Üsküdar Bülbültepesi'nde (veya Bülbülde-resi) Kalenderhâne adıyla bir tekke yaptırdı. Uzun yıllar burada şeyhlik görevinde bulundu. Üsküdar'da öldü. Mecelletü'n-Nisâb'da ölüm tarihi 1110 gösteriliyorsa da doğru değildir. Tekkesi haziresine gömüldü. Safâyî, kendi zamanında buranın fukarâ meskeni ve Hindîler tekkesi olduğunu söylüyor ¹³⁷

Ser-i kûyun temâşâ eyleyenler Tûr'dur dirler
Tecellî cilve-gâh-ı kâmetünde nûrdur dirler

Ser-i kûyinde zâr ü nâtüvânem anlayan söyler
Garîb ü bî-nevâ miskîn Resâ rencûrdur dirler

137 Nuhbe, s. 152. Şeyhî, C. II, s. 290; Sicil, C. II, s. 261; Mecelle, s. 231; Vefeyât-ı Ayvansarâyî, s. 97; Tuhfe, C. I, s. 333-334; TDEA, C. VII, s. 310-311.

LÜTFÎ

Tebrizli Derviş Rahîmâ. Derviş Aydî'nin yetiştirmesidir. Garip şiirleri vardır¹³⁸

Çün şâh-ı mâr zülfünü gördi dil-i harâb
İtdi hayâl anı k'ola pâsbân-ı genc

Îmâlî çeşmi ma'reke-ârâ-yı hüsn ü nâz
İtmez esîr aşkına hergiz delâl u ganc

SÂDİK

(ö. 1719)

Sadık Muhammed Efendi. Acem Hâce denmekle meşhurdur. Aslen İsfahanlıdır. İstanbul'da Sinan Paşa medresesinde Farsça öğretilirdi. 1132 / 1719'da vefat etti.¹³⁹

Mürîd-i mürşid-i aşkam riyâ nedir bilmem
Nedîm-i bezm-i cünûnam hayâ nedir bilmem

O nâz-perver-i âgûş-ı himmetem ki henüz
Niyâz-ı dergeh-i cûd u sehâ nedir bilmem

138 Rızâ, s. 87; Mecelle, s. 212; Tuhfe, C. II, s. 887.

139 Şeyhî, C. III, s. 741; Sicil, C. III, s. 189; Tuhfe, C. II, s. 532; TDEA, C. VII, s. 394.

Şehem yekke-tırâz-ı cihân-ı tecrîdem
Nizâ'-ı rütbede mîr ü gedâ nedir bilmem

Ben ol hamîde-kad ü köşker ü cânânem
Ki dest-gîr-i lutf u atâ nedir bilmem

O şâhbâz-ı sipihr-i kanâatem Sâdık
Ki feyz-i sâye-i per-i humâ nedir bilmem

İZZETÎ

Şirvan'da doğdu. İstanbul'a gelerek bazı devlet adamlarına kâtip, nedim ve musâhip oldu. Ömrünün sonlarına doğru memleketine döndü.¹⁴⁰

ŞEYDÂ

Buhara'da doğdu. Öğreniminden sonra İstanbul'a gelerek Üsküdar'a yerleşti. Nakşibendî tarikatine mensuptur. Döneminin tanınmış şairlerindendir.¹⁴¹

140 İsimler Sözlüğü'nde Safâyî tek kaynak gösterilerek hakkında bilgi verilmiştir (s. 235-36).

141 Safâyî, yk. 217; Sâlim, yk. 95a; Tuhfe, C. II, s. 524.

1

Tâ lâlezâra döndi dil-i dâğdârımız
Rûşendir el-garaz bu çemende çerâğımız

2

Çözdükçe her seher o sanem zülfi bâğını
Bâd-ı sabâ mu'attar ider cân dimâğını

ŞÂHİD

Semer kant'ta doğdu. Asıl adı Abdürrezzâk'tır. 1137/1725 yılında İstanbul'da hayatta olduğu bilinmektedir.¹⁴² Nâil Tuman'a göre Özbek olup Sultan III. Ahmet devrinde vefat etmiştir.¹⁴³

1

Ol kadar ditrettdi dehri şiddet-i fasl-ı şitâ
Eğnine pervâne giydi şu'leden zerrîn kabâ

Ol kadar oldı azîz âteş eğer hâkisterin
Bulsa şimdi dîde-i sermâya eyler tûtiyâ

142 Nuhbe, s. 221; Mecelle, s. 270; Tuhfe, C. II, s. 477.

143 Tuhfe, C. II, s. 477.

Fevc-i mazmûn çün şerer cevlan iderdi bezmde
Hem-nişîn olsa bir âteş-pâre-i germ-âşinâ

2

Düşmiş hayâlî bir kamere müşteri gibi
Burc-ı hamelde kendüsi bir âfitâb iken

Arz-ı visâle söz bulamaz olsa rû be-rû
Uşşâka çeşm ü gamzesi hâzır-cevâb iken

ÂGÂH (ö. 1731-32)

1630'da doğdu. Sâlim'e göre Semerkant'ta¹⁴⁴, Safâ-yî'ye göre Buhara'da doğmuştur.¹⁴⁵ Belîğ, Diyarbakır'da yerleşmiş Özbek şairlerinden olduğunu söyler.¹⁴⁶ Asıl adı el-Hac Hafız Mehmed Bulak'tır. Molla Câmî soyundan Buharalı Şeyh Saidâ'ya intisap etmiştir. Nakşibendî şeyhidir. Hiç evlenmemiştir. Diyarbakır'a yerleşmiş ve burada altmış sene kadar ömür sürdükten sonra ölmüştür. Mezarı Diyarbakır'dadır. Ölüm tarihi Safâyî'de 1120/1708-9 olarak kaydedilmiştir. Râmiz, Sultan Mahmud'un 1143/1730-31 tarihinde tahta oturması üzerine tarih söyleyen şairin, bu tarihte ölmüş olamayacağını

144 Sâlim, yk. 31b.

145 Safâyî, yk. 50a.

146 Nuhbe s. 19.

söylüyor ve 1144/1731-32 tarihini veriyor.¹⁴⁷

Farsça ve Türkçe şiirlerinden oluşan bir mürettep divanı vardır.¹⁴⁸

Safâyî onun Farsça ve Türkçe şiir söylemekte mâhir ve mânâ icat etmeye kadir olduğunu söylüyor. Ulu Camii yanındaki hücresinin zariflerin ve şairlerin toplantı yeri olduğunu belirtiyor.¹⁴⁹

1

Gönülde ol ruh-ı pür-âb u tâb saklanmaz
Derûn-ı âyîne de âfitâb saklanmaz

Ruh-ı latîfine olmaz nikâb perde-i şerm
Nühüfte-gevher-i yektâda âb saklanmaz

O şûha çîn-i cebîn tercemân-ı hâl yeter
Derûn-ı dilde olan ıztırâb saklanmaz

147 Râmiz, s. 14. Nâil Tuman da ölüm tarihini 1141/1728 olarak veriyor (Tuhfe, C. I, s. 50). Ayrıca bkz. Tezkire-i Âmid, s. 8; Esad, Bahçe-i Safâ-endûz, s. 11; Mecelle, s. 112; Vefeyât-ı Ayvansarâyî, s. 149; Keşfü'z-Zünûn Zeyli, C. I, s. 483; Kafîle-i Şuara, s. 55; Tuhfe, C. I, s. 50; Türk Şairleri, C. I, s. 10-13.

148 Tuhfe'de bazı nüshaları belirtilmiştir: Millet Ktb. Ali Emiri, No : 2, 3, 4; Süleymaniye Ktb. Esad Ef. No: 2599; Reşid Ef. No: 7410; İst. Ün. Ktb. No. 2896, 2916, 3021, 3023; Topkapı Ktb. Revan, No: 777)

149 Sâlim, yk. 31b; Safâyî, yk. 50a.

Ruhunda tâb-ı mey inkâr-ı bezm-i gayretdür
Hazer ki şîşede reng-i şarâb saklanmaz

Bir âşinâ-sühan Âgâh'a söyler elbette
Zamîr-i goncede bûy-i gül-âb saklanmaz

2

Aks-i ruhun âteş-zen-i gülzâr-ı çemendir
Çeşm-i siyehin âhû-yı sayyâd-figendir

Her dem niçe mir'ât-ı dili itmede meksûr
La'lin ne aceb tûtî-i âyîne-şikendir

Bülbül gibi hem-sohbet-i hâr olmağa bâis
Bir dilber-i gül-pîrehen ü sîm-bedendir

Gülzâr-ı behişt olsa izârın yine zülfün
Her halkası murg-ı dile bir dâm-ı mihendir

Nakdin zer-i hurşîd-ayâr eyle ki Âgâh
Sarrâf Kemâlî gibi üstâd-ı sühandır

3

Sebû-veş sâkin-i meyhâne olsam geh tehî geh pür
Elümde sâgar-ı mey şâd u hürrem geh tehî geh pür

Mukadderdür nasîb-i bîş ü kem seng-i adâletle
Ki olmuş ser-nüvişt-i nakş-ı hâtem geh tehî geh pür

4

Gördi tahammül eylemez aşk dâğına
Pervâne düşdi dün gice şem'un ocağına

Ağyârun inkisârına Âgâh kim bakar
Ol şem' ile mu'âmelemüz olsa sağına

FÂİZ

(ö. 1732)

Adı Mehmed'dir. Heratlıdır. Öğrenim için önce Bursa'ya, sonra İstanbul'a geldi. Mülazım olduktan sonra veziriazam İbrahim Paşa'ya sunduğu kaside sonunda divan kâtibi oldu. Eğrikapı haricinde medfundur. Arapça, Farsça ve Türkçe şiirleri vardır¹⁵⁰

1

Şevk-bahş ol bezme feyz-i sâgar-ı sahbâ gibi
İşve-bâzem neş'e-rîz ile neşât-efzâ gibi

150 Râmiz, s. 236; Mecelle, s. 335; Tuhfe, C. II, s. 740; TDEA, C. III, s. 149.

Şu'le-rîz oldıkça mir'âta mutarrâ kâküli
Lem'a-i ruhsârı horşîd-i cihân-ârâ gibi

Nîze-dârân gamze-i dil-dûz-ı şûr-efgen ile
Hançer-i ser-tîz-i müjgân velvele-ârâ gibi

Bir ferah-zâ nâz-perverdûr turunc-ı gabgabı
Hüsn-i âlem zîb-i matbu'ı çemen-pîrâ gibi

2

Nişân-ı derd-i muhabbet yüzünde zâhirdür
O âşigun k'ola hem-hâbesi hayâl-i nigâr

NÂDİR (ö. 1747)

Nâdir Ali Şah. Tahmasb Kulu Han denmekle meşhurdur. 1160 / 1747'de vefat etti.

Sadrâzam Damat İbrahim Paşa'ya takdîm eylediği kasidesinden:

Mey-i neşât ile eyyâm-ı sadr-ı âlîde
Pür oldı şimdi gönül hem çü sâgar-ı hurşîd

Ne meydır ol mey-i şevk-efken-i zülâl-i kerem
Ki zerre neş'esi câna verir hayât-ı cedîd

Ne neş'e bir demi sad-sâl zevk-ı bezm-i Cem'in
Olur muâdili hem-feyz-i neş'e-i cedîd¹⁵¹

NAZÎMÂ
(ö. 1751)

Rahmetullah Efendi. Buhara'da doğdu. Çorlulu Ali Paşa'nın vezirliği sırasında Özbek elçisi olarak Osmanlı ülkesine gelmiş ve İstanbul'da kalmıştır. Nakşibendî tarikatine mensuptur. 1165/ 1751 civarında vefat etmiştir¹⁵²

Dehen açılmaya hatt-ı lebi ma'lûm olmaz
Ma'nâ-yı nâme-i pîçîdesi mefhûm olmaz

Yâr içün tâze gazel söyleyelim kaddi gibi
Öyle bir mısra'-ı berceste-i manzûm olmaz

ESER
(ö. 1722)

Derviş Abdullah Efendi. Belhlidir. Orada bir tarikate girmiş, eğitim görmüştür. Daha sonra seyahat arzusuyla çeşitli ülkeler gezerek İstanbul'a gelmiştir. 1135 / 1722'de

151 Sâlim, yk. 153a; Mecelle, s. 416; Tuhfe, C. II, s. 1008.

152 Sâlim, s. 677; Mecelle, s. 425; Tuhfe, C. II, s. 1079.

vefat etmiştir. Önceleri Muhib mahlasını kullandığından Sâlim Tezkiresi'nde mim harfine alınmıştır. Es'ad Efendi ise, isminin Mustafa olduğunu yazıyor.¹⁵³

FEYZÎ

Belh'te doğdu. Emîr-i Âlem'den el aldı. Mevlevî oldu. Konya'da öldü. Farsça şiirleri güzeldir.¹⁵⁴

Emîr-i Âlem hakkında :

Vücûdunla müşerrefdür vücûd-ı âlem ü âdem
Hakikat âleminde ibtidâ vü intihâ sensin

Abâdan delk-i tecrîde değışdük atlas-ı çarhı
Hudâ'nun hâsısın şâhenşeh-i Âl-i Abâ sensin

Kitâb-ı Mesnevî gûş-ı dile vecd-i semâidür
Tarîk-i Mevlevî'de neydeki sıyt u sadâ sensin

153 Râmiz, s. 1; Tuhfe, C. I, s. 6, 909; TDEA, C. III, s93.

154 Esrar Dede, s. 287-289; Semâhâne-i Edeb, s. 198; Tuhfe, C. II, s. 812.

NİYÂZ
(ö. 1793-94)

İsmi Hüseyin'dir. Pederleri İran'dan gelip Garbî Ebubekir Çelebi'ye derviş olmuştu. Oğlu Niyaz Konya'da doğmuştur. Babasının vefatından sonra bir süre Ermenek dergâhında kalmış, sonradan İstanbul'a gelip, Yenikapı Mevlevîhanesi'nde çilesini tamamlayarak, hücresinde Mevlevî büyüklerin eserlerini yazmakla meşgul iken 1208/1793-94'te vefat etmiştir.¹⁵⁵

SABÛRÎ
(ö. 1804-5)

Asıl adı Hüseyin'dir. Tebrizlidir. Öğreniminden sonra İstanbul'a geldi. Divan kâtibi olarak görev yaptı. Hattattır. Nestalikte üstattır. Bir divan dolduracak kadar şiiri vardır. İstanbul'da medfundur. Nâil Tuman vefat tarihini 1269/1852 olarak veriyor.¹⁵⁶

Al şâne destine sanemâ tara tellerin
Gönlüm gibi dağıt yine ruhsâra tellerin

¹⁵⁵ Semâhâne-i Edeb, s. 244.

¹⁵⁶ Kamus, C. IV, s. 2937; Sicil, C. III, s. 237; Fatin, s. 237; Tuhfe, C. II, s. 548; TDEA, C. VII, s. 390.

Tutmuş günün tabağını zülfün kenâra çek
Etmiş aceb kara günümü kara tellerin

Bîmâr-ı aşk u haste vü rencûrum ey tabîb
Kılmaz neden bu derdime bir çâre tellerin

Bûlbûl gibi nevâya gelip eylerim hurûş
İtmiş esîr her gülü bir hâra tellerin

Bildim yuvuncu eyleyecek âhir ey sanem
San'ân gibi Sabûrî'de zünnâra tellerin

REVNÂK (ö. 1812)

Asıl adı Buharalı Seyyid Halil'dir. Üsküdar Sultantepesi'nde Hacıhoca Tekkesi'nde şeyhlik yaptı. İsteyenlere Farsça öğretir, Hafız Divanı, Bostan ve Gülistan gibi kitapları okuturdu. Kimseye ihtiyacını bildirmez, kendi yaptığı ebrû kâğıt veya fişekleri satarak geçimini sağlardı. 1227/1812'de vebadan öldü. Adı geçen tekkeye gömüldü.¹⁵⁷

155 Ârif Hikmet, yk. 32a; Tuhfe, C. I, s. 384; TDEA, C. VII, s. 323-324.

VAHYÎ
(ö. 1818)

Hâce Vahyî Efendi. İbrâillidir. Vefatı 1233 / 1818. Bursalı Emin ve Hoca Neş'et Efendilerin öğrencisidir. Farsça hocalığı yapmıştır. Şairdir. Topkapı haricinde şair Hoca Neş'et Efendi yanında medfundur. Vefatı tarihini Sicill'in 1133 göstermesi yanlıştır. Oğlu Müfid Efendi de 1813'te vefat edince yanına gömülmüştür.¹⁵⁸

Bahâne-cû-yı vuslat olduğum yâra duyurmuşlar
Nifâk etmişler ammâ ma'nevî himmet buyurmuşlar

Bu rütbe bî-vefâlık eylemezdi ol kerem-pîşem
Seni sevmez diyü taklîd ider ba'zı kudurmuşlar

Çekilmez gerçi hamyâze-i aşkı ol kaşı yayın
Ne çâre sehm-endâz-ı kader bu gûne kurmuşlar

Dayanmaz ol kadar mızrâb nâz u cevre sultânım
Derûnum sâz-ı nâ-sâzın kulağın pekçe burmuşlar

Nevâl-i vuslat-ı yâr hicâza kalmadı hâhiş
Bi-hamdillâh dil-teşnem hakîkatla doyurmuşlar

158 Fatin, 439; Sicil, C. IV, s. 637; Tuhfe, C. II, s. 1161.

Ser-i a'dâya meydân-ı ser-i kûyun iderdim tenk
Semend-i bâd-pây-ı himmet-i Vahyî'yi yormuşlar

RIZA HAN

(ö. 1818-19)

Asıl adı Mehmed'dir. Kazvin'de doğdu. Önce Fransa'ya gitti. Sultan Selim dönemi sonlarında (1221/1806-7) elçilik göreviyle İran'dan Osmanlı ülkesine geldi. Sultan Mahmud devri başlarında ikinci kez İstanbul'a geldi. Altmış yaşlarındayken Kazvin'de öldü. Şiir ve inşada yetenekliydi.¹⁵⁹

MAHVÎ

(1822-1854?)

Tebrizli'dir (Doğumu 1238/1822-23). Asıl adı Hasan'dır. 1263/1846-47'lerde İstanbul'a geldi. Farsça ve Türkçe şiirleri vardır. Ta'lik yazıda üstat idi. 1270/1853'ten sonra vefat etmiştir. Bir gazeli aşağıdadır:

Dilâ var mahfî genc ol ko seni vîrâne sansınlar
Meseldir bu ki derler âkil ol dîvâne sansınlar

¹⁵⁹ Fatin'de hakkında bu bilgilerin verildiği söyleniyorsa da, biz göremedik. Belki de bir başka kaynak söz konusudur.

Mukîm-i mescid ol bâtında dâim Hakk'ı zikr eyle
Ne gam erbâb-ı zâhir menzilin meyhâne sansınlar

Tevellâ vü teberrâ âleminden ictinâb eyle
Varıp sen âşinâ ol Hakk'a ko bîgâne sansınlar

Vücûdun derd-i aşk ile fenâ mülkünde mahv et kim
Bekâ esrârına vâkîf olan merdâne sansınlar

Var ashâb-ı kemâle Mahviyâ arz eyle eş'ârın
Garaz ehli kelâmın ko senin efsâne sansınlar¹⁶⁰

ÂRİF

Kütahyalı Kadı Ahmed Efendi'nin akrabasıdır. III. Ahmed devri şairlerindendir. Acem asıllıdır. 1134/1721-22 yıllarında Osmanlı ülkesine gelmiştir. 1130/ 1818 tarihinde hayatta idi.¹⁶¹

Ol zülf-i bâğ-ı hüsnde sünbül misin nesin
Ol mâh-rûya hâle ya gül misin nesin

160 Fatin, s. 368-69; Kamus, C. VI, s. 4231; Sicil, C. IV, s. 338; Tuhfe, C. II, s. 928; TDEA, C. VI, s. 120.

161 Salim, yk. 106a; Tezkire-i Sâlim, İst. 1315, s. 446; Tuhfe, C. II, s. 609.

VECDÎ
(ö. 1830)

Hoca Vecdî Efendi. Hint Bengâle ileri gelenlerinden bir aileye mensuptur. Önce Şiraz'a, oradan da Konya'ya geldi. Mehmed Said Çelebi'ye hocalık yaptı. Âlim ve şairdir. Vefatı 1246 / 1830. Mevlânâ Türbesi'nde niyaz penceresi yakınında medfundur. Sicil, 1241/1825-26'da vefat ettiğini söylemektedir.¹⁶²

KİRÂMÎ
(ö. 1829)

Kirâmî Çelebi. Buharalıdır. Otuz yıl kadar İstanbul, Bursa, İzmir ve Kütahya'da bulundu. 1245 / 1829'da öldü. Kütahya'da medfundur. Usta şairdir.¹⁶³

¹⁶² Fatin, s. 435; Sicil, C. IV, s. 634; Tuhfe, C. II, s. 1149.

¹⁶³ Sicill, C. IV, s. 75; Tuhfe, C. II, s. 851; TDEA, C. V, s. 354.

FÂTİH

(ö. 1834)

Şirvanlıdır. İstanbul'a gelerek Divan-ı Hümâyun kâtibi oldu. Daha sonra Mısır'a gitti. 1350 / 1834'te vefat etti. Mısır'da medfûndur.¹⁶⁴

Hep bozuldı nefha-i sâz-ı nevâ-yı merhamet
Hayli demdir gûşıma gelmez sadâ-yı merhamet

Bilmezem bu hılkat-ı âlemde mi insâf yok
Olmadım mı yoksa ben hergiz sezâ-yı merhamet

Bu ne hâletdir cilâ bulmaz uyûn-ı şâirân
Hâk-sâr olsa cihânda tûtıyâ-yı merhamet

İstikâmetden düşüp burc u hisârı kalmamış
Kalb-i âşıklar gibi olmuş binâ-yı merhamet

Muttali' oldum ki Fâtih defter-i âfâkda
Lafz-ı bî-ma'nâ gibi kalmış semâ-yı merhamet

164 Kamus, C. V, s. 3320; Sicil, C. IV, s. 4; Fatin, s. 319; Tuhfe, C. II, s. 746.

HÂLİS

(ö. 1836)

Mirzâ Abdüssettâr Hâlis. Buharalıdır. Farsça'nın inceliklerini bilen, Şevket ve Bîdil'in anlaşılması zor beyitlerini şerh edebilen birisiydi. 19 Şevval 1252 / 1836'da vefat etti, evinin yakınındaki Şeyh Vefâ hazîresine defnedildi. Son zamanlarında Eyüp'teki Kalenderhâne şeyhliği kendisine verilmek üzereydi. ¹⁶⁵

SÂ'Î EFENDİ

(d.1803-4)

Tebrizlidir. İstanbul'a geldi. Güzel sanatlarda, özellikle hakkâklıkta yetenekliydi. Mehmed Ali Paşa'nın isteği üzerine Mısır'a gidip dönmüş, Matbaa-i Âmire'de ikinci müdür olarak çalışmıştır. 1280/1850 tarihinde hayatta olduğu biliniyor. ¹⁶⁶

Zihî sultân-ı zî-kudret ki bî-mânend ü hemtâdır
Kadîm ü ferd-i bîçun sâni' ü hayy u tüvânâdır

¹⁶⁵ Ârif Hikmet, yk. 19b; Tuhfe, C. I, s. 243; TDEA, C. IV, s. 51.

¹⁶⁶ Fatin, s. 175; Kamus, C. IV, s. 2483, Sicil, C. III, s. 2, Tuhfe, C.I, s. 403; TDEA, C. VII, s. 423.— [Dipnot Sonu]

Kemâl-i hüsnünü teşbîh ile çün ü çerâdan geç
O bezm-ârâ ki mahbûb-ı Hudâ'dır gör ne zîbâdır

Elâ ey rahmeten li'l-âlemîn şâhenşeh-i kevneyn
Ki dergâhın melâz u melce'-i a'lâ vü ednâdır

REMZÎ

(ö. 1889)

Remzî Baba veya Derviş Remzi diye anılır. Tebrizlidir. Memleketinde biraz okuduktan sonra yirmi yaşlarında İstanbul'a geldi. Bir işle meşgul olmamış, eş dostun yardımıyla yoksul bir hayat sürmüştür. Cemâziyelâhir 1306/ 1889'da vefat ederek Edirne Kapısı kabristanına defnedilmiştir.

Remzî Baba, irticalen şiir söylemekte başarılıdır. Ali Ekrem, Nuri Şeydâ, Ahmet Rasim, Muallim Nâci, Burhaneddin-i Belhî gibi kişilerin tanıyıp takdir ettiği bir şairdir. Şiirlerinin bir kısmı Mecmua-i Eş'âr adıyla onaltı sayfa olarak basılmıştır (1306). Âyîne-i İbret 91 beyitlik Türkçe bir şiiridir (1289). Hadîkatü'l-Uşşâk adlı manzum eserinin de basıldığı söylenmektedir.¹⁶⁷

167 Son Asır Türk Şairleri, C. III, s. 1416-1423; Sicil, C. II, s. 418; Tuhfe, C. II, s. 418; TDEA, C. VII, s. 309.

1

Bir zaman düşmüş idim dâmına bintü'l-inebin
Cân nisâr eyler idim nâmına bintü'l-inebin

Taht-ı Cemşîd ile Âyîne-i İskender'i ben
Almaz idim ivaz-ı câmına bintü'l-inebin

Puhte saymaz idim ol rind-i harâbâtîyi kim
Nakd-i cân vermez idi humına bintü'l-inebin

Öyle aldanmış idim rengine kim almaz idim
Gülşen-i külhân-ı hammâmına bintü'l-inebin

Ol kadar mâil idim meclis-i mestânına kim
Cân verirdim kadeh-âşâmına bintü'l-inebin

Keh-rübâ etse leb-i la'limi endûh-ı humâr
Sürmezem sâgar-ı gül-fâmına bintü'l-inebin

Gönlüm âyînesini tutmaz idi jeng-i zalâm
Uymasaydım eğer ibrâmına bintü'l-inebin

Ömrümün gülşenini eyledi târâc-ı hazân
Bakınız keyfinin encâmına bintü'l-inebin

Gitti zevk ü tarabım kalmadı gönlümde neşât
Değmedi neş'esi âlâmına bintü'l-inebin

Hayf ol âkile kim ömr-i girân-mâyesini
Sarf ede işret-i eyyâmına bintü'l-inebin

Iyd-i nagamlık istersen eğer dehrde sen
Cehd kıl tâiresin gammına bintü'l-inebin

Sa'd-fercâm isen et dîde-i ibretle nazar
Nekbet-i câmına fercâmına bintü'l-inebin

Gencine renc demiş hâdi-i reh nûşuna nîş
Ey dü-sad la'n ola endâmına bintü'l-inebin

Düşmen-i akl u edeb râh-zen-i zihn ü zekâ
Bakınız sirkate ikdâmına bintü'l-inebin

Ey olan mihrine meftûn seni ta'yîb edemem
Bâri sal vuslat-ı akşamına bintü'l-inebin

Mudil-i akl u muzırr-ı beden ü hâsir-i mâl
Bakınız nef'ine asamına bintü'l-inebin

Hâzır ol bezme velî içme koy ahbâb içün
Sonra bak cengine düşnâmına bintü'l-inebin

İster isen seni nefs etmeye iğvâ zinhâr
Kanma Remzî gibi ahkâmına bintü'l-inebin

2

Zamîr-i gülde gülâb-ı ruhun nihân olalı
Yoruldu bülbül-i hoş-nağme tercemân olalı

Ne servdir kadın ey sîm-ten ki beslememiş
Bu i'tidâlde tûbâ cinân cinân olalı

Ne bâde hâhiş eder dil ne şerbet-i gül-kand
Lebin müferrihi yâkûtu kût-ı cân olalı

Kaşın hamı gibi mihrâbı kıble-i dil ü cân
Ne vakt gördü Cediyy kutb-ı âsumân olalı

Hadeng-i gamzene âmâc olurdu levh-i zamîr
Yüzün gamıyla nigârâ kadim kemân olalı

Kenârım oldu sirişkimle kân-ı la'l ü akîk
Nazargehimden o genc-i nihân nihân olalı

Piyâle der ki harâbâtiyân-ı bâde-perest
Harâb-ı câm-ı mey olmuş mey-i mugân olalı

Nevâ-yı çeng ü neyi etmezem mecâl-i semâ
Sürûr-ı bezme gam u nâle vü figân olalı

Diyâr-ı yâri ferâmûş eyledim Remzî
Enîs-i hâtırım ol yâr-i mihribân olalı

3

Ahşam olanda görpüde tûfân-ı Nûh olar
Papurdan çıhanda bu deryâ çiçehleri

Gûyâ ki Hızır âb-ı hayât ile beslemiş
İsâ çemengehinde bu tersâ çiçehleri

SÜLEYMAN

(ö. 1890)

Şeyh Süleyman Efendi Buharalıdır. Sultanahmet'te açtığı Nakşibendî dergâhına şeyh oldu. Burası Türkistan ve Buhara'dan gelenlere merkez oldu. Bir ara görevli olarak Macaristan'a gidip geldi. Bir ara Buhara'da bulundu. Encümen-i Teftiş üyeliği yaptı. 1308 / 1890 muharreminde vefat etti. Şiirleri vardır.¹⁶⁸

168 Sicil, C. III, s. 101; Tuhfe, C. I, s. 448.

HABÎB

(1835-1891)

Mirza Habîb Efendi İsfahanlıdır. 1251 / 1835 tarihinde doğdu. Burada bir süre öğrenim gördü. Serbest fikirli olduğundan mutaassıp olan babasıyla geçinemeyerek Tahran'a ve daha sonra Bağdat'a gitti. Burada dört yıl fıkıh ve edebiyat öğrenimi gördü. Bağdat'tan Tahran'a döndüğünde, Nasirüddin Şah'ın amcasının oğluyla birlikte İran'ı istibdattan kurtarmaya çalışırken, Şah taraftarlarının üstünlük sağlaması üzerine firar ederek önce Rumiye'de bir Fransız manastırında iki ay kadar kaldı, daha sonra yaralı olarak Osmanlı ülkesine sığındı. Sadrazam Ali Paşa'ya takdim edildi. Galatasaray Sultanisi'ne Arapça ve Farsça öğretmeni oldu. Ali Süavi olayından sonra bu görevden alınarak, Maarif Nezareti'nde teftiş ve muayene encümeni üyeliğine atandı. Dârüşşafaka'da lisan mektebinde öğretmenlik yaptı. Mübtelâ olduğu sinirsel rahatsızlığının tedavisi için gittiği Bursa'da 1 Mayıs 1209 / 1891'de vefat etti. Burada İranlılara mahsus mezarlıkta medfundur.

Farsça'dan başka Arapça, Fransızca, Çağatayca ve diğer Türk lehçelerini biliyordu. Fransız hükümetinden akademi nişanı, Paris Asya Cemiyeti üyesi ve fahri muhabiri ünvanı verilmişti.

Eserlerinden Düstûr-ı Sühan, Debistân-ı Pârisî, Düstürçe, Reh-nümâ-yı Farisî, Hat ve Hattatân, Merdümgüriz, manzum Farsça Mevlid, altmış beyitlik Tarih-i Âli Osman, Jil Pılas'ın Farsça tercümesi basılmıştır.

Hacı Baba-yı İsfahânî isimli eserini izinsiz olarak Bombay'da onbin adet bastırmıştır. Ahter gazetesinde pek çok şiiri yayımlanmıştır.¹⁶⁹

Son zamanlarda yazdığı şiirlerde mahlas kullanmamıştır. Türkçe şiirleri Farsça şiirleri kadar başarılı değildir.¹⁷⁰

Açmış dil-i figârına bin dürlü yâre yâr
Âh u figânım eylemez ol işve-kâre kâr

Zahm-ı firâka câre aranmak ne fâide
Bîhûde olsun ister ise çeşm-i câre çâr

Vaz-ı sühan hakikat-i ruhsâruna mecâz
Gonce sözü dudaklarına istiâre âr

Ruhsâr u kadd ü kâmet ile genc-i hüsndür
Zülf-i siyâhı hıfzı içün bî-şümâre mâr

Ey dil inanma gerçi oyalandırır seni
Gerdûn-ı pür-sitâre-i dûn gâhvâre-vâr

Feryâdını işitmededir gûş-ı çerh ger
Baht-ı siyâhı görmede çeşm-i sitâre târ

169 Kendi elyazısıyla bazı eserleri Bayezid Devlet Kütüphanesi'ndedir.

170 Bir başka rivayette, Sadrazam Sipihşâlâr Mehmed Han'ı hicvetmesi üzerine 1283/1866-67'de firar ederek İstanbul'a geldiği söylenmektedir (Son Asır Türk Şairleri, C. I, s. 463); Tuhfe, C. I, s. 187; TDEA, C. III, s. 440.

Atşân-ı vâdi-i gama vermez sehâb âb
Dil-serd-i nâzı vasıldan eyler kenâre nâr

Bâr-ı gam-ı helâk helâk-i dile yeter
Koyma melâmetinde rakîbâ dâd yâre yâr

Râh-ı talebde meşveret-i aklı terk kıl
Pây-i vüsûl-i maksadadır istihâre hâr

Etmişdi la'l-i reng-i lebi hâlimi tebâh
Feryâdına yetiştî hat-ı sebze-târa târ

ABDÜLKADİR

(1839-1923)

Asıl adı Gulâmî Kadir olan Seyyid Abdulkadir Efendi, Özkend hükümdarı Seyyid Burhaneddin Kılıç soyundan Şeyh Süleyman Hüseyinî Efendi'nin oğludur. 1255 / 1839 tarihinde Belh'te Kunduz denilen yerdeki tekkede doğmuştur. Belh'te ortaya çıkan zulüm üzerine, babası 400 kadar müridi ile birlikte ülkesini terk ederek Irak, İran üzerinden Konya, Bursa ve daha sonra Sultan Abdülaziz Han'ın daveti üzerine İstanbul'a gelmiştir. 1855 yılına rastlayan bu göç esnasında on yedi yaşındadır.

Abdülkadir, babasından Nakşibendî icazeti aldı.

Seyyid Bekir Reşad Efendi'den de Hamzavîliğe intisap etmiştir. 1294/1877'de babası vefat edince onun yerine Murad-ı Buhârî tekkesine şeyh oldu. 46 yıl şeyhlik yaptıktan sonra 86 yaşındayken 27 Receb 1341 / 1923 tarihinde vefat etti ve adı geçen tekkede gömüldü.

Şiirlerinde Gulâmî Kadir, Kadir-i Hikmet, Belhî gibi mahlaslar kullanmaktadır. Türkiye Türkçesi, Çağatayca ve Farsça şiirlerden oluşan bir Divanı vardır (bkz. Millet Kütüphanesi, Ali Emirî, No: 266). Şiirleri, özellikle tasavvufun inceliklerini ve sırlarını açıklıkla anlatan son asrın en büyük sûfi şairidir.

Diğer eserleri şunlardır: Yenâbi'-i Hikem, Gülşen-i Esrâr, Künûzü'l-Ârifîn fî Esrârı't-Tevhîd, Esrâru't-Tevhîd, Şems-i Rahşân, Sünûhât-ı İlâhîye, İlhamât-ı Rabbâniye, Şems-i Envâr.¹⁷¹

1

Ârif-i billâh olanlar aşka eyler iktidâ
Muktedâsı aşk olanlar oldu Hakk'a intihâ

Ârif-i Hak olsa âdem aşk anın yâridir
Aşk eğer hem-râh olursa olur ana reh-nümâ

Aşk-ı Hak'dan gayrısı uşşâka olmadı kabûl
Aşk-ı Hak'dan gayrısı uşşâka oldu mâsivâ

171 Tuhfe, C. II, s. 638; Son Asır Türk Şairleri, s. 26-27; Türk Şairleri, C. I, s. 229-233; Abdülbaki Gölpınarlı, *Melâmîlik ve Melâmîler*, İst. 1992, s. 181-186; TDEA, C. I, s. 20.

Aşk-ı vech-i yârdan gayrısıdır dilde keder
Hâne-i dilden süpür ger olsa dilde mâsivâ

Vech-i gayr-ı yâra kim âyıklar itmez iltifât
İltifât eylerse her kim bulamaz zerre safâ

Yârdan bî-behre olmuşlar bilin dîvânedir
Her kim ol dîvâne oldu akl ona etmez vefâ

Cevr-i aşka sabr idenler ârif-i dânâ olur
Ârif-i dânâ olana cevır eder râh-ı Hudâ

Aşk bir nâr-ı şererdir mâsivâyı hark eder
Mâsivâ her ne olursa hark edip eyler hebâ

Kâdir-i Belhî Hudâ'nın aşkından olma cüdâ
Aşk-ı Hak olsa dilinde sana Hak'dandır atâ

2

Avâlim cümlesidir zıll-ı esmâ
Ki zâhir oldu esmâdan müsemmâ

Sıfâtından zuhûra geldi ekvân
Bulardan oldu zâhir sırr-ı esmâ

Müsemmâsına mazhar oldu âdem
Bu âdem oldu câmi' cümle esmâ

Bu mazhar oldu vech-i Zât'a mir'at
Bu mir'âttan ki Zât oldu hüveydâ

Ki âdem mazhar-ı Zât-ı Hudâ'dır
Ki kadrini anın Hak kıldı i'lâ

Merâtib âdeme buldı nihâyet
Nihâyetden bidâyet oldu peydâ

Bidâyetle nihâyet ortasında
Tamâm-ı halk-ı âlemdir serâpâ

Bidâyetde nihâyet oldu mahfî
Bu mahfîde bidâyet oldu ahfâ

3

Kim iderse kûy-ı cânândan güzer
Ârif-i hakkânidür sâhib-nazar

Ebcedi okursa hatt-ı yârdan
İşbu âlem içredür ol muhtasar

Sırr-ı Hakk'ı her kime fâş eyleme
Câhil ü nâdândan eyle hazer

Men aref sırrını her kim bilmese
Âlem-i hayvânî anadur makar

Leylî Mecnûn dil-beyâbân-gerd olan
Âlem-i ıřkdan olupdur bâ haber

Milk-i dil şehrinde ol kim şâhdur
Cân-ı cânândın ana irmiş nazar

Mekteb-i dilden okugan ârifin
Cümle âlem gözinedür yek nazar

Halk-ı âlem buldı şeydâ ışkıga
Buldı rûşen ışkdın şems ü kamer

Hızr-veş âb-ı hayâtı nûş iden
Tâ kıyâmet zindelikde müstakar

Tüşse canga âteş-i ışk-ı Hudâ
Kalbi anıng Tûr olur şâm u seher

Hâl ü hatdan okugan esrârını
Âlem-i câna kılur her dem sefer

Kâdir-i Hikmet'ga Hak buldı ıyân
Kalmadı âlemge hestîden eser

4

Âlem-i cân içre bulgan mahzen-i esrârdır
Cânıdın geçgan kişi cânânı birle yârdır

Kûy-ı yârığa ikâmet eylegan uşşâkını
Rûz-ı mahşerde şefi'i Ahmed-i Muhtâr'dır

Sâkî-i kevser elinden hamr-i vahdet nûş iden
Feyz-i Hak'dan neş'e-yâb olmuş o berhordârdır

Bâğ-ı gülzâr-ı ruhında ârif-i sâbit-kadem
Bir Hudâ'dın başkası gözine anın bârdır

Bir Hudâ'dın gayrısına ârif itmez iltifât
Ol sebebdin ârif-i Hak bende-i derbârdır

Kâdir-i Hikmet Hudâ'nın bende-i ednâsıdır
Ol hudâvend-i cihânga mahzen-i esrârdır

5

Râh-ı Hakk'a kim girürse dilde ol sultân olur
Hak yolıdan çıkgan âdemler biling şeytân olur

Neş'eyâb-ı câm-ı vahdet bulmagan âdem değil
Cür'a-i câm-ı mahabbetden içen insân olur

Feyz-i Hak'dan kat be-kat sîrâb bulsa âdemî
Gözleri dîdârına aklı anıng hayrân olur

Vech-i Bâkî cilveger bulsa gözine tâ ebed
Bî-haber bulup özidin mest ile sekrân olur

Eynemâ küntüm tevellû âyetin okur müdâm
Feyz-i Hak'dan şâd bulup mazhar-ı Rahmân olur

Âlem-i insâniyetde her kim eylerse karâr
Katresi ummân bulup ol bahr-ı bî-pâyân olur

Kâdir-i Hikmet hakikat bahrığa gavvâs olup
Mâlik oldu gevhere ol ilm ana hayrân olur

6

Özindin bâ-haber bolgan kişi insân-ı dâ'nâdur
Ki dâ'nâ bolgan insânlar ki anlar merd-i ma'nâdur

Hudâ'dın başka bilme cümlesi anıng zuhûrıdur
Tamâmı cümle-i âlem heme a'lâ vü ednâdur

Görinen cümle-i ekvân zuhûrât-ı İlâhîdür
Merâtibden özini eylegan izhâr Mevlâ'dur

Mezâhir oldu bu ekvân anıng ismi irür mahlûk
Mezâhirden olan zâhir biling ol Rabb-i a'lâdur

Mezâhir bil ki zâhirdür ki mazhâr anla bâtındur
Ki zâhir sûret-i esmâ ki muzhir bil müsemmâdur

Hakikat kevn-i câmi'dür ki insânî durur berzah
İkisi oldu Hak'dan cem' anıng çün sırr-ı kübrâdur

Vücûd-ı âdemîde nakşolupdur sırr-ı Kur'ânî
Ki nakşını vücûdunda bulan insân-ı dâ'nâdur

Özini bilmeyen âdem hakikat ârif olmadı
Hakikatde olan ârif ki ol insân-ı ma'nâdur

Derûnun kenzine yol bul ki ol kenz-i Hudâ'dandur
Derûnun Kâdir-i Belhî bilesin beyt-i Rahmân'dur

NUSRET

(d. 1848)

Seyyid Muhammed Nusret Ali Han. İmam-ı Fenn-i Münâzara lakabıyla tanınan Ebu'l-Mansur Seyyid Muhammed Nasırüddîn Efendi'nin oğludur. Şiirlerinde Han mahlasını kullandı. Delhilidir. Takrîben 1264 / 1848 tarihinde Delhi'de doğdu. Memleketinde ilim tahsil etti. Nusretü'l-Metâbi' adıyla bir matbaa kurdu ve Nusretü'l-Ahbâr adında bir gazete çıkararak burada müslüman halkı uyandırmaya yönelik yazılar yayımladı. Daha sonra İstanbul'a gelerek Maarif Teftiş ve Muayene Encümeni'ne üye seçildi.

Nusretü'l-Ahbâr'daki makalelerinin bir kısmını Hakku's-Sultan adıyla bastırdı. Türkçe, Farsça ve İngilizce şiirlerini Sühan-ı Devletî adıyla yayımladı (1910).¹⁷²

1

Perî cemâlini gördükde bî-mecâl olurum
Ya görmesem anı bir gün harâb-hâl olurum

Mezâk-ı dehr cehâlet-pesend olunca hemân
Kemâlsizlik ile sâhib-kemâl olurum

172 Son Asır Türk Şairleri, s. 1272-74; Tuhfe, C. II, s. 1060; TDEA, C. VII, s. 88.

Ararken ol beli hayrân olur hîred ammâ
Makâl-i hokka-i la'linde ben de lâl olurum

Vüfûr-ı derd-i firâkınla ey kemân-ebrû
Enîn ü âh ile hem-peyker-i hilâl olurum

Kemâl-i fahr ile Han râh-ı inkisârîde
Karıncalar gibi bî-kesce pâymâl olurum

2

Letâfet-i çemen ü berg ü bârı seyredelim
Riyâz-ı ma'rifet-i Kirdgârı seyredelim

Nesîm-i rûh-fezâ ebr cünbüş-âverdir
Medâr-ı feyz-i safâ-yı bahârı seyredelim

Hele şamata-i çarha sımâhı vermeyerek
Hezârı dinleyelim âb-şârı seyredelim

Rakîb rağmına bu mevsim-i safâ içre
Piyâle-keş olalım lâlezârı seyredelim

Bugün felâsife-âsâ kenâr-ı cûda durup
Şu mevc-i zindegî-i müsteârı seyredelim

Misâl-i katre-i bârân kum içre düşmüş Han
Gelin gelin hele şu hâksârı seyredelim

BİBLİYOGRAFYA VE KISALTMALAR

- (Adivar), Abdülhak Adnan, "Ali Kuşçu", *İslâm Ansiklopedisi*, C. I.
- Ahdî*: Solmaz, Süleyman, *Ahdî ve Gülşen-i Şuarâsı*, Gazi Ün. Sos. Bil. Enst. Doktora Tezi, Ank. 1996.
- Aksoy, Hasan, "Derviş Şemsî, Deh-Murg ve Bazı Notlar", *İlim ve Sanat*, Sayı: 28 (İst. 1991).
- Aksoy, Hasan, "Derviş Şemseddin", *TDVİA*, C. IX.
- Aktan, Ali, "Hoca Ahmed Yesevî ve Kühü'l-Ahbâr'a Göre Anadolu'daki Halifeleri", *Milletlerarası Hoca Ahmed Yesevî Sempozyumu* (26-29 Mayıs 1993), Kayseri.
- Akün, Ömer Faruk, "Hâfız-ı Acem", *TDVİA*, C. XV.
- Altundağ, Şinasi, "Selim I.", *İslâm Ansiklopedisi*, C. X.
- Ârif Hikmet*: Ârif Hikmet, *Tezkiretü's-Şuarâ*, Millet Ktb. Ali Emiri Bl. No: 789.
- Âşık Çelebi*: Kılıç, Filiz, *Meşâirü's-Şuarâ (İnceleme, Tenkitli Metin)*, C. I-II, Gazi Ün. Sos. Bil. Enst. Doktora Tezi, Ank. 1994.
- Atâyî*: Nev'îzâde Atâyî, *Hadâikü'l-Hakâyk Fî Tekmileti's-Şakâyk*, Haz. Abdülkadir Özcan, İst. 1989.
- Ateş, Ahmed, "Külliyât-ı Divan-ı Mevlânâ Hâmidî", TTK Belleten, XIV/53 (1950).
- Ayan, Hüseyin, "Hamidî-zâde Celîlî", *Türk Kültürü*

Araştırmaları, XVII-XXI/1-2 (1979-1983),
Ank. 1983.

Barkan, Ömer Lütfi, “Kolonizatör Türk Dervişleri”,
Vakıflar Dergisi, C. II, İst. 1942.

Beyânî: Aysun Sungurhan, *Beyânî Tezkiresi*
(*İnceleme, Tenkitli Metin*), Gazi Ün. Sos.
Bil. Enst. Yüksek Lisans tezi, Ank. 1994.

Cunbur, Müjgân, “Ahmed Yesevî’nin Ahi ve Gazileriyle
Anadolu’nun Türkleşmesindeki Yeri”,
Milletlerarası Hoca Ahmed Yesevî
Sempozyumu (26-29 Mayıs 1993), Kayseri.

Cunbur, Müjgân, “Ahmed Yesevî’nin Anadolu’nun
Türkleşmesindeki Yeri”, *Erdem*, C. 7, Sayı:
21, Ank. 1995.

Cunbur, Müjgân, “Yunus Emre’nin Ahmed Yesevî’ye Bir
Naziresi”, *Türk Halk Kültürü Araştırmaları*,
1991/1, Ank. 1991.

Çavuşoğlu, Mehmed, “Basîrî”, *Küçük Türk-İslâm*
Ansiklopedisi, Fasikül: 4, İst. 1981.

Çavuşoğlu, Mehmed, “Kanunî Devrinin Sonuna Kadar
Anadolu’da Nevâyî Tesiri Üzerine
Notlar”, *Atsız Armağanı*, İst. 1976.

Danişment, İsmail Hami, *İzahlı Osmanlı Tarihi*
Kronolojisi, C. I, İst. 1948.

Demirci, Mehmet, “Ahmet Yesevî’den Yunus Emre’ye”,
Milletlerarası Hoca Ahmet Yesevî
Sempozyumu (26-29 Mayıs 1993), Kayseri.

Eraslan, Kemal, "Ahmed Yesevî İle Yunus Emre'de Ortak Temalar", *Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri*, C. IV, Ank. 1991.

Ertaylan, İsmail Hikmet, *Külliyât-ı Divan-ı Kabûlî*, İst. 1948.

Ertaylan, İsmail Hikmet, *Külliyât-ı Divan-ı Mevlânâ Hâmidî*, İst. 1949.

Esrâr Dede: Aras, Namık Kemâl, *Esrâr Dede'nin Tezkire-i Şuarâ-yı Mevleviyye'si*, Ankara Ün. Sos. Bil. Enst. Doktora Tezi, Ank. 1987.

Faîk Reşad, *Eslâf*, İst. 1311.

Fatin: Fatin, *Hâtîmetü'l-Eş'âr*, İst. 1271.

Giese, F., "Basîrî", *İslâm Ansiklopedisi*, C. II, s. 319.

Gökmen, Ertan, "Yavuz Sultan Selim'in İran'dan ve Mısır'dan Getirdiği Sanatkârlar", *Türk Kültürü*, 407, Mart 1997.

Gölpınarlı, Abdülbaki, *Melâmîlik ve Melâmîler*, İst. 1992.

Güldeste: İsmail Belîğ, *Güldeste-i Riyâz-ı İrfan ve Vefeyât-ı Dânişverân-ı Nâdiredân*, Bursa, 1302.

İnalcık, Halil, "Mehmed I.", *İslâm Ansiklopedisi*, C. VII.

İsen, Mustafa, "Yürü Var Gel Ya Arap'tan Ya Acem'den", *Millî Kültür*, Sayı: 146, Ank. 1984).

İsimler Sözlüğü: İpekten, Halûk, Mustafa İsen, Recep Toparlı, Naci Okçu, Turgut Karabey,

Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Ank. 1988.

Kafî-i Şuarâ: Mehmed Tevfik, *Kafî-i Şuarâ*, İst. 1290.

Kafzâde: Kafzâde Fâizî, *Zübdetü'l-Eş'âr*, Süleymaniye Ktb. Şehit Ali Paşa Bl. No: 1877.

Kamus: Şemseddin Sâmî, *Kamusu'l-A'lâm*, C. I-VI, İst. 1306-1316.

Kara, Mustafa- Algar, Hamid, "Abdullah-ı İlâhî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. I, s. 110-112.

Karahan, Abdülkadir, "Hâmidî", *Enciglopedia of Islam*, III.

Karahan, Abdülkadir, "Horasan Kültürünün Anadolu Türk Kültürünün Gelişmesine Etkileri", *Eski Türk Edebiyatı İncelemeleri*, İst. 1980.

Keşfü'z-Zünûn Zeyli: İsmail Paşa, *Keşfü'z-Zünûn Zeyli*, C. I-II, İst. 1971-1972.

Keşfü'z-Zünûn: Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-Zünûn*, C. I-II, İst. 1971.

Kınalızâde: Kınalızâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü'ş-Şuarâ*, Haz. İbrahim Kutluk, C. II, Ank. 1981.

Köprülü, Fuat, "Hâce Ahmed Yesevî, Çağatay ve Osmanlı Edebiyatları Üzerindeki Tesiri", *Bilgi Mecmuası*, C. I, Sayı: 6 (Nisan 1330 /1914).

Köprülü, Fuad, "Azeri Edebiyatına Ait Notlar: Hasanoğlu

ve Habibî", *Edebiyat Fakültesi Mecmuası*, C. IV(1925).

Köprülü, Fuat, Habîbî, Hayatı ve Eseri", *Edebiyat Fakültesi Mecmuası*, C. VIII (1932), s. 626-633.

Fuat Köprülü, "Çağatay Edebiyatı", *İslâm Ansiklopedisi*, C. III.

Köprülü, Fuat, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ank. 1976, 3. bsk. 1976.

Köprülü, Fuat, *Türk Dili ve Edebiyatı Hakkında Araştırmalar*, İst. 1934.

Köprülü, Fuat, *Türk Edebiyatı Tarihi*, 2. bsk. İst. 1980, s. 380).

Kurnaz , Cemâl - Tatçı, Mustafa, "İstanbul'da Buharalı Bir Nakşî Şeyhi: Emir Buharî ve Türkçe Şiirleri", *Bilig*, I, 1996.

Kurnaz, Cemâl, Ahmed İlâhî'nin Türkçe Şiirleri", *İLAM Araştırma Dergisi*, C. I, Sayı:1, Ocak-Haziran 1996.

Kurnaz, Cemâl, "Ümmî Divan Şairleri", *Türklük Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 7 (1991-92), İst. 1993.

Kurt, Yılmaz, "Hoca Ahmed Yesevî'nin Rum Eyâletindeki Zâviye Kurucuları Üzerindeki Etkileri", *Milletlerarası Ahmed Yesevî Sempozyumu*, (26-29 Mayıs 1993), Konya.

Künhü'l-Ahbâr: Mustafa İsen, *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısım*, Ank. 1994.

Latîfî: *Tezkire-i Latîfî*, İst. 1314.

Lûgat-i Tarihiyye ve Coğrafiyye: Yağlıkçızâde Ahmet Rifat, *Lûgat-i Tarihiyye ve Coğrafiyye*, C. I-VII, İst. 1299-1300.

Mazıoğlu, Hasibe, "Ahmed-i Yesevî'nin Anadolu'ya Attığı Ateşli Eğsi", *Türk Dili*, Sayı: 504 (Aralık 1993).

Mecdî: Mecdî Mehmed Efendi, *Hadâikü's-Şakâik*, Haz. Abdülkadir Özcan, İst. 1989.

Mecelle: Müstakimzâde Süleyman Sadeddin, *Mecelletü'n-Nisâb*, Süleymaniye Ktb. Esad Ef. Bl. No: 628.

Mengi, Mine, *Mesîhî Dîvânı*, Ankara 1995.

Nahîfî, Mesnevî Tercümesi, Haz. Âmil Çelebioğlu, *Mesnevî-i Şerif Manzum Nahîfî Tercümesi*, C. I, İst.. 1962.

Nuhbe: İsmail Belîğ, *Nuhbetü'l-Âsâr Li-Zeyli Zübdeti'l-Eş'âr*, Haz. Abdülkerim Abdulkadiroğlu, Ank. 1985.

Ocak, Ahmet Yaşar, "Anadolu Sûfiliğinde Ahmed-i Yesevî ve Yesevîlik", *Türk Dili* Sayı: 504 (Aralık 1993).

Ocak, Ahmet Yaşar, "Anadolu Türk Halk Sûfiliğinde Ahmed-i Yesevî Geleneğinin Teşekkülü", *Milletlerarası Ahmed Yesevî Sempozyumu Bildirileri* (26-27 Eylül 1991), Ankara.

Okuyucu, Cihan, “Ahmet Yesevî’nin Anadolu’daki Temsilcileri Yunus Emre İle Âşık Paşa Arasındaki Fikir Akrabalığı”, *Milletler-arası Hoca Ahmed Yesevî Sempozyumu*, (26-29 Mayıs 1993), Kayseri.

Osmanlı Müellifleri: Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, C. I-III, İst. 1333-1342.

Öztürk, Mürsel, “Ahmed Yesevî-Hacı Bektaş-ı Velî ve Yunus Emre Zinciri”, *Erdem*, Cilt: 3, Sayı: 9, (5 Eylül 1987).

Râmiz: Sadık Erdem, *Râmiz ve Âdâb-ı Zurefâ’sı*, Ank. 1994.

Rıza: *Tezkire-i Rıza*, İst. 1316.

Ritter, Helmuth, “Celâleddin-i Rûmî”, *İslâm Ansiklopedisi*, C. III.

Riyâzî: Riyâzî, *Tezkire-i Şuarâ*, Nuruosmaniye Ktb. No: 3724.

Safâyî: Safâyî, *Tezkire*, Süleymaniye Ktb. Veliyüddin Ef. Bl. No: 2585.

Sâlim: Sâlim, *Tezkire*, Süleymaniye Ktb. Esad Ef. Bl. No: 3872. *Tezkire-i Sâlim*, İst. 1315.

Sehî: Sehî, *Tezkiretü’ş-Şuarâ*, İst. Ün. Ktb. No: 2540.

Semâhâne-i Edeb: Ali Enver, *Semâhâne-i Edeb*, İst. 1309.

Sertkaya, Osman Fikri, "Osmanlı Şairlerinin Çağatayca Şiirleri", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, XVIII (Ağustos 1970), s. 133-138; "Osmanlı Şairlerinin Çağatayca Şiirleri -II", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, XIX (Ekim 1971), s. 171-184; "Osmanlı Şairlerinin Çağatayca Şiirleri -III ve Uygur Harfleri ile Yazılmış Bazı Manzum Parçalar -I", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, XX (Aralık 1972), s. 157-184.

Sicil: Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmânî*, C. IV, İst. 1308-1311.

Son Asır Türk Şairleri: İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, Fasikül: C. IV, İst. 1988.

Şahinoğlu, Nazif, "Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî", *TDEA*, C. VI.

Şeyhî: Şeyhî Mehmed Efendi, *Vekâyi'-i Fuzalâ*, C. I-III, Haz. Abdülkadir Özcan, İst. 1989.

Tansel, Fevziye Abdullah, "Hâmidî", Türk Ansiklopedisi, XVII.

Ünver, İsmail, "Hâmidî", TDVİA, XV.

TDEA: *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C. I-VII, İst. 1977- 1990.

Tezkire-i Âmid: Ali Emirî, *Tezkire-i Şuarâ-i Âmid*, İst. 1328.

Timurtaş, Faruk K., *Eski Türkiye Türkçesi XV. Yüzyıl Gramer-Metin-Sözlük*, 2.bsk., İstanbul, 1981.

Timurtaş, Faruk K., *Şeyhî, Hayatı, Eserleri*, İst. 1968.

Tuhfe: Nail Tuman, *Tuhfe-i Nâilî*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınlar Dairesi Başkanlığı Ktb. No: B. 870.

Türk Şairleri: Sadettin Nüzhet Ergun, *Türk Şairleri*, C. I, İst. 1935.

Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Azerbaycan Türk Edebiyatı, Ank. 1993, C. II/127.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu Karakoyunlu Devletleri*, Ank. 1937.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, "Osmanlı Sarayında Ehl-i Hıref Defterleri", *Belgeler*, C. XI/15, Ank. 1986.

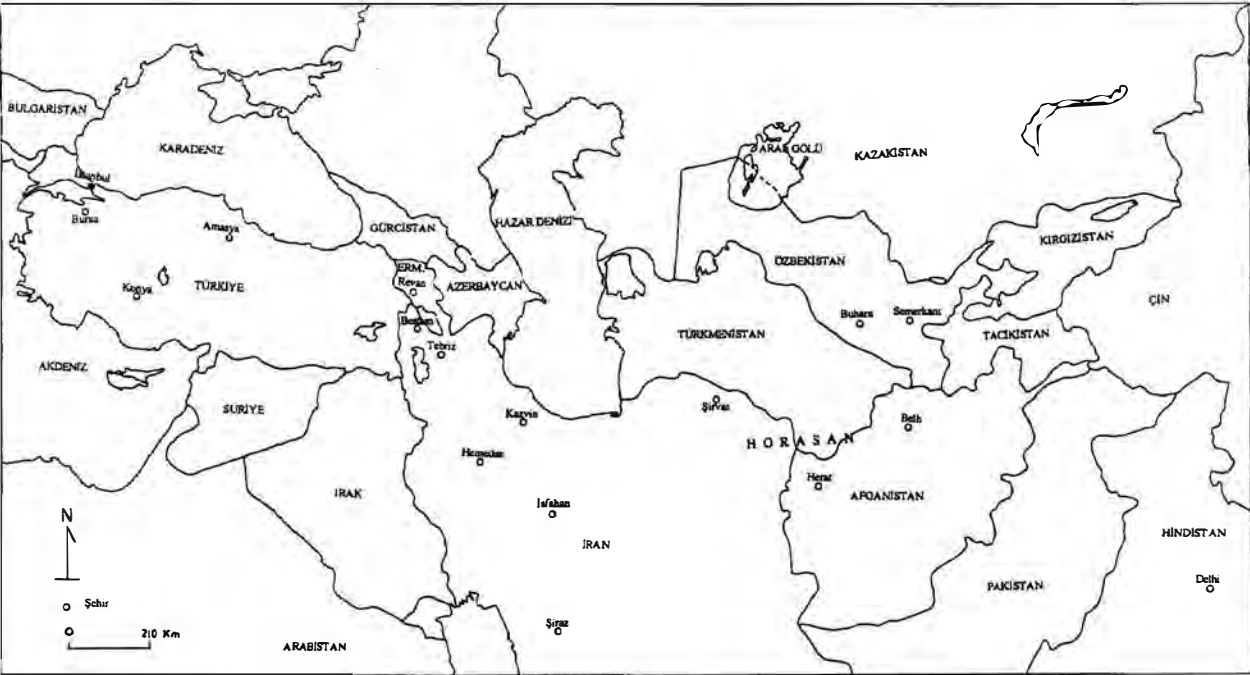
Ünver, İsmail, "Hâmidî'nin Türkçe Şiirleri", *Türkoloji Dergisi*, VI (1974).

Ünver, İsmail, "Ahmed-i Yesevî'nin Anadolu'daki Etkileri Üzerine", *Türk Dili*, Sayı: 504 (Aralık 1993).

Yılmaz, Ali, "Ahmed-i Yesevî'nin Hikmetleri İle Yunus Emre'nin Şiirlerinde Tasavvufî Muhteva Benzerlikleri", *Milletlerarası Hoca Ahmed Yesevî Sempozyumu* (26-29 Mayıs 1993), Kayseri.

Yılmaz, H. Kâmil, "Anadolu ve Balkanlar'da Yesevî İzleri", *İlim ve Sanat*, Sayı: 35-36 (Temmuz 1993).

Zarcone, Thierry, "Historie et Croyances des Derviches Turkestanais et Indiens à Istanbul", *Anatolia Moderna*, II, Paris 1991.

ANADOLU'YA GELEN ORTA ASYALI ŞAİRLERİN DOĞUM YERLERİ

DİZİN

A

- âb, 70, 145, 166
âb-ı Ceyhün, 84
âb-ı çeşm, 43
âb-ı engûr, 40
âb-ı hayât, 33, 163, 170
âb-ı revân, 80, 103
âb-ı rû, 130
âb-şâr, 175
abâ, 150
Abbas, 136
abd, 77
abd-i âciz, 127
abd-i makbûl, 60
Abdî, 90
Abdullah-ı İlâhî, 47
Abdulvehhâb Es-Sabunî, 89
Abdülcefîl, 41
Abdülfezzâh, 101
Abdülkadir, 166
Abdülvehhâb/Abdî, 89
Abdürrezzâk, 143
Acem, 73, 105, 120, 155
Acem belâgatçileri, 94
Acem diyarı, 62, 64, 89, 92, 94, 100, 106, 116
Acem Hâce, 141
Acem Hüseyin Molla, 121
Acem Paşa, 136
Acem Sarfî, 111
Acem Selim, 128
Acem Sürûrî, 68
Acem vilayeti, 73
Acem Yakup Çelebi, 127
Acem-zâde, 85

Acemâne, 65, 97, 106
Acemlik, 75
Acemzâde, 92, 97, 125
Acemzâde Abdulhalîm Efendi, 125
âdâb, 114

Adana, 93
adem deryâsı, 118
âdem, 54, 79, 104, 106, 150, 167, 169, 171, 172, 173
âdemî, 172
Âdil, 101
âfâk, 68, 112
Afganistan, 130
âfitâb, 48, 68, 107, 130, 144, 145
âfitâb-ı hüsn, 86
âfitâb-ı ışk, 36
âfitâb-ı sâye-perver, 110
Âgâh, 144, 146, 147
ağ u kara, 78
ağız, 40, 134
ağniyâ, 77
Ağrıboz, 120
ağyâr, 31, 36, 57, 98, 109, 121, 147
âh u figân, 165
ahbâb, 161
Ahdî, 80, 81, 89, 97, 105, 108, 111
ahfâ, 169
Âhî, 75
âhir-zamân, 34
âhiret, 48
ahkâm, 162
Ahmed Efendi, 81
Ahmed Eflâkî, 89
Ahmed III., 155
Ahmed İlâhî, 53
Ahmed Yesevî, 94, 111, 112
Ahmed-i Muhtâr, 171
Ahmet Rasim, 159
Ahsen, 129
Ahter gazetesi, 165
ahter-i tâbân, 35

- âh, 43, 79, 82, 96, 117
 âhû, 84, 103
 âhû-yı sayyâd-figen, 146
 ahvâl, 61, 77
 akademi nişanı, 164
 akça, 101
 akîk-i Yemen, 67
 Akkoyunlu, 73
 akreb, 65
 aks-i dâğ-ı nlhân, 67
 aks-i ruh, 146
 aks-i rûy-ı nûr-perverd, 135
 Aksaray, 75
 akvâl, 61
 âl eylemek, 82
 a'lâ vü ednâ, 172
 Alaca Basîrî, 73
 Alaca Hamam, 75
 Alacahisar, 75
 âlâm, 161
 âlem, 49, 71, 91, 98, 118, 119, 127,
 128, 150, 155, 169, 170, 171
 âlem-i cân, 170, 171
 âlem-i esrâr, 57
 âlem-i hayvânî, 170
 âlem-i ışk, 170
 âlem-i ıtlâk, 82
 âlem-i insâniyet, 172
 âlem-i vahdet, 118
 âlemû's-sır, 34
 alev, 81, 82
 Âlî, 75, 87
 Ali, 62
 Ali Bey, 129
 Ali Çelebi, 86
 Ali Efendi, 121
 Ali Ekrem, 159
 Ali Emirî, 167
 Ali Paşa medresesi, 101
 Ali Süavi, 164
 Ali Şir Nevâyî, 71, 73
 Ali Şir Nevâyî Divanı, 87
 âll-güher, 35
 âlim, 62, 104, 125, 129, 156
 altun benek, 103
 âmâc, 77, 162
 âmâc-gâh, 132
 Amasya, 46, 101
 Amasyalı, 101
 âmî, 77
 âmîzeş-i enbâ-ı dehr, 77
 Anadolu, 31, 46, 47, 62, 68, 74, 89,
 124, 130
 Anadolu Kazaskeri, 101
 Anadolu Türkçesi, 134
 Anadolulu, 68
 anber, 66
 anber-efşân, 33
 anberîn, 66
 Ankâ, 121, 123
 Ankara medresesi, 101
 ankebût, 103
 antoloji, 130
 ân, 49, 60
 ârâm-ı câm, 69
 Arap, 94
 Arapça, 93, 97, 102, 147, 164
 âriz-ı bâğ, 67
 ârif, 61, 76, 79, 155, 170, 171, 173
 Ârif Fethullah Çelebi, 90
 Ârif-i billâh, 167
 ârif-i dânâ, 168
 Ârif-i Hak, 167, 171
 Ârif-i hakkânî, 169
 ârif-i sâbit-kadem, 171
 Arran eyaleti, 100
 arsa-geh, 137
 arûs, 84
 aruz, 111, 123

arvadlar işi, 134
 arz-ı hâcet, 77
 arz-ı visâl, 144
 ashâb, 113
 ashâb-ı kemâl, 155
 Âsım, 128
 âsiyâb, 96
 assı, 51
 âstîn, 135
 astronomi, 62
 âsumânî, 103
 âşık, 40, 44, 51, 52, 53, 54, 57, 59, 79,
 98, 99, 117, 121, 123, 148
 Âşık Çelebi, 62, 65, 68, 73, 75, 86, 94,
 95, 97, 102
 âşık-ı sâdık, 58, 132
 âşıkân, 137
 âşıkâne, 65
 âşinâ, 50, 76, 78, 155
 âşinâ-sühan, 146
 âşinâlık, 56
 âşiyân, 63, 70, 88
 aşk, 42, 135, 141, 167, 168
 aşk dâğı, 147
 aşk ehli, 66
 aşk-ı Hak, 167, 168
 aşk-ı hüsn-i pâk, 77
 aşk-ı Mecnûn, 30
 aşk-ı vech-i yâr, 168
 âşüfte-hâl, 140
 at, 134
 atâ, 58, 59, 94, 95, 96, 142, 168
 âteş, 29, 143
 âteş-i aşk, 29
 âteş-i ısk-ı Hudâ, 170
 âteş-i innâ enellâh-i yed-i beyzâ, 70
 âteş-pâre-i germ-âşinâ, 144
 âteş-zen-i gülzâr-ı çemen, 146
 âteşîn âh, 37, 103
 âteşîn yüz, 131

Atik Ali Paşa Medresesi, 101
 atlas-ı çarh, 150
 atşân-ı vâdi-i gam, 166
 âvâre, 38
 âvâze, 36
 avretler, 75
 ay, 69
 ayağı götürmek, 118
 ayak, 63, 67, 104
 Ayas Paşa, 99
 Ayasofya, 74
 Ayasofya Camii, 53
 Ayasofya Kütüphanesi, 46
 Ayasofya Medresesi, 101
 âyet, 172
 âyîne, 97, 160
 Âyîne-i İbret, 159
 Âyîne-i İskender, 160
 ayn-ı inâyet, 91
 Ayşî, 115
 âzâde, 119
 âzâr, 133
 Azerbaycan, 64
 azîz, 143
B
 bâd-ı muhâlif, 82
 bâd-ı sabâ, 78, 143
 bâdâm, 67
 bâde, 64, 103, 162
 bâde-i gül-renk, 70
 bâde-i nâb, 131
 bâde-i sad-şîşe, 138
 bâğ-ı çemen, 67
 bâğ-ı gülzâr-ı ruh, 171
 bâğbân, 78
 Bağdat, 27, 104, 129, 164
 Bağdath, 73
 bağır, 38
 bağlamalı kıpkızıl dîvâne, 64
 bâğ, 44, 66, 76, 135
 Bahaeddin Muhammed Veled Dede,

bahâne-cü-yı vuslat, 153
bahâr, 61
bahâr-ı hüsn, 126
bahr-ı bî-pâyân, 172
bahr-ı Kibriyâ, 60
bahr-i ışk, 50
bahşış-i nakd, 100
baht, 119
baht-ı saîd, 68
baht-ı siyâh, 165
baht güneşi, 35
bâkî, 30, 138
Bakû, 46
bal, 39
bâl, 50
bâr, 42, 171, 175
bâr-ı gam, 105
bâr-ı gam-ı helâk, 166
Basîrî, 73, 74, 75, 76, 77, 78
Basra, 104, 136
baş eġmek, 134
baş tutmak, 133
başa gün toġmak, 99
başdan ayaġa, 93
başuma gün toġmadı, 92
başuma satun aldum belâyı, 97
bâtın, 36, 39, 113, 155, 173
bâtın-ı vahdet, 36
Bayezid II., 47, 64, 73, 74, 101
Bayezid-i Bestamî, 107
Bayezid, 119
baykuş, 63
Bayram, 120
bâzâr, 37, 57
bâzü-yı devlet, 118
bed-endîş, 76
bed-hü, 85
bed-nâm, 40

beġlik, 60
behişt, 40
bekâ, 59
bekâ esrârı, 155
bel, 91
belâ, 50, 58, 59, 76, 83
belâ-yı ışk, 59
belâ-yı itâb, 105
belâgat, 93, 102
belâkeş, 79
Belh, 27, 150, 166
Belhî, 167
Belhli, 149
Beliġ, 136, 138, 144
Beliġi, 90
Belkîs-ı mehtâb, 135
bende-i derbâr, 171
bende-i ednâ, 171
bengi, 79
Benginâme, 75
benlik, 51
ber-dâr, 33
Berdaa şehri, 100
berg, 66, 175
berg-i gül, 69, 96
berg-i gül-i ter, 110
berhordâr, 171
berzah, 173
Bestam, 107
beyan, 93
Beyânî, 65, 73, 94, 108
Beyaz (antoloji), 130
beyit, 28, 32, 48, 63, 85, 95, 103, 119,
134, 138, 158, 159, 164
beylerbeyi, 136
beyt-i Rahmân, 173
beytu'llâh, 96
bezm, 144, 147, 161

bezm-ârâ, 159
 bezm-i hasret, 135
 bezm-i ışk, 110
 bezm-i mey, 106
 bezm-i sağ u tarab, 76
 bıçak, 40
 bî-behre, 168
 bî-dilân, 30
 bî-kesce, 175
 bî-mânend ü hemtâ, 158
 bî-mecâ, 174
 bî-nevâ, 140
 bî-nûr, 132
 bî-reng, 36
 bî-ser ü sâ mân, 106
 bî-vefâ, 96
 bî-vefâlık, 153
 bî-zebân, 78
 Bîdârî, 108
 Bîdil, 158
 bîgâne, 50, 56, 78, 155
 bîmâr, 55, 91, 98
 bîmâr-ı aşk, 128, 152
 bîmârsız, 133
 bîn, 37, 103
 Bîsütûn, 69
 bîzâr, 37
 bi-hamdillâh, 153
 biat, 111
 bid, 40
 bidâyet, 169
 binâ-yı merhamet, 157
 binâs, 96
 Binâyî, 73
 bintü'l-ineb, 160, 161, 162
 bir avuç kan içün, 133
 Boğazhisarı, 79
 Bombay, 165

bostân, 44
 Bostan, 152
 Bostan-ı Evvel, 130
 Boy, 34
 Boyabad Hisarı, 75
 Buhara, 47, 105, 136, 140, 142, 144,
 149, 163
 Buharalı, 31, 53, 144, 156, 158, 163
 Buharalı Seyyid Halil, 152
 buhûr, 37
 burc u hisâr, 157
 burc-ı hamel, 144
 Burhaneddin Muhakkık-ı Tirmizî, 27
 Burhaneddin-i Belhî, 159
 Bursa, 41, 44, 53, 62, 127, 147, 156,
 164, 166
 Bursalı Emin, 153
 bûse, 82
 bûy-i gül-âb, 146
 bûlbûl, 34, 35, 83, 84, 88, 96, 119, 133,
 135, 146, 152
 bûlbûl-i hoş-nağme, 162
 bûlbûl-i şeydâ, 122
 Bûlbûlderesi, 140
 bût-hâne, 96
 bût-i şîve-kâr, 138

C, Ç

Cafer-âbâd Tekkesi, 65
 câh, 49
 câhil, 170
 caize, 99, 100, 116
 câm, 82, 126
 câm-ı mey, 135
 câm-ı mül, 63
 câm-ı Sühan-gûy, 41
 câme, 88
 câme-hâb, 68

Câmî, 73, 74
Câmiü'n-Nezâir, 102
cân, 29, 35, 37, 42, 43, 44, 45, 48, 49,
50, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 64,
66, 67, 68, 71, 76, 81, 83, 98, 99,
105, 114, 126, 133, 148, 160, 171
cân dimâgı, 143
cân gülşeni, 122
cân vermek, 134, 160
cân-ı âlem, 83
cân-ı cânân, 72, 170
cân-ı derûn, 99
cânâ, 122, 126, 139
cânân, 50, 52, 56, 57, 60, 106, 142, 171
cânâne, 82
Canbaziye medresesi, 124
cânbazlık, 137
cebhe, 135
cebîn, 100
Cediy, 162
cefâ, 43, 45, 58, 59, 76, 105
cefâ tîri, 82
cehâlet-pesend, 174
Celâieddin Devvânî, 62
Celîlî, 41
cem'iyet, 133
cemâd, 104
cemâl, 36, 52, 56, 66
cemâl-i Kibriyâ, 60
cemâl-i yâr, 57
Cemâziyelâhir, 125, 159
Cemîlî, 87
cenâiz, 104
cenâzât, 104
cenâze, 35
cenb-i lutf, 100
ceng, 70, 161

cennet, 44
cennet-i kûy, 42
Cevâhirü'l-Ebrâr, 111, 112
cevlân, 144
cevr, 38, 59, 76, 105, 137, 153, 168
cevr-i aşk, 168
ciğer, 37, 44, 55, 67
ciğer kanı, 40, 44
cihân, 33, 37, 42, 43, 51, 56, 63, 66, 79,
96, 117, 123, 127, 133, 157
cihân mülki, 117
cilâ, 157
cinân, 162
cism, 70
cism-i sad-çâk, 82
cism-i zerd, 82
cûd, 100
cûşiş-i aşk, 29
cûdâ, 168
Cûdâyî, 105
cüllâb, 109
cüllâhlar, 75
cümle-i âlem, 172
cünbüş-âver, 175
cünûn, 103, 109
cür'a-i câm-ı mahabbet, 172
cür'a-yı vasl, 110
cürm, 93
Çağatayca, 164, 167
çâh-ı Bâbil, 67
çâh-ı zekan, 67
çâk, 88, 104
Çaldıran seferi, 101
Çardaklı Hamamı, 75
çâre, 38, 139, 152, 153, 165
çarh, 84
çâşnî-i vasl, 109
Çatalca, 120

çehre-i dildâr, 79
 çehre-i pür-âb, 131
 Çelebi Mehmed Medresesi, 101
 çemen, 34, 66, 67, 68, 69, 92, 143
 çemen-pîrâ, 148
 çerâğ, 64, 109, 143
 çerâğ-ı mürde, 135
 çeşm, 29, 84, 128, 141, 144
 çeşm-i cādū, 84
 çeşm-i çâre, 165
 çeşm-i mest-i nâz, 137
 çeşm-i pür-hûn, 69
 çeşm-i sitâre, 165
 çeşm-i siyeh, 146
 çeşme, 127
 çeşme-i hayvân, 134
 Çifte Başkurşunlu Medresesi, 101
 çîn-i cebîn, 145
 çîn-i ser-i zûlf, 139
 çihre-i dil-dâr, 132
 çile, 151
 Çorlulu Ali Paşa, 149
 çüb-ı zahm, 109
 Çubukovası, 75
 Çukur Hamamı, 75
 çün ü çerâ, 159

D

da'va-yı fazl-ı peder, 54
 dād, 166
 dağ, 131
 dāğ, 70, 109, 119, 126, 135
 dāğ-ı aşk, 69, 133
 dāğ-ı ayb, 131
 dāğ-ı gam, 69
 dāğ-ı reşk, 138
 dāhil-i ehl-i zamân, 128
 dāl, 81
 dām, 160
 dām-ı mihen, 146

dāmân, 88, 133
 dāmen, 68, 133
 dāmen-i berf-i bahârî, 69
 dānâ, 172
 dāne, 37, 63, 134
 dāne-i hāl-i siyâh, 66
 danişmend, 123
 danişmendlik, 93
 dâr-ı fenâ, 56, 58
 Dâritü'l-Hindiyeti'l-Vākia fî Şerhi'l-
 Vikāye, 102
 dâruşşifâ-yı gayb, 99
 Dârüşşafaka, 164
 Dāye Hatun Camii, 127
 Debistân-ı Pârisî, 164
 def, 40, 119
 def'-i ufûnet, 71
 defâtir-i esfâr, 62
 defter, 37, 39, 48, 78, 100
 defter-i âfâk, 157
 Defterdar Derviş Efendi, 53
 Defterdar İskender Çelebi, 74
 defterdarlık, 104
 Deh-Murg, 63
 dehân, 34, 42, 68, 79, 96, 110
 dehen, 44, 122
 dehr, 84, 110, 143, 161
 dehr-ârâ, 113
 delâl u ganc, 141
 Delhi, 174
 Delhili, 174
 deli, 67
 delk-i tecrîd, 150
 dem, 66
 derd, 30, 31, 37, 40, 43, 50, 57, 58, 59,
 60, 133, 139, 152
 derd ü belâ, 81
 derd-âşinâ-yı efser-i tâc, 78
 derd-i aşk, 155
 derd-i bî-dermân, 134

derd-i dil, 45
derd-i firâk, 175
derd-i hecr, 42
dergâh, 49, 163
dergâh-ı Hak, 48
dergâh-ı kabûl, 115
dergeh-i Mevlâ, 77
derkâr-ı Şeyh, 114
dermân, 43, 45, 50, 60, 99
dermân-ı âşık, 59
dermâncık, 98
derûn, 153, 173
derûn-ı âyîne, 145
derûn-ı dil, 145
dervîş, 39, 59, 96
dervîşâne, 56
Dervîş, 53, 151
Dervîş Abdullah Efendi, 149
Dervîş Ali, 139
Dervîş Aydı, 141
Dervîş Meşrebî, 134
Dervîş Mirza Saffî, 72
Dervîş Remzi, 159
dervîş yaratılışlı, 111, 125
dervîş-i hâtır-rîşe, 77
dervîş-meşrep, 107
dervîş-reviş, 62
deryâ, 118
deryâ çiçekleri, 163
deryâ-yı ma'rifet, 130
dest, 151
dest-bûs-ı yâr, 82
dest-gîr-i lutf, 142
destûr-ı rû'yet, 29
Deşt-i Kıpçak, 120
devâ, 59, 128
devlet, 35, 42, 76
devlet-i vasl, 81
devlet-i vuslat, 120
devletin eşiği, 45
devr, 38
devr-i taleb, 56

devrân, 35, 134
deyr-i cihân, 138
dıraht, 37
dıraht-ı derd, 88
dîdâr, 32, 35, 172
dîdâr-ı şeyh, 115
dîde-i giryân, 35
dîde-i ibret, 161
dîde-i sermâ, 143
dîde-i tahkîk, 69
dîvân, 92, 100
dîvâne, 40, 49, 56, 88, 90, 154, 168
dîvâr, 84, 133
diblek, 64
diken, 66
dil, 44, 48, 50, 51, 59, 60, 66, 67, 68,
76, 78, 83, 85, 92, 98, 99, 103, 105,
126, 136, 137, 138, 154, 162, 165,
168, 171
dil kucağı, 137
dil-ârâ, 88
dil-beyâbân-gerd, 170
dil-dâr, 123
Dil-i pûr-jeng, 107
dil-i dâğdâr, 143
dil-i derdnâk, 135
dil-i efgâr, 43
dil-i figâr, 165
dil-i gûm-râh, 123
dil-i hârâ, 70
dil-i harâb, 141
dil-i zâr, 76
dil-rûbâ, 60, 123
dil-serd-i nâz, 166
dil-teşne, 153
dilber, 54, 81, 99, 117
dilber-i gül-pîrehen, 146

dilberler, 75
dildâr, 55, 56, 57
divan, 33, 41, 53, 69, 74, 75, 87, 92, 94,
97, 108, 129, 130, 136, 139, 145,
151, 167
divan kâtibi, 147, 151
Divan-ı Hümayun kâtibi, 115, 157
Divan-ı Kebîr, 28
Divan-ı Şems, 28
diyâr-ı yâr, 38, 163
Diyarbakır, 87, 124, 139, 144
Diyarbakırlı, 87
donanma kadılığı, 124
dost, 31, 43, 48, 54, 91, 105
dost dili, 37
dost teşnesi, 76
dostluk, 94, 104, 105, 111
duâ, 98, 128
dudak, 67, 165
duhân, 31
duhân-ı nâr-ı dil-sûz, 82
dû zebân, 78
dün ü gün, 55
dünyâ, 48, 81, 85, 91, 107, 118
dür, 66
dür-dâne, 50
dürc-i dehân, 122
Dürr-i Necef, 67
Düstûr-ı Sühan, 164
Düstürçe, 164
düş, 81
düşmen-i akl u edeb, 161
düşnâm, 161

E

ebced, 169

Ebher, 104, 124
ebr, 66
ebr-i nîsan, 55
ebrû, 123, 137
ebrû kâğıt, 152
Ebu'l-Mansur Seyyid Muhammed
Nasîrüddîn Efendi, 174
ebyât, 63
ecel, 98
edebiyat, 164
Edip Hocaefendi, 120
Edirne Kapısı kabristanı, 159
Edirneli Nazmî, 102
Edremit, 54
efendi, 35
efgân, 42, 55, 106
Efkârî, 94
eflâk, 82, 96, 105
Eflâtun, 90, 91
efsâne, 63, 91, 155
efvâh-ı âşıkân-ı hod-ârâ, 137
Eğridirli Hacı Kemâl, 102
Eğrikapı, 147
ehibbâ, 128
ehl-i cihân, 39
ehl-i derd, 122
ehl-i gayret, 134
ehl-i hâl, 122
ehl-i ışk, 82
ehl-i ilm-şîve, 65
ehl-i kârvân, 38
ehl-i niyâz, 34
Ehl-i tahkîk, 58
ehl-i temyîz, 127
ekvân, 168, 173
el, 38, 40, 42, 44, 82, 102, 118, 146,
171
el almak, 130, 150
el karismak, 64

el kesmek, 134
el virmek, 118
el virmemek, 117
el yumak, 40
elçilik, 154
Elkas Mirza, 90
Elsüzoğlu, 75
Elvân, 67
Elvân-ı Şîrâzî, 32
emeklilik, 101
Emîr-i Âlem, 150
Emîrek, 97
Emîrî, 106
Emin, 104
Emir Ahmed-î Buharî, 47
Emir Buharî, 47
encâm, 160
encümen, 88
Encümen-i Teftiş, 163
endâm, 161
endişe, 35
endüh-ı humâr, 160
Ene'l-Hâk, 31, 58
enîn ü âh, 175
enîs-i hâtır, 163
envâr, 57
erbâb-ı ukûl, 127
erbâb-ı zâhir, 155
ercümend, 66
Ergene kadısı, 125
ergenler, 75
Ermenek dergâhı, 151
Es'ad Efendi, 150
Eser, 149
esîr, 141, 152
Esîrî, 91
esmâ, 168, 169
Esrar Dede, 89
esrâr, 32, 170

esrâr-ı pinhân, 60, 61
Esrârü't-Tevhîd, 167
esriklik, 52
eş dost, 159
eş'âr, 101, 155
eşyâ, 69
etek, 38, 131
evbâş, 132
evrâk, 48, 69
Eynemâ küntüm tevellû, 172
Eyüp, 136, 158
eyvân, 84
eyyâm-ı sadr-ı âlfî, 148
ezkâr-ı şeyh, 114

F

Fâiz, 147
Fâizî, 87, 121
fakîr, 96
fâl, 81
fal-nâme, 41
Fars, 92
Farsça, 28, 31, 41, 46, 53, 54, 71, 73,
75, 81, 86, 91, 93, 97, 102, 104, 105,
108, 111, 120, 123, 130, 136, 138,
139, 141, 145, 147, 150, 152, 153,
154, 158, 164, 165, 167, 174
Farsça Divan, 74
Farsça Divançe, 47
Farsça tercüme, 164
Faruk K. Timurtaş, 34
fasl-ı bahâr, 85
fasl-ı şitâ, 143
fâş, 170
Fatih, 41, 46, 53, 54, 157
Fatih Camii', 47
Fatih Sultan Mehmed, 53
fazilet, 102
fedâyî, 135

felâsife, 175
 Felâtun-pîşe, 138
 felek, 84, 99, 103
 fenâ, 85, 103, 124, 138
 fenâdeyri, 91
 fenâ mülkü, 155
 fer, 66
 ferâğ, 102
 ferâmûş, 163
 fercâm, 161
 ferd-i bîçun, 158
 ferîk-i tefrika, 38
 ferrâce, 64
 ferş-i mînâ, 135
 feryâd, 38, 42, 137, 165, 166
 ferzâne, 118
 fetîle-i dâğ, 81
 fevc-i mazmûn, 144
 fevt-i cân, 58
 feyz-i ehl-i huzûr, 79
 feyz-i Hak, 133, 171, 172
 feyz-i neş'e-i cedîd, 149
 feyz-i nûr, 29
 feyz-i sâgar-ı sahbâ, 147
 feyz-i sâye-i per-i humâ, 142
 Feyzî, 126, 150
 Feyzullah Sadreddin-zâde, 126
 fezâ-yı sîne, 126
 fıkıh, 27, 102, 164
 Fırat, 84
 fîsk, 39
 Fihi Mâ Fih, 28
 Fi'l-mesel, 69
 figân, 43, 163
 figâr-ı sînem, 104
 Figârî Seyyid Mehdî Efendi, 93
 Fihrisü'l-Ulûm, 102
 fikr, 78, 114

firâk, 29, 38
 firâk harfî, 38
 firâk odî, 95
 firâk-i la'l-i nâb, 83
 Firâkî, 116, 117, 118, 119
 firkat-i dildâr, 31
 fişek, 152
 fitne, 137
 Fransa, 154
 Fransız hükûmeti, 164
 Fransız manastırı, 164
 Fransızca, 164
 fukarâ meskeni, 140
 füsûn, 76

G

gâfil, 53, 131
 gaflet, 39
 gâhvâre, 165
 Galatasaray Sultanisi, 164
 gam, 30, 40, 48, 51, 70, 98, 138, 155,
 162, 163
 gam değül, 98
 gam u âzâr, 55
 gam-ı firâk, 105
 gamz, 144
 gamze, 38, 109, 135, 137
 gamze-i dil-düz-ı şûr-efgen, 148
 gamze-i hûn-hâre, 38
 ganc u dalâl, 76
 Ganizâde, 125
 garaz, 143
 garaz ehli, 155
 garbî, 86
 Garbî Ebubekir Çelebi, 151
 garîb, 140
 Garibler Hamamı, 75
 gavgâ, 49

gavvâs, 172
 gazab, 84
 gazel, 28, 33, 34, 68, 74, 81, 85, 94,
 101, 112, 154
 gazel-hân, 85
 gazete, 174
 gedâ, 56, 142
 gedâ-yı kûy-i ışk, 109
 Gedâ-yı mihnet-âmûz, 77
 Gelibolulu Mustafa Âlî, 93, 116
 genc, 50, 154, 161
 genc-i hüsn, 165
 genc-i ma'rifet, 57
 genc-i min ledûn ilmâ, 113
 genc-i nihân, 162
 geometri, 62
 gerden, 66
 gerdûn-ı pür-sitâre-i dûn, 165
 geşt, 67
 gevher, 172
 Geylan, 124
 Gıyâseddin Mansur bin Mevlânâ
 Sadreddin Hüseyinî, 93
 gice, 52, 123
 gice gündüz, 43
 gidiler, 75
 girdâb-ı eşk, 82
 giribân, 86
 giriftâr, 36
 giriftâr-ı kafes, 119
 girişme, 76
 giyâh, 92, 135
 gonca, 43
 gonce, 83, 91, 96, 121, 165
 gonce-i handân, 85
 gonce-i ra'nâ, 122
 gonce-i ra'nây, 136
 Göde Ahmed, 73
 gök ala sûrmeli göz, 99
 gökler, 51, 82
 gölge, 34, 133
 gönlek, 103
 gönül, 40, 43, 44, 49, 50, 54, 55, 57, 58,

59, 61, 66, 67, 68, 69, 70, 86, 125,
 128, 132, 133, 139, 145, 148, 151,
 160, 161
 gönül gözgüsü, 54
 Göyçay kasabası, 64
 Göynük, 75
 göz, 35, 40, 53, 55, 56, 59, 67, 70, 78,
 81, 91, 109, 122, 170, 171, 172
 göz dikmek, 131
 gözengü, 59, 60
 gözgü, 133
 gözünden çıkmak, 51
 gubâr, 98, 104, 131
 gubâr-ı kûy, 128
 Gulâmî Kadir, 166, 167
 gulgul, 34
 gulgule, 35
 gussa, 38
 güş, 29, 30, 119, 157
 güş-ı çerh, 165
 güş-ı dil, 150
 güy u çevgân, 44
 güftâr, 37
 güher, 67
 güher-i ma'nâ, 122
 gül, 34, 37, 66, 79, 83, 84, 85, 88, 131,
 133, 135, 152, 155
 gül defteri, 132
 gül şâhı, 92
 gül yüz, 43
 gül-gün pîrehen, 103
 gül-i nâzik-beden, 65
 gül-i Sad-berg-i Bî-hâr, 41
 gül-izâr, 98
 gül-zâr, 35, 133
 gülâb-ı ruh, 162
 gülbün-i ikbâl, 127
 gülgeşt-i nâ-sezâ, 76
 Gülüstan, 152

gölşen, 67, 78, 119, 160
gölşen-i külhân-ı hammâm, 160
Gölşen-i Esrâr, 167
gölşen-i küy, 121
Gölşen-i Râz, 32
Gölşen-i Şuarâ, 80
gülzâr, 49, 57, 96, 133
gülzâr-ı behişt, 146
gümân, 68, 125
Gün yüzü, 100
günâh, 93
güneş, 114
güzel sanatlar, 158
güzeller, 35, 76

H

habâb, 110, 131
habâb-ı la'l-i mey, 126
habîb, 38, 61, 164
Habîbî, 64, 66, 68
habs, 83
hac, 27, 31, 89, 123
Hâce Celâl, 89
Hâce Vahyî Efendi, 153
hâce, 107
Hacı Baba-yı İsfahânî, 165
Hacı Bayram, 32
Hacıhoca Tekkesi, 152
Hacılar Kozu, 127
had, 33, 110
hadd-i nâ-şinâslık, 130
hadeng, 109
hadeng-i gamze, 162
hâdî, 51
Hâdî-i Rahmânî, 61
Hadikatü'l-Uşşâk, 159
hâdî-i reh, 161
Hâfız Acem, 100, 101, 102
Hâfız Divanı, 152

Hâfız Mehmed Bulak, 144
Hâfız-ı Şirâzî, 97
Hâfızüddin Muhammed b. Ahmed b. Âdil Paşa, 100
Hak, 39, 48, 61, 114, 127, 155, 167, 168, 169, 171, 173
Hak cemâli, 54
Hak yolu, 171
hâk, 85, 104
hâk ile yeksân eylemek, 84
hâk-i Germiyân, 38
hâk-i dergâh-ı Mustafâ, 58
hâk-i pây, 59
hâk-sâr, 157
hakikat, 61, 113
hakikat âlemi, 150
hakikat bahrı, 172
hakikat-i ruhsâr, 165
Hakim Şâh Muhammed Kazvinî, 73
hâkim, 132
hâkister, 143
hakkâklık, 158
Hakku's-Sultan, 174
hâksâr, 175
hâksârlık, 133
hâl-i intihâb, 131
hâl-i müşgîn, 118, 134
Halep, 46, 92, 107
hâle, 103
hâlet, 51, 157
Halîlî, 92
Halîmî, 125
Hâlî, 80, 81, 82, 83
halife, 32, 111, 130
Halim Çelebi, 86
Hâlis, 158
halk, 36, 37, 40, 49
halk-ı âlem, 169, 170
halka, 146
halka halka, 119
halvet, 54, 57
halvet-i dil, 99
Halvetî, 53
hâl, 44, 61, 69, 78, 89, 109, 166, 170

ham, 105, 162
 ham-ı zülf, 65
 hamallar, 75
 hâme, 78
 hamîde-kad, 142
 Hamidî, 45
 hâm, 30
 Hâmidî-i İsfahânî, 41, 42, 44
 hâmlık, 134
 hamr-ı vahdet, 54, 171
 hamyâze-i aşk, 153
 Hamzavîlik, 167
 Han, 174, 175
 hançer, 44, 109, 123, 135
 hançer-i bürrân, 85
 hançer-i ser-tîz-i müjgân, 148
 Handân, 31
 hâne, 139
 hâne-i dil, 168
 hânkâh, 114, 135
 harâb, 39, 133, 139
 harâb-hâl, 174
 harâb-ı câm-i mey, 162
 harâbâtîyân-ı bâde-perest, 162
 harâc-ı Rûm, 100
 harâmî deresi, 118
 harf-i vefâ, 91
 hâr, 37, 44, 152, 166
 hârgâh, 103
 harîdâr, 37
 has, 77
 Hasan, 154
 Hasan Çelebi, 65, 73, 83, 87, 94, 102,
 104, 108, 116, 120, 121, 124
 Hasbihâlnâme, 41
 hasek, 112
 hâsir-i mâl, 161
 hâsiyyet, 77
 Hasret, 84, 86
 hasta gönül, 55, 59
 haste, 43, 98, 99, 152
 haste-dil, 64
 hâşâk, 112
 Haşarı Hasan, 75

Hâşimî, 106
 hâşiye, 62, 101, 102
 Hâşiye alâ Şerhi Miftâhi'l-Ulûm, 102
 Hâşiye alâ Şerhi'l-Mevâkıf, 102
 Hâşiye ala Şerhi'l-Misbâh, 102
 Hâşiye-i Şerh-i Tecrid, 94
 Hâşiyetü Şerhi'l-Vikâye li-Sadri's-
 Şerîa, 102
 hat, 33, 34, 67, 93, 98, 131, 170
 hat üstadı, 101
 Hat ve Hattatân, 164
 hat-ı sebz, 166
 hatâ, 139
 hâtem-i la'l, 110
 hatîb, 64
 hatt-ı leb, 149
 hatt-ı yâr, 169
 hattat, 125, 129, 151
 hattatlık, 97
 havâ-dâr, 36
 Hâverî-i Acem, 89
 hayal, 87
 hayâ, 141
 hayâl, 141, 144
 hayâl-engîz, 97
 hayâl-i kadd-i sîmîn, 43
 hayâl-i hâs, 83
 hayâl-i nigâr, 148
 hayâl-i şem'-i ruhsâr, 109
 hayâl-i yâr, 83
 hayât-ı cedîd, 148
 Haydar, 140
 hayme, 126
 hayrân, 55, 139, 172, 175
 hayy u tüvânâ, 158
 Hazânî, 91
 hâzır-cevâb, 144
 hazır-cevaplık, 31
 hazîne, 82
 Hazînî, 111, 112, 113, 114, 115
 hâzin-i defter, 100
 Hazret, 61
 hebâ, 168
 hecr, 45

heft pâre nân, 37
Hekimî, 124
Hekim Molla Üveys, 97
hekimlik, 97
helâk, 105, 109
helâk-i dil, 166
helâl, 131
hem-derd, 30
hem-hâbe, 148
hem-nişîn, 144
hem-peyker-i hilâl, 175
hem-râh, 30, 167
Hemedan, 108
Hemedanlı, 89, 93, 134
Herat, 73, 87, 129
Heratlı, 147
hercâyilik, 117
hestî, 171
hevâ saydgehi, 103
hevâ, 29, 58, 67, 118, 128
hevâ-yı aşk, 128
hevâ-yı ışk, 117
heves, 67, 118, 132
hezâr, 175
Hezârî, 129
hılkat-ı âlem, 157
hırka, 113
hırka-püş, 119
hırmen-i cân, 45
hısn-ı hasîn, 90
Hızır, 114, 115, 134, 163, 170
hîçe satmak, 123
hicâb, 60, 131
hicâb-ı zulmet, 48
Hicaz, 89, 153
hicr, 45
hicrân, 109
hikâyât, 62
hikâye, 28, 89
hikâyet, 76, 103
hil'at husrevânî, 103
hil'at-i nîlüferî, 109
hilâl-i evc-i hüsn, 135
himmet, 153

Hindîler tekkesi, 140
Hindistan, 123, 124, 130
Hindistan Agra, 129
Hint Bengâle, 156
Hisar, 103, 111
hisse, 114
Hoca Hayreddin Medresesi, 93
Hoca Neş'et Efendi, 153
Hoca Vecdî Efendi, 156
hocalık, 124, 153, 156
hokka, 69
hokka-i ser-bested, 137
Horasan, 27, 104
Horasanlı, 73, 120
horşîd, 68, 131, 133, 134
horşîd-i cihân-ârâ, 148
Hoş-sohbet, 111
hübân, 106
hublar parçası, 85
huceste, 68
Hudâ, 58, 60, 95, 150, 168, 171, 172
Hudâvend, 33
hudâvend-i cihân, 171
huffâş, 132
hulk, 59
hum, 160
humhâne, 49
hûn-bâr, 55
hûn-hâr, 91
hûn-ı dil, 138
hûr-ı ayn, 76
hurmâ, 113
hurşîd-i cân, 99
hurûş, 118, 152
hûr, 40
Husrev ü Şîrîn, 41
huzûr-ı kalb, 114
hüccet, 61
hük-m-i Kâdir, 119
hük-m-i takvîm-i kühen, 132
hümâ-pervâz, 117
Hümâyün Şah, 124
Hüsameddin Çelebi, 28
Hüsameddin Hüseyin Efendi, 108

Hüseyin, 121, 151
Hüseyin Baykara, 73
Hüseynî-meşreb, 59
hüsn, 49, 67, 135
hüsn cevîânı, 134
hüsn-i ahlâk, 61
hüsn-i âlem, 148
hüsn-i âlem-sûz, 132
hüsn-i bî-nişâna, 37
hüsn-i Hudâ, 59
hüsn-i şâhî, 33
hüveydâ, 169
hüzn-nâme, 37
Hz. Ali, 97
Hz. Ali Menâkıbı, 101

I, İ, J

Irak, 166
Irakeyn Seferi, 108
İsfahan, 31, 41, 129
İsfahanlı, 129, 139, 141, 164
Işık Şems, 62
ışk, 38, 49, 50, 51, 52, 55, 58, 103, 119, 170
ışk da'vası, 53
ışk kûyî, 70
ışk-sûz, 132
ışkun meyi, 52
İtrî, 125
ıyd-ı visâl, 81
ıyd-i nagamlık, 161
ıztırâb, 48, 145
ibâdet, 40
İbrahim Çelebi, 124
İbrahim Paşa, 99, 147
İbrahim-i Edhem, 119
İbrâillî, 153
ibrâm, 160
ibtidâ, 150
ibtihâc, 98
icazet, 101, 166
İcrâu'l-İlm ilâ Nukatihi, 102
İcrâu'l-Ulûm ilâ Nukta Vâhide, 102
ictinâb, 155

iflâs, 77
iftihâr-ı e'izze, 112
igvâ, 162
ihfâ, 113
ihsân, 109
ihvân, 113
ihzâr-ı şeyh, 114
ikâmet, 171
ikdâm, 161
iki âlem, 49
iki cihân, 50
iki göz, 83
iki yüzlü, 78
ikrâr, 37
iktidâ, 167
il yazıcılığı, 75
ilahî aşk, 111
İlâh, 60
İlâhî, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 100
ilhâm-ı Rabbânî, 121
İlhâmât-ı Rabbâniye, 167
ilim adamı, 100, 102
ilm, 48, 101, 172, 174
ilm iklimi, 36
iltifat, 168, 171
İmâd, 123
İmam-ı Fenn-i Münâzara, 174
İman Hisar, 75
imâret, 41
imdâd, 126
imtihân, 105
inân, 131
inân-ı ihtiyâr, 134
İngilizce, 174
inkâr-ı bezm-i gayret, 146
inkisâr, 147
insâf, 157
insân, 133, 172
insân-ı dâna, 172, 173
insân-ı ma'nâ, 173
insânî, 173
inşâ, 93, 108, 154
intihâ, 150, 167

- intikâm, 132
 inzivâ, 89
 İran, 62, 85, 90, 97, 121, 130, 139, 151, 154, 164, 166
 İran Türkmenleri, 90
 İranlı, 46, 97, 124, 136, 164
 İrcâu'l-İlm ilâ Noktatin Vâhidetin, 101
 irşad, 27
 irticalen şiir söylemek, 159
 İsâ çemengehi, 163
 İshak Efendi, 94
 İskender Çelebi, 99
 İskender Paşa, 104
 ism ü resm, 103
 ism-i bisyâr, 36
 İsmail-i Erdebilî, 83
 isrâf, 100
 İstanbul, 46, 47, 62, 73, 80, 86, 87, 90, 93, 101, 104, 105, 107, 108, 111, 115, 116, 120, 121, 123, 124, 125, 129, 136, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 147, 149, 151, 154, 156, 157, 158, 159, 166, 174
 İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, 112
 istiâre, 165
 istiğfâr, 114
 istiğnâ, 76
 istihâre, 166
 istikâmet, 157
 istilâ-yı akl, 132
 işret-i eyyâm, 161
 işve-bâz, 147
 işve-kâr, 165
 ivaz-ı câm, 160
 izâr, 34, 131, 146
 İzmir, 156
 İznik, 101
 izzet ü ikbâl, 128
 İzzetîl, 142
 İzzî, 138
 jâle, 103, 136
 jeng-i zalâm, 160
 jengâr, 133
 Jil Pılas, 164
K
 kabâ, 34, 65
 kabak, 63
 Kabil, 129
 Kabr, 65
 Kabûlî, 46
 kad, 78, 91, 105, 110, 149, 162, 165
 kadd-i cüy, 68
 kadeh, 135
 kadeh-âşâm, 160
 kâdi, 64
 kadılık, 75, 101, 106, 120, 125
 kadîm, 158
 Kadi Beyzâvî, 94
 Kâdir-i Belhî, 168, 173
 Kâdir-i Hikmet, 167, 171, 172
 kadr, 132, 169
 Kadri Efendi, 107, 108
 kâf u nûn, 36
 kâfer, 133
 kafiye, 87, 111, 123
 kafiye ber-kafiye, 87
 Kafkasya, 100
 kâfûr, 39, 66
 Kafzâde Fâizî, 116
 Kafzâde, 134
 Kakhâr, 119
 Kahire, 89
 kâkûl, 68, 148
 kâkûl-i pûr-çîn, 118
 kâl, 82
 kalb, 170
 kalb-i âşık, 157
 kalem, 38, 138
 kalemgîr, 126
 kalender-meniş, 62
 Kalenderhâne, 140, 158
 kalkan, 83
 kamer yüzlü, 42
 kamer, 144, 170
 kâmet, 34, 70, 165
 kâmet-i şimşad, 92

Kâmil, 133
 kâmil-ayâr, 82
 Kamusu'l-A'lâm, 108, 116
 kan, 42, 43, 67, 70, 83
 kân-ı la'l ü akîk, 162
 kand-i la'l, 99
 Kande-harnâme, 130
 kandîl-i mescid, 64
 kanlı yaş, 118
 kanlı şarâb, 110
 Kanuni Sultan Süleyman, 68, 86, 90,
 101, 104, 107, 108
 kapıcıbaşı, 129
 kapu, 56
 kara gün, 152
 kara günler, 134
 Karaman, 27
 kârbân-ı dil ü uşşâk, 118
 Karınca, 175
 karındaş, 97
 Karıştıran savaşı, 106
 kartal, 75
 kâse, 102
 kaside, 41, 81, 94, 97, 147, 148
 Kassâm-zâde Feyzullah Feyzî Efendi
 b. Kassâm Muhammed Emin
 Efendi, 126
 Kastamonu, 41
 kaş, 34, 35, 79, 84, 99, 131, 132, 162
 kaşı yay, 82, 153
 kaşı kemân, 122
 kâtip, 90, 93, 142
 kâtiplik, 138
 katre, 60, 138, 172
 katre-bâr-ı vâsîf, 138
 katre-i bârân, 175
 katre-i nâçiz, 130
 kavî, 82
 kaygu, 55
 Kays, 137
 Kays-ı şeydâ, 88
 Kayseri kadılığı, 124
 Kazasker Hamamı, 75
 Kazasker

Müeyyedzâde

Abdurrahman Efendi, 62, 101
 Kazvin, 71, 92, 104, 124, 129, 154
 Kazvinli, 115
 kebâb, 95, 131
 keder, 104, 168
 kefe, 38
 kefen, 65
 keh-rübâ, 160
 kelam, 93, 102
 kelâm, 155
 kelâm-ı Sâib, 131
 kemâl-i fahr, 175
 kemâl-i hüsn, 159
 kemâlsizlik, 174
 kemân, 105, 162
 kemân-ebrû, 175
 kemañçe, 111
 kemend, 66, 68, 84, 135
 kemer, 98
 kenâr-ı cû, 175
 kenâra çekmek, 152
 kenz, 173
 kenz-i Hudâ, 173
 kerâmet, 51
 Kerbelâ, 31, 59
 kerem, 77
 kerem-pîşe, 153
 kesret, 36
 kesret-i sûret, 69
 Keşşâf, 94
 kethüdâ, 64
 kevn-i câmi, 173
 keyf, 160
 keyfiyyet-i mey, 109
 Keyvân, 42
 kıble-i dil ü cân, 162
 kıble-i maşrık, 68
 Kıbrıs, 93
 Kınalızâde, 89
 kıssa, 30, 38, 63, 116
 kıssahân, 116
 kıssahân meclisi, 95
 kıssahânlık, 63
 kış, 61

kî't'a, 71, 99
 kıyâmet, 35, 170
 Kızıl Ağaç, 75
 kızıl vâlâ, 69
 kibâr, 77
 Kimyâ-yı Saadet, 108
 Kirâmî Çelebi, 156
 kırıme, 98
 kirpik, 35, 44, 79
 kisvet, 39
 Kitâb-ı Mesnevî, 150
 kitâb-ı hüsn, 137
 Kitâb-ı timur, 102
 Konya, 27, 130, 150, 151, 156, 166
 Konya Mevlevî-hânesi, 28
 köfte, 79
 Köpek Bali, 75
 köşker, 142
 kudurmuşlar, 153
 küh, 77
 küh-ı mihnet, 77
 Kühken, 77
 kuhl-i cilâ, 128
 Kukla Acem, 101, 103
 kul, 60
 kulağını burmak, 153
 kulak, 40, 67, 88
 kullâb, 70
 kulle-i Kâf-ı ısk ankâları, 122
 kulluk, 51
 Kulzûm, 84
 kum, 175
 Kunduz, 166
 kurb-ı nebât, 112
 kurban, 76
 kurbân, 35
 kûs-ı rihlet, 118
 kuş, 63
 küşe, 84
 küşe-i gülzâr, 79
 kût-ı cân, 162
 kutb-ı âsumân, 162
 kutbû'l-aktâb, 113
 kuvâ-yı rûhânî, 71

küy, 44
 Küy-ı aşk-ı Mevlevî, 90
 Küy-ı yâr, 171
 kûy-ı cânân, 169
 kuyruklu yıldız, 99
 Kuzguniyye Medresesi, 75
 kuzı, 103
 küdüret, 60
 küfr, 39, 133
 kühl-i cevâhir, 69
 kühsâr, 64
 külâh, 66
 Külliyyât, 41
 Külliyyât-ı Divan-ı Kabûlî, 46
 künc, 57
 Künûzü'l-Ârifîn fî Esrârı't-Tevhîd, 167
 künye, 100
 kürsü, 95
 küşte-i şemşîr-i hicrân, 122
 Kûtahya, 116, 156
 Kûtahyalı Kadı Ahmed Efendi, 155

L

la'l, 43, 67, 146
 la'l-i cân-bahş-ı dehân-ı yâr, 99
 la'l-i ter, 69
 la'l-i leb, 131
 la'l-i reng-i leb, 166
 la'n ola, 161
 lafz-ı bî-ma'nâ, 157
 Lahcan, 124
 lâî, 175
 Lala Mustafa Paşa, 93
 lâle, 63, 64, 67, 69, 70, 103, 117, 118
 lâle-i hamrâ, 69, 110
 lâle-i sîrâb, 70
 lâle-zâr, 126
 lâlezâr, 143, 175
 lâlezâr-ı ömr, 70
 latife, 89
 Latîf, 63, 65, 68, 73, 74, 83, 85, 87, 92, 95, 97, 102, 106, 108
 leb, 43, 81, 91, 131, 162

leb-i cûy, 103
leb-i la'l, 131, 160
lem'a-i ruhsâr, 148
letâfet, 87
letâfet, 33
letâfet-i çemen, 175
Letâif, 75
levâiyih-i himem, 79
levend, 83
levh-i zamîr, 162
Leylâ, 137
Leylâ vü Mecnûn, 41
Leylî, 170
likâ, 59
lisan mektebi, 164
lutf, 36, 121
lutf-ı akvâl, 61
lutf-ı nihânî, 105
lutf-ı Rabbânî, 72
lutf-ı tab', 98
lû'lû-i lâlâ, 137
Lûtfî, 141

M

ma'âzallah, 103
Ma'lûlzâde Seyyid Muhammed
Efendi, 125
ma'nâ, 69
ma'nâ-yı nâme-i pîçide, 149
ma'reke-ârâ-yı hüsn ü nâz, 141
Ma'sûm, 120
ma'sûk, 36, 53
mâ-yehtâc-i ihvânu's-safâ, 113
Maarif, 27
Maarif Nezareti, 164
Maarif Teftiş ve Muayene Encümeni,
174
maaş, 101
Macaristan, 163
Mâcerâ-yı dil-i hûn-hâr, 44
mağfûr, 114
mağlûb-i hevâ-yi nefis, 132
mağşûş, 133
mâh-rû, 155

mâh-rûy-ı velvele-ârâ, 136
mahabbet, 61
mahbûb-ı Hudâ, 159
mahfî, 169
mahlas, 28, 81, 90, 91, 93, 106, 111,
129, 150, 165, 167, 174
mahlûk, 173
Mahmud, 41
Mahmud Çelebi, 99
Mahmud u Ayaz, 130
mahmûr gözler, 79, 133
mahrem, 114
mahrem-i esrâr-ı hûş, 30
mahrem-i esrâr-ı şeyh, 115
mahrem-i ilm-i ledünnî, 115
mahsûl-i Arâb, 100
mahşer günü, 133
mahv-ı istiğfâr-ı Şeyh, 114
Mahvî, 154, 155
mahzen, 82
mahzen-i esrâr, 171
mahzen-i sultân, 132
mâh, 43, 66, 92, 123, 135
mâh-cebîn, 125
Mâhi-i bahr, 30
Mahmud Paşa, 41
mahrûm, 120
makâl-i hokka-i la'l, 175
Makâlât-ı Molla İlâhî, 53
makale, 174
makâm, 49
mal defterdarı, 81
mâliye kâtipliği, 93
Manisa, 124
Mansûr, 33, 39, 42, 55, 56, 58
Mansur Ata, 111
mantık, 62, 93
manzum, 28, 95, 159, 164
marîz-i aşk, 139
mâr, 165
mâsivâ, 99, 167, 168
matbaa, 174
Matbaa-i Âmire, 158
matla', 85, 86

matla'-ı garrâ, 137
 matlûb, 57
 mâverâ-yı perde, 37
 mâye, 51
 mâye-i endîşe, 138
 mazhar-ı lutf-ı Hudâ, 127
 mazhar-ı Rahmân, 172
 mazhar-ı Zât-ı Hudâ, 169
 mazmun, 87
 Meârikü'l-Ketâib fhi Mebâhis mine'l-
 Ulûm ve'l-Kütüb, 102
 mecâl-i semâ, 163
 Mecâlis-i Seb'a, 28
 Mecâlisü'n-Nefâis, 71, 73
 mecâz, 165
 Mecdüddîn Sipehsâlâr, 89
 Mecelletü'n-Nisâb, 116, 140
 meclis, 88, 116, 118, 121
 meclis-i mestân, 160
 meclis-i şâhâne, 135
 Mecmau'n-Nezâir, 102
 mecma'ül-bahreyn, 113
 mecmua, 74
 Mecmua-i Eş'âr, 159
 Mecnûn, 106, 170
 mecrûh, 40
 medâr-ı feyz-i safâ-yı bahâr, 175
 meddâh-ı şâir-pîşe, 100
 Medâyinü'l-Ulûm, 102
 medh, 127
 medhûş, 139
 Medine, 71, 111
 Medînetü'l-Ulûm, 102
 medrese, 27, 62, 124
 meftûn, 161
 meges, 103, 109
 meh, 42, 65, 103, 120
 meh-i garrây, 137
 meh-i zulmet-nisâr, 110
 meh-pâre, 117
 mehcûr, 30
 Mehmed Paşa, 124
 Mehmed, 138, 147, 154
 Mehmed Ali Paşa, 158

Mehmed Emin, 104
 Mehmed IV., 136
 Mehmed Said Çelebi, 156
 Mehmet, 120
 mehr-i nigâr, 42
 Mekke, 27, 111
 meksûr, 146
 Mekteb-i dil, 170
 mektûb-ı cân, 34
 Mektublar, 28
 mektûb, 38
 mektûb-ı Sübhânî, 33
 mektupçuluk, 125
 melâhat subhî, 135
 melâmet, 166
 melâmet bezmi, 122
 Melâmî, 53
 melâmî-meşrep, 47
 melek, 133
 melek-sîmâ, 88
 melikû's-şuarâ, 130
 Memmedov E., 65
 Men aref sırrı, 170
 menakıb, 112
 Menâkıb-ı Ali bin Ebî Tâlib, 102
 Menâkıb-ı Hazret-i Molla
 Hudâvendigâr, 90
 menşûr-ı Rabbânî, 33
 menzil, 49, 118, 155
 merâsim-i cûd, 79
 merâtib, 169, 173
 merd, 29, 134
 merd-i ma'nâ, 172
 merdâne, 155
 merdüm-i çeşm, 43
 Merdûmgûriz, 164
 merhamet, 157
 merkeb-i sabr, 58
 mersiye, 121
 Merzifon, 101
 mesel, 154
 mesel-âmiz, 97
 Mesîh, 79
 Mesîhâ-dem, 79

- Mesnevi, 28, 41, 93, 112, 116, 130
 mest, 52, 103, 172
 mest ü hayrân, 54
 mestâne, 56, 135
 meşreb-i sâfi-vücûd-ı nüktedân, 122
 Meşrebî, 134
 meşveret-i akl, 166
 metâ', 37
 metâ'-ı vasl, 82
 Metâlî', 62
 Mevlâ, 32, 49, 99, 173
 Mevlânâ, 27, 28, 48
 Mevlânâ Celâleddîn Muhammed-i Rûmî, 27
 Mevlânâ Divanı, 72
 Mevlânâ Mezîd, 100
 Mevlânâ Muslihiddîn-i Lârî, 124
 Mevlânâ Tûrbesi, 156
 Mevlevî, 28, 72, 130, 150, 151
 Mevlevîlik, 90
 Mevlid, 94, 164
 mevsim-i safâ, 175
 mey, 70, 107, 148
 mey-i mugân, 162
 mey-i neşât, 148
 mey-i şevk-efken, 148
 meydân, 57, 134
 meydân-ı aşk, 44
 meydân-ı ser-i kûy, 154
 meyhâne, 49, 155
 meykede künci, 102
 meyl-i şarâb, 107
 meyve, 67
 mezâhir, 173
 mezâk-ı dehr, 174
 Mısır, 71, 121, 125, 157, 158
 miskâla-ı ihsân, 126
 misra, 28, 68
 misra'-ı berceste-i manzûm, 149
 misra'-ı tazmîn, 128
 misraeyn-i ebruvân, 137
 mızrâb, 153
 mîr, 52, 142
 Mîr Kadrî, 107
 midhat, 127
 Miftâhü'l-Gayb, 53
 mihmân, 51
 mihnet, 31, 58, 88
 mihr, 82, 84, 161
 Mihr ü Mâh, 93
 mihr-i enver, 81
 mihr-i tâbân, 45, 133
 mihrâb, 34, 162
 mihribân, 133
 milk-i dil şehri, 170
 Millet Kütüphanesi, 167
 minnet, 134
 Mir Mehmed, 129
 mir'at, 169
 mir'ât, 57, 59, 148
 mir'ât-ı dil, 146
 mirza, 129
 Mirza Abdurresûl Efendi, 124
 Mirzâ Abdüssettâr Hâlis, 158
 Mirza Ahsenullah Zafer Han, 129
 Mirza Bey Sâbıkî, 104
 Mirza Habîb Efendi, 164
 misâfir-hâne, 91
 Misk, 69
 miskîn, 66, 140
 Moğol istilası, 27
 Molla Arap Vâiz, 94
 Molla Câmî, 97, 136, 144
 Molla İmâd Çelebi, 123
 Molla Ma'sûm, 120
 möhr-i sükût, 110
 mu'âmele, 147
 mu'anber, 68
 mu'attar, 143
 Muallim Nâci, 159
 Muamma, 90, 92, 107, 108, 111, 116, 120, 123
 Muammeyât-ı Esmâ'ü'l-Hüsnâ, 90
 Muammeyât-ı Mîr Hüseyn, 90
 mudil-i akl, 161
 Muhabbet-nâme, 34
 Muhâkemâtü't-Tecrîd, 102
 muhakkık, 61

Muhammed Hekîmî Efendi bin
 Süleyman bin Muhammed, 124
 Muhammed İtrî Efendi, 125
 Muharrem, 125, 163
 muhâsebecilik, 104
 muhib, 59, 150
 muhtâc, 77
 Muhtarî, 106
 muhtesib, 64
 Muhyiddin Çelebi, 93
 mukavves kaş, 132
 mukîm-i mescid, 155
 muktedâ, 167
 mum yapıldurmak, 95
 Murad I., 41
 Murad IV., 129
 Murad-ı Buhârî tekkesi, 167
 Murâdî-i Acem, 107
 murg, 67
 murg-ı dil, 146
 murg-ı hoş-elhân, 35, 121
 murg-ı lâhût, 61
 murg-ı revân, 67
 murg-zâr, 118
 murgân-ı belâ, 88
 mûr, 63
 musahib, 41, 106
 musâhib, 74
 Musahip, 129
 musâhip, 142
 Mûsa, 114
 musiki, 111
 Muslihiddîn-i Lârî, 81
 Mustafa, 97, 150
 Mustafa Paşa medresesi, 62
 mûş, 118
 mutasavvîf, 47
 mutlak-inân, 132
 mutrib, 119
 mû, 139
 mûy, 67
 Muzafferüddin Ali Efendi, 62
 muzhir, 173
 muzırr-ı beden, 161

mübârek, 115
 mübtelâ, 57, 76, 123, 164
 mübtelâ-yı zülf-i cânân, 109
 müderris, 62, 75, 93, 101, 124
 müderrislik, 27, 101, 124, 125, 126
 Müeyyedzâde Abdurrahman Efendi,
 101
 müferrih, 162
 Müfid Efendi, 153
 Müftü Hamamı, 75
 mül, 63
 mülazemet, 93
 mülâzım, 75, 120, 124, 147
 mülâzım, 75
 mülemma, 97
 mülk-i dil, 122, 123
 müntehabât mecmuası, 130
 mürebbi-i fuzalâ, 79
 mürîd, 60, 114
 Mürîd-i mürşid-i aşk, 141
 mürîd, 27, 83, 114, 166
 mürsel, 61
 mürşid, 27, 52, 60
 mürşidül'-berreyn, 113
 Müselman Hüseyin, 75
 müselmân, 33
 müsemma, 36, 168, 169, 173
 Müstaid Han, 129
 müstemend, 66
 müşk, 67
 müşk-i Hutun, 67
 müşterî, 30, 144
 mütevellî, 104

N

na't-ı len-terâni, 80
 nâ-mahrem, 115
 nâçâr, 38
 nâdân, 170
 Nâdir Ali Şah, 148
 Nâdir, 148
 nâfe-i müşk, 69
 nağme-perdâz, 85
 Nâil Tuman, 121, 138, 143, 151
 nakd, 146
 nakd-i cân, 82, 160
 nakd-i ömr, 98
 nakd-i hayât, 35
 nakkâ, 132
 nakkaşbaşı, 90
 nakş-ı Şîrîn, 77
 Nakşibendî, 47, 53, 89, 94, 136, 140,
 142, 144, 149, 163, 166
 Nakşibendilik, 47
 Nakşibendiyye, 47
 nâlân, 29
 nâle, 96, 103, 163
 nâliş, 29
 namâz, 34, 35, 77
 Nâme, 78
 nân, 80
 nâr, 55, 67, 133, 166
 nâr-ı sûzân, 109
 nâr-ı şerer, 168
 nasîb-i bîş ü kem, 147
 nâsih, 82
 nasihat, 63, 116
 nasihat-nâme, 31
 Nasirüddin Şah, 164
 nâtüvân, 135, 140
 nây, 119
 nâz, 42, 76, 117, 123, 153
 nâz-perver, 148
 nâz-perver-i âgûş-ı himmet, 141
 nazargeh, 162
 nâzım, 65
 Nazîmâ, 149
 nazîre, 33, 85, 87
 nazîre mecmuaları, 34

nazın, 95
 Necâtî, 85
 Necâtü'l-Ervâh, 53
 nedîm-i bezm-i cünûn, 141
 nedim, 41, 74, 142
 nedimlik, 138
 nefes, 133
 nefha-i sâz-ı nevâ-yı merhamet, 157
 nefha-i sûr, 39
 nefis, 40, 58, 162
 nefis pası, 58
 Nefsetü'l-Masdûr, 102
 nekbet-i câm, 161
 nemed, 97
 nemed-pûş, 70
 nergis, 64, 68, 79
 nergis-i mestâncık, 98
 nergis-i şehlä, 122
 nergis-i zerrîn-külâh, 92
 nesîm-i rûh-fezâ, 175
 nesîm-i subh-dem, 133
 nestalik, 80, 91, 151
 neş'e, 148, 149, 161
 neş'e-rîz, 147
 neş'e-yâb, 171
 neş'eyâb-ı câm-ı vahdet, 172
 neşât, 161
 neşât-efzâ, 147
 neşât-ı câm-ı şevk, 98
 neşve-bahş, 138
 Nev'izâde, 124
 nevâ, 152
 nevâ-tırâz, 76
 nevâ-yı çeng ü ney, 163
 Nevâ-yı Horûs, 90
 nevâl-i vuslat-ı yâr, 153
 Nevâyî dili, 81
 Nevâyî tarzı, 83, 87, 102
 Nevâyî, 73, 74
 ney, 28, 30, 150
 nîş, 161
 nîze-dârân, 148
 ni'met-i mahz, 127
 nifâk etmek, 153

nigâh-ı gamze-i fettâncık, 98
 nigâr, 42, 66, 133, 162
 nihân, 69, 162
 nihâyet, 169
 nikâb, 68, 145
 nikâb-ı izzet, 57
 nikâh, 84
 Nisârî Yakup Çelebi, 127
 Nisârî, 127, 128
 Nişabur, 27, 31
 nişân, 82
 nişân-ı derd-i muhabbet, 148
 nişâne, 122
 niyaz penceresi, 156
 Niyaz, 151
 niyâz-ı dergeh-i cûd u sehâ, 141
 niyet, 77, 89
 nizâ'-ı rûtbe, 142
 nizâm-ı âb u gil, 133
 nokta, 134
 Nuhbe, 139
 Nuktatü'l-İlm, 102
 nûr, 48, 54, 140
 nûr-ı ma'nâ, 32
 nûr-ı zulmet, 33
 Nuri Şeydâ, 159
 Nusret, 174
 Nusretü'l-Ahbâr, 174
 Nusretü'l-Metâbi', 174
 nûş, 103, 161, 170, 171
 Nutkî Çelebi, 116
 nühüfte-gevher-i yektâ, 145
 nûkte, 37

O, Ö

ocağına düşmek, 147
 ocak, 96
 ok, 35, 38
 on sekiz bin âlem, 36
 Orhan Gazi, 32
 Orhan Gazi Medresesi, 101
 Osmanlı, 41, 46, 64, 72, 74, 75, 80, 83,
 89, 92, 95, 101, 106, 120, 130, 149,
 154, 155, 164

Osmanlı Müellifleri, 116
 Osmanlı Tarihi, 86
 Osmanlı Türkçesi, 121
 otağ, 118
 Oturak Süpürge, 75
 öğretmenlik, 164
 Öklidis, 62
 ölüm, 134
 ömr-i civân, 68
 ömr-i girân-mâye, 161
 Örfî, 139
 öykünmek, 122
 Özbek, 140, 143, 144
 Özbek elçisi, 149
 Özkend hükümdarı Seyyid
 Burhaneddin Kılıç, 166

P

padişah, 46, 71, 74, 90, 92, 93, 111,
 118, 124
 pâk-dâmân, 86
 papur, 163
 Paris Asya Cemiyeti, 164
 pâsbân-ı genc, 141
 pâ-y, 82, 117
 pâ-y-i vüsûl-i maksad, 166
 pâymâl, 175
 pehlû, 82
 penbe-i pür-hün-ı dâğ-ı sînâ-yı sahrâ,
 69
 Penc-Genc, 41
 perde, 50
 perde-i hicâb, 131
 perde-i şerm, 145
 perdehâ-yı dîde-i Ferhâd, 69
 pergâr, 134
 perî, 56, 78, 81, 109, 122
 perî cemâl, 174
 perî-peyker, 91
 perî-ruh, 44
 perî-rû, 85
 perî-veş, 88
 perîşân, 86, 139
 perîşân-hâtur, 109

perr ü bâl, 61
 pervâne, 50, 56, 109, 132, 137, 143,
 147
 peydâ, 132
 Peygamber, 89, 100
 Peygamber soyu, 106
 peyk-i sabâ, 128
 peykân, 83
 peymâne, 56, 57, 131
 peymâne-i ömr, 110
 pîr, 52
 pîrâhen, 65
 pîrehen, 68
 pinhân, 84, 103
 Pinti Hamîd, 79, 80
 Pîrî Çelebi, 93
 piste, 67
 piyâle, 130, 162, 175
 puhte, 30
 pul pul, 119
 pûte-i ışk, 82

R

Rab, 77, 115, 118, 133
 Rabb-i a'lâ, 173
 râh-cû yârân, 113
 râh-ı Hak, 171
 râh-ı Hudâ, 168
 râh-ı inkisârî, 175
 râh-ı pür-hûn, 30
 râh-ı taleb, 166
 râh-zen-i zihn ü zekâ, 161
 râhat-ı cân, 43
 rahmeten li'l-âlemîn, 159
 Rahmetullah Efendi, 149
 rakîb, 34, 43, 105, 166, 175
 rakîb-i zâğ, 121
 raks, 34
 Ramazanzâde Pîrî Paşa, 93
 Râmiz, 144
 Ravza-i Mutahhara, 89
 râz, 34
 râz-ı nihânî, 121
 Receb (ay), 167

redif, 106
 refik, 113
 reh-güzâr, 104
 reh-nümâ, 167
 reh-nümâ-yı Farisî, 164
 rehîn-i minnet-i zerbeft ü dîbâc, 78
 remz, 50
 remz-i lâ-reyb, 114
 Remzî, 159, 162, 163
 renc, 161
 rencûr, 140, 152
 reng-i şarâb, 146
 reng-i rûy, 68
 Resâ, 140
 Resûl-i Ekrem, 113
 reşk-i tab', 103
 Revan, 138
 revân, 44
 Revânî, 79
 Revnâk, 152
 Rıza, 121
 Rıza Han, 154
 rikâb, 131
 rind-i harâbâtî, 160
 risâlât-ı îlâhî, 61
 risale, 75, 95
 risâle, 115
 Risâle fî Tasvîrî'l-Heyûlâ, 102
 Risâle fî't-Tasavvuf, 47
 Risâle-i Es'ile vü Ecvibe, 53
 Risâle-i Hızıyye, 53
 riyâ, 107, 141
 riyâz-ı ma'rîfet-i Kirdgâr, 175
 Riyâzî, 73, 75, 101, 116
 rû be-rû, 144
 ruh, 146
 ruh-ı aks-i nigâr, 126
 ruh-ı latîf, 145
 ruh-ı pür-âb u tâb, 145
 ruh-ı yâr, 81
 ruhsâr, 36, 110, 151, 165
 ruhsâr-ı yâr, 92
 ruhsâre-i zer, 100
 Rumeli, 106

Rumeli beğlerbeği, 124
Rumiye, 164
rûşen, 143, 170
rûşen defil, 81
rûy, 67
rûy u mûy, 78
rûy-ı dildâr, 49
rûz, 30
rûz u şeb, 128
rûz-ı firâk-ı dilber, 98
rûz-ı mahşer, 171
rûz-ı visâl, 137
rûzgâr-ı vasl, 29
rûzgâr-ı zûr-kâr, 118
rûbai, 112
ra'd-fercâm, 161

S

Saadettin Efendi, 120
Sabâ, 38, 86, 103, 118
sabr, 38, 42, 43, 44, 58, 105
sabrın tumârı, 78
Sabûrî, 151, 152
sâd-ı sıhhat, 91
sad-sâl, 149
sadâ-yı merhamet, 157
sâde-dil, 134
sade, 137
Sadık Muhammed Efendi, 141
sadr-i cân, 37
Sadrazam Ali Paşa, 164
Sadrâzam Damat İbrahim Paşa, 148
Sadreddîn-i Şirvânî, 62, 126
Sadreddin-i Konevî, 53
safâ, 58, 59, 168
safâ-yı zıkr, 57
Safâyî, 138, 140, 144, 145
Saffî-i Hatâyî, 72
Safha-ı tâlî-i bergeşte, 126
safha-i zamân, 38
sâgar-ı gül-fâm, 160
sâgar-ı hurşîd, 148
sâgar-ı mey, 146
sahbâ, 88

sahîfe-i hüsn, 131
sâhib-i safâ, 58
sâhib-kemâl, 174
sâhib-nazar, 67, 169
Sahn, 101
Sahn-ı Seman, 62, 101
sahrâ, 64, 118
Sâ'î Efendi, 158
Sâib, 129, 130, 133, 134, 139
Sâib-i Tebrizî, 129
Said-i Sîmîn, 70
Sâidâ, 136
sâkî, 70, 98, 130
sâkî-i kevser, 171
sâkin-i meyhâne, 146
salâ, 34
Salâheddin Zerkub, 28
sâlik, 57, 114
Sâlim, 138, 139, 144
Sâlim Tezkiresi, 150
saltanat möhri, 118
sâlyâne, 74
San'ân, 152
sanat, 87, 90
sanatçı, 129
sanavber, 110
sanem, 81, 143, 151, 152
sanem-geh, 138
sâni', 158
sray şehnâmecisi, 90
Sarfi, 111
Sarı Gürz, 75
Sarrâf Kemâlî, 146
saru yüz, 44
sâtür, 40
sâye, 51, 86
sayha, 38
saykal, 59
sayrû, 84
saz, 97
sâz, 34
sâz-ı nâ-sâz, 153
sebakdaş, 97
Seb'atû's-Seyyâre, 102

Sebk-i Hindî, 130
 sebû, 146
 sebze, 66
 sebze-fâm, 103
 secde-i didâr-ı yâr, 64
 sefer, 113, 114
 Seferihisar, 62
 sefine, 82, 129
 sehâb, 92, 166
 sehâb-ı zûlf, 81
 Sehâbî, 108
 seher, 143, 170
 Sehî Bey, 33, 87, 94
 sehm-endâz-ı kader, 153
 sehm-i saâdet, 78
 sehm-i zahm-nâk, 82
 sekrân, 172
 selâm, 38
 selâset, 33
 Selim, 128
 Selim II., 124
 semâ-yı merhamet, 157
 Semend-i bād-pây-ı himmet-i Vahyî,
 154
 semend-i hûsn, 123
 Semerkant, 47, 143, 144
 Semerkantlı, 123
 seng-i adâlet, 147
 seng-i etfâl-i reh, 90
 seng-i melâmet, 132
 ser ü destâr, 56
 ser-matla'-ı cemâl, 137
 Ser-i a'dâ, 154
 ser-i destâr-ı zer-târ, 135
 ser-i kûy, 123, 140
 ser-i uşşâk, 110
 ser-mâye, 51
 ser-nûvişt-i nakş-ı hâtem, 147
 serhoş, 131
 sermâye-i izzet, 77
 serv, 67, 91, 92, 110, 162
 serv-i bülend, 86
 serv-i çemen, 92
 serv-i gül-izâr, 67

serv-i hırâmâ, 44
 serv-i hırâmân, 86, 96
 serv-i hırmân, 42
 serv-i nâz, 34
 serv-i revân, 34, 43, 70
 serv-i semen, 68
 serv-kad, 128
 servi, 78
 sevâd-ı a'zam, 33
 sevdâ-yı ser-i zûlf, 70
 seyahat-pîşe, 65
 Seyîd Mansûr, 115
 seyr ü sülûk, 53
 seyr-i bâğ, 92
 seyyid, 113
 Seyyid Abdulkadir Efendi, 166
 Seyyid Bekir Reşad Efendi, 167
 Seyyid İmamüddin Nesimî, 31
 Seyyid Mansur, 111, 113
 Seyyid Muhammed Nusret Ali Han,
 174
 Seyyid Muhammed-i Nûr-bahş
 tarikati, 108
 Seyyid Nesimî, 31
 Seyyid Rızâ, 125
 sîdk, 58
 sîdk u safâ, 60
 sıhhat-i erzânî, 72
 sîmâh, 175
 sır, 29, 61, 119
 Sîrât-ı Mûstakîm, 90
 sırr-ı esmâ, 168
 sırr-ı gayb, 114
 sırr-ı Hak, 170
 sırr-ı Kur'ânî, 173
 sırr-ı kûbrâ, 173
 sırr-ı mektûm, 32
 Sîrt Hamamı, 75
 sıyt u sadâ, 150
 sıyt u zelzele, 112
 sıyt-ı ney, 29
 sîb, 67
 sîm, 109
 sîm ü zer, 133

sîm-beden, 146
 sm-i eşk, 100, 109
 sîm-ten, 162
 sîne, 29, 31, 78, 82, 117
 sîne-çâk, 109
 sîne-i efgâr, 31, 132
 sîne-i sîmîn, 70
 sînem, 96, 109
 sîrâb, 172
 Sicill-i Osmanî, 68, 86, 93, 126, 136, 153, 156
 sihâm-ı fâka, 77
 sihr, 67
 sihr okları, 79
 silsile, 112
 Simav, 47
 Simavlı Abdullah-ı İllâhî, 47
 Sinan Paşa medresesi, 141
 siparişname, 74
 sipîhr-i berîn, 131
 sirişk, 162
 sirişk-i çeşm, 104
 sirkat, 161
 sohbet, 29, 89, 108
 sohbet-i hâr, 146
 son nefes, 35
 su, 43
 subh-ı ışk, 109
 subh-ı vuslat, 114
 sūfî, 107
 sūfî, 27
 sūfî şair, 167
 sūfî-meşrep, 27
 sultan, 108
 Sultan Abdülaziz Han, 166
 Sultan Ahmed, 111
 Sultan Bayezid, 62, 101, 104, 116, 119
 Sultan Dîvânî, 72
 Sultan II. Bayezid, 71, 106
 Sultan III. Ahmet, 143
 Sultan III. Murad, 111
 Sultan Kansugavri, 71
 Sultan Mahmud, 144, 154
 Sultan Murad, 116, 124

Sultan Selim, 71, 119, 154
 Sultan Semâ'î-i Dîvânî, 72
 Sultan Yakub, 64
 sultân-ı zî-kudret, 158
 Sultanahmet, 163
 Sultaniye, 89
 Sultanönü Sancağı, 75
 sultanü'l-ulemâ, 27
 sultân, 35, 43, 45, 51, 83, 153, 171
 sultân-ı ezel, 119
 sun'-ı pâdişâhî, 33
 sûret, 36
 sûret-i esmâ, 173
 sûret-i ra'nâ, 137
 sûret-i zîbâ, 70
 sûz-ı derûn-ı sîne, 81
 sûz-ı gam-ı aşk-ı yâr, 137
 sübhan, 133
 Sühan-ı Devletî, 174
 Süleyman, 118, 163
 Süleyman Çelebi, 94
 Süleymân mülki, 84
 Süleyman Nahîf, 28
 Süleymaniye Kütüphanesi, 69
 sümme't-târik, 113
 sünbül, 84, 155
 sünbül-i pür-tâb, 70
 sünbül-i zülf, 43
 sünni, 124
 sünnilik, 115
 Sünûhât-ı İllâhiye, 167
 sürmedân-ı nergis, 69
 sürûr-ı bezm, 163
 Sürûrî, 68, 70
 Sürûrî-i Şarkî, 68
 Sütlüce, 65
 süvâr, 123
 Ş
 şa'b, 113
 şâd, 172
 şâd u hürrem, 146
 şâdî, 51
 şafak, 69

Şah Abbas, 129
 Şah Cihan, 129
 Şah Handân Julîde-mûy, 31
 Şah I. Abbas, 129
 Şah II. Abbas, 129
 Şah İsmail, 65, 68, 72, 101, 124
 Şah Kâsım, 86
 Şah Kulu, 90
 Şah Mehmed, 71
 Şah Süleyman, 130
 Şah Tahmasb, 89, 104
 şâh-ı âlf-câh, 77
 şâh-ı gül, 83
 şâh-ı mâr, 141
 şâh-ı selîmü't-tab', 119
 şâh-ı tûbâ, 110
 şâhbâz-ı sipîhr-i kanâat, 142
 şâhbâz-ı lâ-mekân, 70
 şâhenşeh, 35
 şâhenşeh-i Âl-i Abâ, 150
 şâhenşeh-i kevneyn, 159
 Şâhî-i Acem, 83, 84, 85
 Şâhî-i Şarkî, 83
 şâhid, 32, 37, 143
 şâhin yuvası, 117
 şahs-ı nâtûvân, 66
 şâh, 37, 49, 55, 56, 96, 117, 170
 şâhzâde, 96
 şair, 33, 41, 64, 73, 75, 83, 89, 90, 92,
 97, 99, 100, 104, 106, 108, 120, 121,
 125, 130, 142, 144, 145, 153, 155,
 156, 159
 şâir-i sâhir, 83
 Şakayık, 93
 Şam, 27, 89, 104, 125
 Şam defterdarı, 104
 şâm, 170
 şâm-ı gam, 109
 şâm-ı ıyd-ı vâsî, 99
 şamata-i çarh, 175
 şâne, 151
 şarâb, 32, 95, 130, 131
 şarâb-ı la'l, 130
 şarâb-ı şevk, 56

şark diyarı, 87
 Şat, 84
 şeb, 57, 110
 şebnem, 66, 133
 Şeddâdî binâ, 117
 şefî', 171
 şeh, 103, 118, 123, 142
 şeh-i Alevî, 112
 şeh-i hüsn, 76
 şeh-i mi'râc, 103
 şehbâz, 117, 118
 şehir, 130
 Şehnâme Tercümesi, 41
 şehir, 43, 44, 106, 117, 127
 şehir-i harâb, 96
 şehriyâr, 126
 şehsüvâr, 126
 şehzade, 72, 116, 124, 140
 Şehzade Bayezid, 46
 şehzadelik, 106
 şekker, 112
 şekl-i sühân, 83
 şem', 32, 132, 133, 135, 147
 şem'-i dil-ârâ, 137
 şem'-i ruhsâr, 50
 Şemâilnâme, 86
 Şems, 27, 170
 şems-i Envâr, 167
 şems-i Rahşân, 167
 Şems-i Sâni, 129
 Şems-i Tebrizî, 27
 şems-i zât, 60
 Şemseddîn-i Tebrizî, 129
 Şemsî, 62
 şemşîr-i uryân, 99
 şer' yolu, 113
 şerbet-i la'l-i leb-i dildâr, 139
 şerbet-i gül-kand, 162
 şerbet-i şekker, 127
 şeref-i nesl, 54
 Şerefeddin Yezdî, 102
 şerer, 144
 şerh, 48, 90, 102, 158
 Şerh Alâ Miftâhî'l-Gayb, 54

şerh-i derd-i iştîyâk, 29
 Şerh-i Telhis, 94
 Şerhü'l-Miftâh, 101
 şerîat, 113
 şevk-bahş, 147
 Şevket, 158
 Şevval, 158
 şeydâ, 106, 142, 170
 şeyh, 32, 41, 47, 53, 60, 89, 94, 115, 136, 140, 144, 163, 167
 Şeyh Abdülcelil, 89
 Şeyh Ahmed İllâhî Efendi, 53
 Şeyh Bahâeddin-i Suhreverdi, 104
 Şeyh Firâkî Abdurrahman Çelebi, 116
 Şeyh Hamdullah, 101
 Şeyh Kemal, 104
 Şeyh Mahdûmî, 86
 Şeyh Mahmud Encîr el-Fağnevî, 47
 Şeyh Saidâ, 144
 Şeyh Süleyman Efendi, 163
 Şeyh Süleyman Hüseyinî Efendi, 166
 Şeyh Vefâ hazîresi, 158
 şeyh-i Rahmânî, 60
 Şeyhî, 127
 şeyhlik, 89, 140, 152, 158, 167
 Şeyhü'l-İslâm, 127
 şeyhü's-şüyûh, 52
 Şeyhülislâm Kara Çelebizâde Abdülaziz Efendi, 127
 Şeyhülislam Yahya Efendi, 125
 şeylillâh, 56
 şeytân, 171
 Şii baskısı, 89, 101, 124
 şiir, 31, 32, 33, 41, 46, 48, 62, 63, 65, 74, 75, 83, 85, 86, 87, 89, 90, 91, 93, 94, 97, 101, 102, 104, 106, 108, 111, 112, 116, 120, 121, 123, 129, 130, 136, 138, 139, 141, 145, 147, 150, 151, 154, 159, 163, 165, 167, 174
 şikâr, 118, 122
 şikâyet, 28, 45, 76
 şikâyet-senc, 137
 şikenc-i turre, 66

Şiraz, 62, 104, 156
 Şîrâzî, 35, 37, 38, 39, 40
 Şîrazlı, 93, 121
 şîşe, 146
 şîve, 36, 67
 şî'r, 95
 şî'r-i Necâtî, 85
 şî'r-şinâs, 85
 Şirazlı, 32, 62, 125
 Şirvan, 46, 80, 104, 107, 116, 138, 142
 Şirvanlı, 81, 90, 157
 su'le, 135, 143
 su'le-rîz, 148
 suarâ, 65
 sûh, 76, 81, 145
 sûh-ı sitemkâr, 78
 sûh-ı şen, 98
 şükûh-ı hüsn, 131

T
 ta'lik, 154
 ta'likat, 94
 ta'm-ı mey, 109
 ta'n, 31
 ta'yîb, 161
 tâb, 68
 tâb-ı firâk, 138
 tâb-ı mey, 146
 tâb-ı ruh-ı rahşân-ı yâr, 126
 tabîb, 152
 tâc, 35, 98
 Tacikistan, 111
 tahiiyetü'l-müştâk, 38
 tahkîk, 61
 Tahmasb Kulu Han, 148
 Tahrân, 164
 taht, 98, 111, 119, 144
 taht-ı Cemşîd, 160
 taht-ı serây-ı dehr, 77
 tahta-i tâbût, 119
 Tâib, 136, 137
 tâk-ı ebrû, 139
 takarrub, 77
 takva, 107

- takva libâsı, 78
 tâlî'-i eshâr-ı Şeyh, 114
 tâlib, 48, 57, 59
 tâlib-i esrâr, 29
 tanbûr, 40, 111
 târ, 33
 tarab-nâk, 66
 târâc-ı hazân, 160
 Tarih-i Âl-i Osman, 41, 164
 tarîkat, 94, 113
 tarîk-i ısk, 104
 tarîk-i Mevlevî, 150
 târumâr, 60
 tasavvuf yolu, 116
 tasavvuf, 32, 94, 167
 tasavvufî, 32
 tasvir, 91
 taşa vurmak, 131
 Taşköprizâde İsmâüddin Ahmed,
 101
 tâze gazel, 149
 tâzi, 103
 te'hîr büsesi, 81
 te'sîr-i ney, 29
 teb, 68, 102
 teb-hâle, 103
 tebâh, 166
 teberrâ, 155
 Tebriz, 86, 100, 104, 108, 129, 130
 Tebrizli, 151, 154, 158, 159
 Tebrizli Derviş Rahîmâ, 141
 Tecellî cîlve-gâh-ı kâmet, 140
 tecellî, 57
 Tecnisât-ı Kâtibî, 95
 Tecrid, 62
 Tefennetü'l-Masdûr., 101
 tekke, 47, 130, 140, 152, 166, 167
 tekye, 114
 tel, 151, 152
 temâşâ, 42, 49, 140
 temsilât, 63
 ten, 29, 43, 45, 66, 82, 104, 119
 ten-i pâk, 71
 ten-i üryân, 78
 ten-i zerd-i nizâr, 126
 terâzû, 112
 tercemân, 162
 tercemân-ı hâl, 145
 tercüme, 28, 32, 93, 101
 terk-i lezzât-ı cihân, 76
 terk-i eşgâl, 82
 tersâ çiçepleri, 163
 teşbîh, 159
 teşvîr-i mey, 29
 tevârih, 62
 Tevârih-i Timur, 102
 tevellâ, 155
 tevhîd, 37
 tezhip, 91
 tezkire, 73, 95, 116
 tezkire-i erbâb-ı irfân, 89
 Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı
 İsimler Sözlüğü, 80
 tıfl, 68
 tılsım, 36, 37
 Tırhala, 120
 Timurnâme, 102
 tîr-i kin, 78
 tîr-i âh, 105
 tîr-i gam, 104
 tîr-i gam-ı hicrân, 122
 tîr-i müje, 137
 tîre, 109
 tiryâk, 30
 Tokat, 85, 111
 top, 79
 Topkapı, 153
 tûbâ, 162
 tûfân-ı Nûh, 163
 tuhfe, 61
 Tuhfetü'l-Uşşâk, 95
 tûl-i emel, 35
 Tûr, 140, 170
 turra-yı anber-feşân, 84
 turunc-ı gabgab, 148

tûfî-i âyîne-şiken, 146
 tûfî-i gûyâ, 122
 tûtiyâ, 59, 143
 tûtiyâ-yı merhamet, 157
 tündhû, 85
 türbe, 28, 41, 47, 136
 Türk lehçeleri, 164
 Türkçe Divan, 74
 Türkçe Divançe, 47
 Türkçe, 28, 31, 32, 46, 53, 75, 86, 91,
 97, 104, 108, 111, 120, 130, 136,
 138, 139, 145, 147, 154, 159, 165,
 174
 Türkî, 75, 85
 Türkî nazın, 65
 Türkistan, 32, 163
 Türkistanlı, 87
 Türkiye Türkçesi, 167
 Türkmen, 87
 türktâz, 123
 U, Ü
 ubeyd, 90
 Ubeydullah-ı Ahrâr, 47
 Uğurlu Mehmed, 73
 Uğurlu Sultan Göde Ahmed, 74
 Ulu Camii, 145
 ulûfe, 74, 108
 ummân, 172
 uşşâk, 99, 109, 139, 144, 167, 171
 uyûn-ı şâirân, 157
 Uzun Hasan, 73
 Uzun Muslihiddin, 75
 üftâdeler, 137
 ümmî, 87, 89
 üryân cism, 119
 Üsküdar Bülbültepesi, 140
 Üsküdar Sultantepeşi, 152
 Üsküdar, 126, 140, 142
 Üsküp, 94
 üstâd-ı sūhan, 146
 üstühân-ı kelle, 65

V, Y

vaaz, 116
 vahdet, 36, 69
 vahdet-i vücud, 47
 Vahdetî, 129
 vâhid, 36
 Vahyî, 153
 vâiz, 76
 vak'anüvis, 89
 vakf, 104
 vâkî'a, 39
 Vâlihî, 85
 vasf, 36
 vasf-ı dehen, 137
 vasf-ı hatt-ı ârız-ı cânân, 107
 vasf-ı lâ-yazukun, 80
 Vasiyetnâme, 41
 vasl, 50, 51, 106, 166
 vasl-ı habîb, 106
 vasl-ı hazret-i zül-men, 113
 vasl-ı yâr, 139
 vaz-ı sūhan, 165
 ve'l-leyli izâ yūsra, 33
 vecd-i semâî, 150
 Vecdî, 156
 vech-i Bâkî, 172
 vech-i gayr-ı yâr, 168
 vech-i Zât, 169
 Vefâ Hamamı, 75
 vefâ, 58, 60, 76, 106, 168
 vefâdâr, 43
 velvele-ârâ, 148
 vesselâm, 30
 vezin, 87
 vezir, 75, 104, 138
 veziriazam, 147
 vezirlik, 149
 vîrân, 50, 84, 127
 vîrâne, 50, 154
 vilâyet-i Rûm, 85
 vird, 78
 vird-i zebân, 122
 visâl, 49, 60, 122, 125
 vuslat-ı akşam, 161

vuzü', 77
 vücüd iklîmi, 118
 vücüd, 36
 vücüd-ı pâk, 127
 yâd, 132
 vağmaya virmek, 123
 yaka, 38
 yakalar çâk idmek, 49
 Yakîn, 139, 140
 Yakup, 73
 yâkût, 162
 Yalak-âbâd, 75
 yanak, 67
 yanıp yakılmak, 137
 yâr, 29, 30, 42, 43, 44, 50, 59, 61, 77,
 79, 85, 88, 105, 114, 117, 149, 153,
 165, 166, 167, 168, 171
 yâr-ı Hakkânî, 60
 yâr-ı Şeyh, 114
 yâr-ı mihrîbân, 163
 yâr yolu, 44
 yârân, 100, 123
 yâre, 38, 165
 Yârî, 92
 yatak, 102
 Yavuz Sultan Selim, 41, 62, 63, 65, 68,
 71, 73, 83, 85, 86, 94, 101, 106
 yay, 79, 84
 yaz, 117
 yekke-tırâz-ı cihân-ı tecrîd, 142
 yelip yöpürmek, 118
 Yenâbi'-i Hikem, 167
 yeni ay başı, 134
 Yenikapı Mevlevîhanesi, 151
 Yenişehir Fener, 120
 Yesevîlik, 112
 Yesevîyye, 111
 Yeseviyye ehli, 115
 yeşil duvak, 84
 Yoğurtlu Baba dergâhı, 53
 Yoğurtlu Baba kabri, 53
 yoksulluk, 68
 yol eri, 58
 yoldan çıkmak, 134

yoldaş, 134
 yoldaşlık, 132
 yurd, 118
 Yûsuf-ı Ken'ân, 134
 Yûsuf-likâ, 97
 yuva, 132
 yüz sürmek, 45
 yüz urmak, 49
 yüz, 35, 36, 61, 66, 67, 83, 114, 148,
 162
 yüzşüzlük, 133

Z

za'f-ı ten, 71
 za'f-ı cismânî, 71
 Zafernâme Tercümesi, 102
 zâğ, 119
 zâhid-i hîş-bîn, 39
 zâhir, 33, 36, 39, 113, 173
 zahm-ı firâk, 165
 zahm-nâk, 99, 105
 zâkir, 57
 zamîr, 77
 zamîr-i gonce, 146
 zamîr-i gül, 162
 zâr, 29, 44, 66, 140
 zât, 51, 169
 zebân, 30, 96
 zebân-ı hâme, 99
 zehr, 30
 zehr-i hicrân, 109
 zekât-ı ni'met-i hüsn, 139
 zelîl-i rif'at, 78
 zemîn, 38, 103
 zen, 29
 zenahdân, 98
 zenbûr, 39
 zer, 109
 zer-i hurşîd-ayâr, 146
 zerre, 50, 60, 68, 148
 zerrîn kabâ, 143
 zevâl, 122
 zevk ü tarab, 161
 zevk-i bezm-i Cem, 149

zevk-i kevser, 81
zevk-i vasl, 109
Zeyniyye şeyhi, 116
zıll-ı esmâ, 168
zîb-i matbu', 148
zîr-i leb, 137
zîr-i tegâfûld, 137
Zîrekî, 93
zîkr ü efkâr-ı mürîd, 114
zîkr, 57, 78, 155
zîkr-i la'l-i leb, 122
zindelik, 170
ziyân, 51
zuhûrât-ı ilâhî, 173

zulmet, 33
zûhd, 39, 107
zülâl-i kerem, 148
zûlf, 44, 66, 67, 92, 110, 141, 143, 146,
152
zûlf-i siyâh, 165
zûlf-i bâğ-ı hüsn, 155
zûlf-i Hindû, 139
zûlf-i müşğîn, 33
zûlf-i perîşân, 86
zûlf-i siyeh-târ, 33
zûlf-i yâr, 81
zûnnâr, 133, 152